

Bijlage

Behorend bij de scriptie: 'DIENSTBAAR TOT AAN DE GRENS?'

Visie en rol van een pastor bij uitvaarten.

Foto: wakkervandeijzerenrijn.nl

Bijlage ENTH-INT12

Marianne van der Heijden

Profiel: Geloof en Kerk

Studentnummer: 1020299

Christelijke Hoge School Windesheim te Zwolle

November 2012

Begeleider: drs. H.H. Zegwaart

Tweede beoordelaar: dr. J. Bruinsma- de Beer

Inhoud

1.	Inleiding	3
2.	Brief aan de respondenten	4
3.	Vragenlijst interviews	6
4.	Interview 1	10
5.	Interview 2	33
6.	Interview 3	49
7.	Interview 4	69
8.	Interview 5	83
9.	Samenvattend schema 1	104
10.	Samenvattend schema 2	106
11.	Samenvattend schema 3	108

1. Inleiding

Deze bijlage geeft een indruk van hoe het onderzoek uitgevoerd is. Naast de brief waarin aan de respondenten benaderd worden om mee te werken aan het onderzoek vindt u de vragenlijst die als leidraad voor de interviews gediend hebben. De vijf interviews zijn in zijn geheel uitgewerkt en gelabeld. Nadat elk interview geanalyseerd was, en er de eerste conclusies getrokken zijn, ben ik nog een keer door de interviews gegaan en heb drie samenvattende schema's gemaakt, waarbij de interviews samengevoegd zijn. Hierdoor wordt het geheel aan informatie overzichtelijk en vielen voor mij de stukjes op zijn plaats. In het eerste schema gaan de topics over de grenzen en de mogelijkheden van de pastor bij een uitvaart en op welke manier er rekening gehouden wordt met de wensen van de nabestaanden en hoe de uitvaart vorm gegeven wordt. Het tweede en het derde schema is meer toegespitst op de rol en de visie van een pastor.

2. Brief aan de respondenten

Geachte

Ik stuur u deze brief omdat ik met een afstudeeronderzoek bezig ben.

Mijn naam is Marianne Folbert -van der Heijden, en ik ben met het laatste jaar van de opleiding Godsdienst Pastoraal Werk bezig. Ik volg deze studie aan de christelijke hogeschool Windesheim te Zwolle.

De reden dat ik u deze brief stuur is, dat ik u zou willen vragen om mee te werken aan mijn onderzoek.

Daarvoor zou ik u graag willen interviewen. Ik denk hierbij aan een gesprek van ongeveer een uur. Voor de uitwerking hiervan is het noodzakelijk, en verplicht vanuit de opleiding, dat dit gesprek opgenomen wordt. Uw naam en gegevens worden geanonimiseerd opgenomen in het verslag.

Mijn onderzoeksvraag is: ‘ Wat is de eigenheid en de rol van een pastor bij een uitvaart waarbij de kerkelijke traditie voor de nabestaanden niet vanzelfsprekend is?’¹

Ik heb voor dit onderwerp gekozen omdat ik hierin een spanningsveld ervaar.

Als kerkelijk werker (ouderenpastor) kom ik voor situaties te staan waarin de overledene wel verbonden aan een kerkelijke gemeenschap is (in mijn geval de PKN in Kollum en vanaf mei ook in Ternaard) maar de kinderen, klein- en achterkleinkinderen niet meer.

Omdat ik denk dat veel predikanten en kerkelijk werkers hier ook steeds meer mee te maken krijgen, wil ik door middel van dit onderzoek een bijdrage leveren aan het inzichtelijk maken van de wijze waarop pastores hun keuzes baseren bij een uitvaart, in een veranderende context, waarbij de kerkelijke traditie niet meer vanzelfsprekend is.

¹ Met een pastor bedoel ik een predikant(e) of kerkelijk werker(ster).

Ik zou het op prijs stellen als u aan mijn onderzoek zou willen meewerken en zal u over enkele dagen telefonisch benaderen om uw reactie te vernemen, en eventueel een afspraak te maken.

Mocht u nog vragen hebben, of aanvullende gegevens willen dan mag u uiteraard contact met mij opnemen.

Met vriendelijk groet,

Marianne Folbert -van der Heijden.

3. Vragenlijst interview

Het interview is opgebouwd uit de volgende elementen:

- Inleidend gedeelte
- Uitvaarten algemeen
- Voorbereiding op een uitvaart
- Uitvaartdienst
- Rol en visie van de pastor
- Afronding

Inleidend gedeelte

- Iets over mezelf vertellen.
- Opbouw van het interview.
- Gegevens van de respondent zoals:
 - leeftijd, opleiding en hoeveelste gemeente?
- Hoe zou u de gemeente, waar u nu staat omschrijven?
- Wat is de bevolkingsgroep en theologische ligging?
- Hoeveel uitvaarten begeleidt u ongeveer per jaar?
- Is er verschil tussen de gemeentes op het gebied van uitvaart?
- In hoeverre heeft de geloofsgemeenschap van waaruit u werkt invloed?

Uitvaarten algemeen

- U hebt mijn brief gekregen, herkent u het spanningsveld wat daarin beschreven wordt?
- Deelt u de ervaring dat kerken terrein lijken te verliezen sinds rituele begeleiders en ‘rent a priest’ in opkomst zijn.
- Wat doet ontkerkelijking van de samenleving met u?

- Uit onderzoek is gebleken dat uitvaarten steeds meer een persoonlijk karakter krijgen en dat nabestaanden eigen wensen hebben, herkent u dat in uw eigen werk?
- Wat betekent dat voor u als pastor?
En wat betekent het in de praktijk?

Een vraag die ik in mijn onderzoek stel is: kunnen of willen pastores met hun expertise dienstbaar zijn bij een uitvaart, waarbij de kerkelijke traditie niet vanzelfsprekend is?

- Hoe kijkt u daar tegen aan?
- Hoe ver gaat die dienstbaarheid? zijn daar grenzen aan voor u?
- Hoe groot is gevaar om een kameleon te worden?

Voorbereiding op een uitvaart

- Kunt u iets vertellen hoe u te werk gaat bij de voorbereidingsgesprekken voorafgaande aan de uitvaart?
- Hoe komt de liturgie tot stand?
- Welke elementen moet een uitvaartdienst volgens u bevatten?
- Waarop baseert u uw keuzes?
- Wat, of wie staat centraal voor u bij een uitvaart?
- Wat is uw doel met een uitvaart?
- Hebt u wel eens een spanningsveld ervaren dat de ene helft van de familie wel een pastor voor de uitvaart wil maar de andere helft dat eigenlijk niet ziet zitten? Hoe gaat u hier mee om?
- In hoeverre stuurt u in de voorgesprekken met de nabestaanden bij de samenstelling van de uitvaartliturgie?

Uitvaartdienst

- Als u gevraagd wordt om de uitvaart te verzorgen waar hoopt u dan op? (Wat is uw wens, wat zou u willen?)
- Voor kerkelijk werkers: hebt u wel eens de ervaring gehad dat de familie eigenlijk liever een / de dominee gehad had?
- Waar liggen voor u grenzen en mogelijkheden?
- Wat ervaart u als een grens?
- Kunt u zich voor stellen om een uitvaart niet te begeleiden?
- Is dat al eens voorgekomen, en zo ja. wat was uw argument hiervoor?
- In hoeverre bent u bereidt nabestaanden tegemoet te treden met hun wensen op het gebied van locatie, muziek en rituelen?
- In hoeverre houdt u rekening met klein en achterkleinkinderen die niet meer bekend zijn met het christelijk geloof?
- Wat vindt u van seculiere muziek in een uitvaartdienst?
Hoe gaat u daarmee om?
- Welke plaats krijgt God in het geheel?
- En over welke God, of beeld van God, gaat het dan?

Rol en visie van de pastor

- Hoe ziet u uw rol bij het begeleiden van een uitvaart?
- Met welke metafoor zou u uw rol kunnen omschrijven?
- Op welke manier komt de Bijbel ter sprake in een uitvaart dienst?
- Welke betekenis heeft de Bijbel voor u?
- Wat is uw beeld van God?
- Hoe ziet u de verhouding tussen ambt en persoon en beroep?
- Heeft zich daar ook in de loop van de jaren zich een verandering voorgedaan in hoe u een uitvaart begeleidt?
- Door welke theoloog wordt u het meest geïnspireerd in uw werk?

- Wat zijn voor u kernwoorden en grondlijnen in uw theologisch denken?
- Zijn er ook andere schriftteksten of andere bronnen voor u belangrijk geworden?

Afronding

- Wat maakt dat u kunt zeggen dat het een goede uitvaart was?
- Zijn er uitvaarten geweest waarvan u achteraf zegt: dat was niet goed of dat wil/doe ik een volgende keer anders?
- Doet u aan nazorg en wat uw doel hiermee?
- Hebt u nog andere vragen of suggesties die ik niet gesteld heb en die volgens u wel van belang zijn voor dit onderzoek?

Hartelijk dank voor dit interview!

4. Interview 1

Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.1 [Hoe zou u uw gemeente in D. willen omschrijven?] Ik sta in de G. K. in D., dat is een gemeente met veel oudere gemeenteleden. Aan de andere kant hebben we de binnenstad, veel wisselende bevolking en veel verloop.	Veel ouderen Binnenstad veel verloop van bevolking	Algemene feiten	Ds. O Leeftijd: 51 Opleiding: Groningen 4 ^e gemeente
1.2[Hoe zou u de theologische ligging omschrijven?] Dat is heel divers, de G.K. is van huis uit Hervormd ook een deel Vrijzinnig ...maar het is ook samen gegaan met een orthodoxe evangelische stroming ... en inmiddels zijn de gereformeerden erbij gekomen. Nog weer allerlei verschillende mensen van Kuitert gereformeerden tot het hele orthodoxe of het evangelische. Dus we hebben van alles.	Theologische ligging is divers. Het hele spectrum van Vrijzinnig tot heel orthodox.	Algemene feiten	
1.3[Is er ook nog verschil tussen D. en een vorige gemeente, qua uitvaarten en theologische ligging?] Nee, verschillen zijn niet zo groot. Hier in D. heb je de uitvaartverzorgers die dat allemaal wat professioneler doen. In Zeeland was het toch wel een beetje anders, in die zin dat een begrafenis, een uitvaart toch echt iets van de fam. werd gezien. Dat er een zekere schroom was om het vanuit een kerk te houden, meestal was dat vanuit een zaaltje gedaan of een aula.	Professioneel Begrafenis is van fam. Schroom om vanuit een kerk te houden	Rituele begeleiders Dragers van uitvaart	In vergelijking met een gemeente in Zeeland
1.4 Ik ben er 12 jaar geweest en toen ik daar gewerkt heb ik echt mijn best gedaan om dat de kerk in te krijgen. En dat is me ook wel wat gelukt.	Visie van pastor Best gedaan om het de kerk in te krijgen	Uitvaartdienst/ visie pastor	In Zeeland
1.5 [In het verleden werd een uitvaart in hele strakke kaders,	Grote verandering religieuze kaders	Herkenning spanningsveld	

terwijl het nu steeds meer een persoonlijke invulling krijgt, met eigen wensen.] Ja, dat is een hele grote verandering			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.6 Ik heb altijd al veel ruimte gegeven om de fam. zelf dingen aan te laten dragen en invulling eraan te geven.	Ruimte eigen invulling familie	Vorbereiding uitvaart	
1.7 Maar als ze mij vragen als dominee dan gebeurt het wel in een kerkelijk kader, dat maak ik ook altijd wel duidelijk.	Pastor als vertegenwoordiger van de kerk	pastor	
1.8 Dan gaat de Bijbel open en dan wordt er gebeden en dan is het niet alleen een mooi verhaaltje over wie is overleden.	Bijbel open Afkeuring platte uitvaart	Visie op dienstbaarheid	
1.9 [Is dat volgens u een kenmerk van een kerkelijke uitvaart?] Jazeker, de kerkelijke aspecten komen aan bod en wordt de overledene als lid v.d. gemeente uitgedragen, ook probeer je recht te doen aan zijn of haar geloof en als je dan iets persoonlijks over haar verteld dan zet je haar levensloop hoe zij heeft geleefd ook voor Gods aangezicht.	Uitvaart als gemeentelid Rechtdoen aan geloof overledene Priesterlijke functie pastor	Elementen van een uitvaartdienst idem rol pastor bij uitvaartdienst	
1.10 [Kent u 'rent a priest' of ritueel begeleiders als uitvaart begeleiders?] Ja, dat komt hier niet zo veel voor in Noordoost Friesland ik denk dat dat nog een grote vlucht gaat nemen.	ontkerkelijk	Ritueel begeleider	
1.11 als ik bij een fam. zou komen en ze zeggen we willen wel dat u een woordje spreekt maar.. kerkelijk.. of het mag niet te christelijk zijn dan zeg ik: dan zoek je maar een ander. Dan houdt de dienst v.d. kerk op dan kan ik daar ook niks betekenen. Dat zou voor mij een duidelijke grens zijn.	Niet kerkelijk of te christelijk Doorverwijzen Kan ik niks betekenen Daar houdt de dienst van de kerk op	Grens in dienstbaarheid Kerkelijke traditie	

Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.12. Als ze mij vragen dan weten ze dat ik een dominee ben en dan vinden ze het ook niet gek dat ik in de uitvaart iets uit de Bijbel lees.	Omgang met Bijbel	pastor	
1.13 Mijn opbouw is dat ik altijd iets uit de Bijbel lees, ik begin altijd met de omstandigheden rondom het overlijden, hoe de mensen dat hebben beleefd en dan vertel ik iets over de overledene over zijn omstandigheden.	Trad. opbouw uitvaartdienst	uitvaartdienst	
1.14 ik neem de Bijbel erbij en zeg ik iets vanuit de Bijbel iets over het geloof v.d. overledene.	Omgang met Bijbel Geloof overledene	Uitvaartdienst/pastor	
1.15 Meestal is dat ook al in de voorbereiding aan de orde geweest, of kende je de overledene persoonlijk en is dat daar ook al aan de orde geweest in het pastorale gesprek.	Band met overledene	Vorbereiding uitvaart	
1.16 [En als u iemand pastoraal begeleidt en die persoon vraagt: 'wilt u de uitvaart ook doen', en er zijn kinderen die er helemaal niks mee hebben?] Ja, dat komt voor zeker, hoewel dat hier ook wel weer meevalt in deze contreien. Meestal hebben ze wel een besef van kerk, en het grote punt is dat kinderen heel verschillend zijn en het niet met elkaar eens zijn. Dan denk ik dat moeten ze dan zelf maar uitvechten je hebt ook niet zoveel tijd om allerlei dingen te regelen. De uitvaartverzorger zit ook te wachten op de gegevens van de liturgie. In een korte tijd moet je toch iets in elkaar zetten.	Valt mee in deze contreien Wel besef van kerk Verschillende standpunten in familie tijdsdruk	Herkenning spanningsveld	
1.17 Nou, in het voorgesprek komt het wel voor dat ze zich duidelijk poneren dat ze niks hebben met de kerk, maar na afloop is iedereen eigenlijk altijd tevreden. Ik vind dat je	Standpunt nabestaanden	Vorbereiding uitvaart	

een uitvaart niet moet misbruiken om het ze aan te zeggen of om eventjes te evangeliseren daar is het niet voor. Je moet recht doen aan de overledene, maar dan ook zoals hij of zij was. Als hij een gelovig iemand was dan kan je ook rustig aan de orde laten komen.	Recht doen aan overledene	Uitvaartdienst/visie van de pastor	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.18.[Kan het ook een onderliggende laag zijn om toch het evangelie te verkondigen?] Nee, dat zit er bij niet in als ik daar sta als voorganger dan sta ik daar als... de man van de kerk. Dan is het niet zozeer; ik moet zo nodig evangeliseren, maar dan hoort dat er gewoon bij, dat is je functie. Kijk, als ik dat niet zou doen dan zou ik ook uitvaartverzorger kunnen worden. Dan kunnen ze inderdaad beter een rent a priest of ritueel begeleider inschakelen.	Man van de kerk	Rol van de pastor	
1.19[Hoe gaat u te werk bij de voorbereidingsgesprekken?] Ja, ook dat verschilt natuurlijk enorm, .. ik begin te vragen hoe was hij/zij wat kun je over haar vertellen als moeder. Wat weet je nog van haar jeugd, gewoon dingen uit iemands leven en allerlei vragen die ik altijd in mijn achterhoofd heb. Hobby's wil ik ook altijd wel graag weten, waar iemand zich mee bezig hield. Daar neem ik heel veel tijd voor, zeker anderhalf 2 uur de tijd voor zo'n eerste gesprek.	Nabestaanden vertellen over overledene Standaardvragen van de pastor	voorbereidingsgesprek	
1.20 Als we dat gedaan hebben dan gaan we naar het in elkaar zetten v.d. rouwdienst. Soms hebben mensen al wat bedacht. Soms krijg ik al een heel lijstje van de overledene van dit wil ik.	Goed als mensen zelf wat aandragen	Vorbereiding uitvaart Rol van de pastor	

Dat vind ik altijd hele goede zaak als mensen dat doen. Maar soms hebben ze niks en dan moet je het zelf allemaal bedenken en aandragen. Ik vraag ook altijd aan ze of zelf iets willen doen of ze iets willen vertellen over de vader/ moeder of ze een lezing willen doen of een lied willen zingen of wat dan ook.	Bijdrage nabestaanden		
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.21 Dan heb ik de eerste gegevens bij elkaar verzameld en dan ga ik naar huis en daar maak ik een liturgie en die liturgie leg ik ook meestal nog even voor aan de familie voor die naar de drukker gaat. Meestal ga ik nog wel een keer voordat de uitvaart is, omdat op de 1 ^e en 2 ^e dag zijn mensen nog zo druk hevig bezig met alles en als je een paar dagen later komt dan is het allemaal wat rustiger en meer bezonken en dan kan je wat dieper doorpraten en nog wat meer informatie opdoen.	Samenwerking familie	Voorbereiding uitvaart	
1.22 [U zegt: als ze niks hebben dan draag ik dingen aan, waarop baseert u dan uw keuzes?] Dan neem ik gewoon het liedboek en ik heb het verhaal gehoord van degene die is overleden dus ik zoek daarbij een geschikte tekst uit de Bijbel.	Baseren van keuzes uit Liedboek en Bijbel	Kerkelijke uitvaart	
1.23 [wie of wat staat centraal voor u bij een uitvaart] Dat is in de eerste plaats de overledene want die kan niks meer zeggen.. die moet je recht doen in de uitvaart. Die is daar voor het laatst in het midden van de gemeente en van de fam., dus die staat centraal, daar gaat het over, daar nemen we afscheid van. De fam. staat erom heen die is ook belangrijk. Maar daar moet je soms enorm mee uitkijken	Recht doen aan overledene als gemeentelid Familie is ook belangrijk maar kunnen verschillende visies van overledene hebben	Uitvaartdienst/ Visie van de pastor	

want de een zegt dit en de andere zegt dat. en de een heeft weer een heel andere kijk dan de ander soms heeft van de overledene.			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.24 [Wat is uw doel met een uitvaart?] Recht doen aan de overledene.	Recht doen aan overledene	Doel van uitvaart	
1.25 [In hoeverre stuurt u in de voorbereiding tijdens de gesprekken?] Nou sturen, wel ik heb van te voren in mijn hoofd dit en dat moet aan de orde komen en we moeten uiteindelijk wel in een richting komen dat er een liturgie op papier staat. Er moet wel wat gebeuren in zo'n gesprek, zo ga je wel sturend te werk ja. Ik ben wel degene die de vragen stelt en het gesprek een beetje leidt. En ik merk ook altijd dat mensen dat eigenlijk ook wel heel leuk vinden want dan komen er allerlei verhalen boven tafel	Weet wat aan de orde moet komen Pastor stelt de vragen en leidt het gesprek	Voorbereiding op uitvaart/ Rol van de pastor	
1.26 [Welke elementen moet een uitvaartdienst volgens u bevatten?] Ik heb altijd een vaste opzet met liederen en een gebed aan het begin en lezing en overdenking en gebeden aan het eind. En de gebeden aan het eind zijn ook duidelijk voor de overledene. Dus dankgebed voor het leven en voorbede voor de nabestaanden. En als slot lied en zegen. In een crematorium is dan is het een zeer ingekorte versie van wat ik noem. Maar crematies heb je hier bijna niet in het noorden	Vaste opzet van liturgie Crematorium ingekorte versie	Uitvaartdienst/rituelen	
1.27[Als u gevraagd wordt een uitvaart te verzorgen waar hoopt u dan op?] Ik hoop altijd op een leuke of een goede ontmoeting met de	Overledene recht doen en fam. goed gevoel te geven	uitvaartdienst	

familie, want dan lukt het wel. Als je een goed voorbereiding hebt met de fam. dan komt het wel goed en dan hoop je natuurlijk ook dat je de woorden vindt om de overledene recht te doen en de fam. een goed gevoel te geven over deze uitvaart. Dat het een goed afscheid is en dat ze daar ook weer mee verder kunnen dat ze daar ook in een verdere verwerking nog iets aan hebben.			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.28 [Ziet u ook mogelijkheden om het op een andere manier te doen?] Ik zal het zelf niet aandragen. Ik vind het zelf wat overdreven, maar als mensen ermee komen dan sta ik er open voor als mensen kaarsjes willen branden of plaatjes willen draaien of wat dan ookbloemetjes willen gebruiken. Ik vind het allemaal prima. Maar het moet uit hun zelf komen. Ik geef ook altijd mogelijkheden aan je kunt iets doen met kaarsen branden. Dat vind ik dan ook altijd wel mooi. Maar eh.... en daar laat ik ze zelf altijd over nadenken, of ze zelf wat willen doen dat vind ik ook altijd mooi. wat willen doen voor mij is toch altijd het uitgangspunt de kerkelijke kerkdienst en daarbinnen zijn er allerlei variaties mogelijk.	Initiatief bij nabestaanden Er open voor staan Kaarsen, bloemen Binnen kerkelijk kader	Uitvaartdienst/rituelen	Lijkt tegenstrijdig met de vorige zin.
1.29 [Wat vindt u van seculiere muziek?] Dat doet niks met mij. Ja, soms dan draait men een mooi stukje klassieke muziek, maar ingeblikte muziek in een kerkdienst vind ik eigenlijk helemaal niks. In een crematorium vind ik het nog iets anders, dat is een soort zaaltje waar je allemaal naar dezelfde kant zit te kijken en	Afkeuring seculiere muziek Ingeblikte muziek	Uitvaart/ muziek Crematorium	

het allemaal wat sterieler is, nou ja, vooruit. Daar is alles ingeblikt eigenlijk. Maar in de kerk vind ik het eigenlijk altijd vreselijk, zeker als er een popversje wordt gedraaid of hoempapa muziek die ook helemaal in de rest van de dienst niet past.	Negatieve benadering	Crematorium	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.30 [En als mensen ermee aan komen zetten?] Ja, dan laat ik niet merken dat ik het niets vind, dan is het prima.	Laat eigen mening niet merken	Uitvaart/muziek	
1.31 [doet u ook nog iets met de inhoud van die muziek?] Ja, soms wel als ik de tekst krijg en zeker als het een belangrijk lied voor de overledene was dan neem ik het mee. Wat je tegenwoordig ook steeds vaker ziet dat er foto's worden gebruikt. Zeker in kerken waar een scherm en beamer is. En ook in een crematorium zie je dat er allemaal foto's worden getoond van de overledene.	Belangrijk voor overledene Foto's	Uitvaart/muziek ritueel	
1.32 [Hoe vindt u dat?] Soms is dat heel mooi eigenlijk, maar je moet het niet te veel tijdens de dienst doen, maar bijvoorbeeld aan het begin en aan het eind als de overledene wordt uitgedragen. En je ziet dan ineens een portret waarin je hem of haar ziet zoals hij of zij was, dan komt dat heel goed over.	Begin of eind van de dienst Foto's	Uitvaart/ritueel	
1.33[U zei over seculiere muziek dat kan, als het iets betekend heeft voor de overledene, maar als de kinderen met deze liederen aankomen zetten?] Dan vind ik het al veel dubieuzer, maar ook dan vind ik het goed. Maar dan is het ook wel vaak zo: 'ja, we kunnen met de kerkversjes niks dus moeten we maar wat anders nemen'.	Kinderen Dubieus Kunnen niks met kerkversjes Twijfel of het bij de overledene past	Uitvaart/muziek	

En dan komen ze met iets waarvan ik denk: ‘nou ja, zou dat werkelijk iets betekend hebben voor oma of vader of moeder?’			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.34[Vraagt u daar dan ook naar?] Ja, ik vraag het ook bij de versjes hoor. Hield ze van zingen, waren er liederen die ze vaak zong? Wat voor muziek hield ze van? Dat soort vragen komen altijd aan bod.	vragen	Voorbereiding uitvaart/ muziek	
1.35 [Is er ook een gevaar dat je een soort kameleon wordt?] Ja, maar ik heb al gezegd de setting is toch een kerkdienst en ik probeer dat ook wel duidelijk te maken aan de fam. als die daar verder niets meer mee heeft. En meestal begrijpen ze dat ook heel goed. Het is in toenemende mate ook wel zo, als mensen dat niet meer willen dan nemen ze ook een ander.	Kerkelijke setting	Kerkelijke traditie	
1.36 [Is dat bij u ook wel eens voorgekomen?] Het is tijdens de voorbereiding van de dienst nooit voorgekomen, van we nemen wel en ander.	Geen andere voorganger	Voorbereiding uitvaart/ spanningsveld	
1.37 [Ook niet als u in een voorgesprek merkte; dit gaat mij te ver of hier kan ik hier niet in mee gaan?] Nee, je zit ook altijd onder een zekere tijdsdruk. Het komt wel eens voor dat je wordt gevraagd voor een uitvaart voor iemand die je helemaal niet kent, en dan kijk je in de lijst en dan zie je: die is ook niet eens lid van de kerk geweest. Dan moet je van te voren al bedenken: doe ik dat wel of doe ik het niet. Meestal doe je dat wel, omdat je	Tijdsdruk Afweging wel/niet Diaconale taak van de kerk	Spanningsveld met niet gemeenteleden Visie op dienstverlening	

als kerk ook een zekere diaconale taak hebt, dan moet je het ook maar doen. Het is ook altijd een kans denk ik dan.			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.38 [dus toch een kans om iets te verkondigen?] Ja, een kans om te laten zien dat er een kerk is die nog de goede woorden heeft voor zulke momenten. Niet zozeer om mensen te bekeren of zo, en dat is ook vaak wat ik achteraf hoor: ‘nou, het is toch mooi dat dit zo kan, dat dit er is.’ En het is natuurlijk ook zo dat de kerk in het verleden wel eens dingen heeft gedaan... En het gebeurd nog wel. Je hoort nog altijd waarvan mensen die verontwaardigd van begrafenissen thuiskomen en zegge: ‘wat die ds. daar allemaal zei’, zeker in de wat zwaardere kringen zal ik maar zeggen. Dat kwam in Zeeland ook voor, dan was er een begrafenis van de Gereformeerde Gemeente. dan werd je als overledene niet eens bij name genoemd, want het was alleen maar hel en verdoemenis wat er gepreikt werd. Nou ja, dat komt hier niet echt voor denk ik. Maar mensen hebben soms een heel zwaar beeld van de kerk.	Kerk heeft de goede woorden Mensen hebben soms zwaar beeld van de kerk	Pastor/ vertegenwoordiger van de kerk	Zeeland: de overledene werd niet eens bij name genoemd. Hel en verdoemenis
1.39 Maar dat blijft vaak wel hangen bij mensen, en alle kerken worden dan op één hoop gegooid.] Ja, het punt is er hoeft maar een zo’n begrafenis te zijn en dan is het beeld al inderdaad gemaakt. En dan kan je wel 10 andere begrafenissen tegenover zetten die wel menselijk zijn en die rekening houden met iedereen, en nog blijft dat sombere beeld. Dat is heel moeilijk om daar tegenop te boksen.	Negatieve beeldvorming van de kerk	Spanningsveld.	

1.40 [Ja, zo'n impact heeft dat dan op mensen. In hoeverre houdt u rekening met de klein en achterkleinkinderen, die dus helemaal van niks weten?] Nou, niet altijd hoor er zijn ook kleinkinderen die best wel wat weten.	Nuancering klein en achterkleinkinderen		
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.41 [Jawel, maar er zijn er ook die nooit in de kerk komen en die niks van de Bijbelverhalen weten] Nee, dat is ook zo dat komt ook voor... zo'n preekje die ik dan hou is voor iedereen te begrijpen. Het blijft heel dicht bij de persoon v.d. overledene, en de gevoelens waar de mensen mee zitten, en het stukje wat ik uit de Bijbel erbij betrek is kort en duidelijk. Dat is niet diep theologisch of zo, het is duidelijk. Voor diepgaande exegeses is dat het moment niet. Dat hoeft helemaal niet, je moet gewoon recht uit het hart dingen vertellen, niet te ingewikkeld maken.	Preek is voor iedereen te begrijpen Kort en duidelijk Dicht bij persoon overledene Recht uit het hart Niet te ingewikkeld	Herkenning spanningsveld Omgang met Bijbel Rol pastor/ bemiddelaar christendom	
1.42[Geloofstaal is ook symbolische taal, hoe maakt u dan die vertaalslag?] Ja, kerkgangers begrijpen die wel maar mensen die daar niet in groot gebracht zijn niet. Ja, daar hou ik zeker rekening mee. Ik ben van huis uit Hervormd, dus ik ben wel gewend om met veel onkerkelijkheid om te gaan. Ik bedoel; ik ben begonnen op het Groningse platteland en daar had ik een gemeente met 100 belijdende lidmaten en nog eens 100 doopleden en 500 geboorteleden Dus mensen die nooit gedoopt zijn maar nog wel bij de kerk horen.	Geloofstaal Gewend met ontkerkelijking geboorteleden	Kerkelijke gemeenschap	Hervormde traditie
1.43 [Dat is nog vanuit de oude Hervormde traditie]	Horen erbij maar kwamen nooit	Kerkelijke gemeenschap	

Ja, maar ze horen allemaal bij de kerk, En ze betalen wel aan de kerk en willen ook wel dat de ds. kwam bij de uitvaart. Maar ze kwamen er nooit. [Een soort verzekering?] Ja, zo was het wel. De kerk moet blijven want je kunt niet als een hond begraven worden. Zo was het eigenlijk.	Kerk moet blijven	Visie pastor	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.44 [Hoe ziet u uw rol bij een uitvaart, en zou u daar ook een metafoor voor kunnen geven?] Mijn rol, nou ja ik ben degene die de woorden weet of de woorden kan aanreiken, die mensen kan helpen om hun gevoelens te verwoorden en te plaatsen. En dat zijn dan ook niet weer mijn woorden maar dat zijn de woorden die ons zijn aangereikt vanuit de traditie van de kerk, en die mag ik dan vertalen naar die situatie en dat moment. Dus, ik ben de woorden man.	Woorden vanuit de traditie aanreiken Metafoor: woordenman	Uitvaartdienst/Rol van de pastor	
1.45 [Op welke manier komt de Bijbel ter sprake bij de uitvaart?] Ik vraag ook altijd of er uit de Bijbel gelezen werd door de overledene. Of de overledene ook bepaalde teksten had, soms dan ligt de Bijbel al klaar en dan zitten er allemaal briefjes in met tekstjes en zo, en dan weet je het wel. Vaak al hebben ze ook al een tekst moeten bedenken voor op de rouwbrief, en soms is er een dooptekst, belijdenistekst of een trouw tekst. Die weten ze vaak ook nog wel op te duikelen. Dus dat heb je dan al wat. Meestal lees ik wel iets met de fam. als we bezig zijn net de voorbereiding v.d. uitvaart. Als we overwegen dit zou wel een tekst kunnen zijn die we kunnen lezen en dan lees ik dat dus	Persoonlijke omgang overledene Iets voorlezen	Bijbel Voorbereiding uitvaart	

voor en dan gaat de Bijbel ook al even open. En in de dienst lees je dus iets waarvan je hoopt dat het bij iemand past, en dat is eigenlijk wel grappig hoor, want dat lukt bijna altijd wel. Vaak vinden de mensen dat heel verrassend, ‘goh dat dat ook in de Bijbel staat.’	Mensen vinden het verrassend.		
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.46[En bekende teksten zoals psalm 23 of 121?] Ja, dat is het weer de kunst om daar toch iets over te zeggen dat mensen toch nog raakt. Inderdaad, als je voor de 10^e keer ps. 23 moet doen dan weet je het ook niet meer. Maar ik probeer juist ook vaak om eens iets anders.. zeker als ik zelf de keus heb en mensen zelf niks aandragen. Maar als ze hebben besloten dat het ps. 121 moet zijn, ja, dan wordt het dan ps. 121. Maar als ze zelf niks aandragen, dan ga ik zelf opzoek naar ... nou, dat zou ook nog kunnen, of dat.	Kunst om met iets verrassends te komen Als fam. niks aandraagt Zelf op zoek	Bijbel	
1.47 [wat betekent de Bijbel voor u persoonlijk?] Ja, dat is nou weer zo’n grote vraag. De Bijbel dat is het boek waarvan ik mijn werk van heb gemaakt, daar leef ik mee. Het is ook mijn hartstocht, het uitleggen v.d. Bijbel en de mensen er warm voor maken.	Mijn werk Leef ik mee Hartstocht om uit te leggen mensen warm voor maken	Pastor/ Bijbel	
1.48[welke plaats krijgt God in het geheel van de uitvaartdienst?] Zoals ik in het begin al zei, je gedenkt iemand als.. die heeft geleefd voor Gods aangezicht, ook al was niet altijd even bewust misschien of even expliciet. Dat was wel zo, en dat mag je dus ook zeggen en in de gebeden richt je je tot God dus. En dat zet altijd ook meteen in de dienst in een kader ... er is nog een dimensie bij zal	Gebeden Recht doen aan relatie van overledene met God	Uitvaartdienst/God Kerkelijk kader	

ik maar zeggen. Het gaat niet alleen over de relatie tussen de fam. en de overledene, nee, de overledene had ook nog een andere relatie. Een relatie met God en die moet ook recht gedaan worden.			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.49 [Mensen kunnen verschillende godsbeelden hebben. Welk godsbeeld is doorslaggevend?] Ja, in zo'n uitvaartdienst is dat denk ik een God die ruimte geeft aan mensen, en een God die op zoek is naar wat mensen beweegt en het goede zoekt in mensen. Dat probeer je dan ook in zo'n uitvaartdienst naar boven te halen omdat je gelooft in een God die niet mensen vastpint op hun schuld en op hun zonden en op het kwaad dat we hebben gedaan, maar toch ook altijd zoekt naar wat mensen hebben geprobeerd aan goeds te doen. Dat geeft ook al een bepaalde kleur in een dienst.	God die ruimte geeft God die zoekt naar wat mensen beweegt God die het goede zoekt in mensen	Godsbeelden Rol pastor> priesterlijke functie	
1.50: [U noemde al het hele zware Godsbeeld, daarin spreekt toch duidelijk het godsbeeld van de voorganger in door?] Ja, dat kan je natuurlijk ook niet ontkennen dat dat ook niet bij zo zal zijn. Maar ik hoop dan toch de manier waarop ik over God spreek, de mensen ruimte geef om daar een eigen weg in te gaan en een eigen invulling aan te geven. Je komt ook in de fam. met heel veel verschillende Godsbeelden in aanraking. Ja, hoe zal ik het zeggen met Godsbeelden waar ik dan zelf niet zoveel mee kan. Als mensen een beeld hebben van een God die alles bestuurt en dat alles zo moet zijn zoals het is en alles tot in de puntjes uitstippelt, dan probeer ik dat	Ruimte om een eigen weg te gaan Godsbeeld nuanceren	Pastor/Godsbeeld	

wel altijd wat te nuanceren in een gesprek. Kijk je moet natuurlijk altijd uitkijken dat je in een uitvaartpreek en in een overdenking iets hebt van: 'ik moet het laatste woord hebben', want God heeft het laatste woord. Dat zeg ik eigenlijk ook altijd wel.	God heeft het laatste woord		
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.51: [Hoe ziet u uw verhouding tussen uw ambt en uw persoon en beroep dat u hebt als predikant?] Ik zie daar niet zo'n heel groot gat tussen. Ik sta daar als ambtsdrager v.d. kerk natuurlijk als ik daar voorga. Je bent natuurlijk wie je bent. En soms heb je met mensen een hele goede vriendschappelijke band gehad en dat maakt het ook wel weer emotioneler natuurlijk zo'n uitvaart. Dat komt eigenlijk best wel vaak voor, vooral als je al wat langer in een gemeente bent en je begint mensen goed te kennen en je moet zo iemand dan begraven nadat je hem of haar ook een tijd hebt begeleidt dan raakt de ambtsdrager en de persoon erg met elkaar verweven. Maar op zo'n moment als je daar staat in een uitvaartdienst dan ben je toch echt wel de ambtsdrager.	Ambtsdrager van de kerk Vriendschappelijke banden Verweven Ambtsdrager.	Ambt-persoon-beroep	
1.52 [Ik denk dat dat ook nodig is, om daar te kunnen staan] Om een zekere afstand te kunnen bewaren zeker. En je mag ook best laten merken dat het je emotioneert dan, maar je moet daar niet te veel in meegaan want dat wordt ook niet van jou verwacht want jij bent dan de man v.d. kerk.	Afstand en nabijheid Vertegenwoordiger van de kerk	Pastor/rol	
1.53 [Hebt u bij u zelf ook een verandering gezien, in hoe u een uitvaart begeleid in de loop		pastor	

der jaren?] Nou, ... eigenlijk niet, je wordt natuurlijk wel steeds ervarener, maar ik heb het eigenlijk altijd op deze manier aangepakt. Je weet wel duidelijker wat je beslist.	Ervaring, duidelijk weten wat je beslist		
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.54: [Ik kan me voorstellen dat je niet alleen als mens maar ook als theoloog een ontwikkeling doormaakt.] Ja, als ik oude rouwdiensten van mij nog eens nasla, dan is het nu allemaal welk meer bezonken zal ik maar zeggen, ook wat gewoner geworden. Je begint natuurlijk toch altijd een beetje verheven, maar dat is ook meer de algemene ontwikkeling in de kerk dat we steeds gewoner zijn gaan praten in de kerk, minder kerks. Dat kan ook niet meer tegenwoordig. maar de manier van voorbereiding en de uitvaart verzorgen en de dienst leiden is eigenlijk niet echt wezenlijk veranderd	Meer bezonken en gewoner Minder kerks Niet wezenlijk veranderd	Pastor	
1.55 [Door welke theoloog wordt u het meest geïnspireerd in uw werk?] Nou, dat vind ik moeilijk te zeggen, want er zijn vele invloeden geweest. En op dit moment zijn er niet meer echt inspirerende theologen meer, dat is wel een beetje jammer ... Miskotte denk ik, en wat vroeger de Amsterdamse School heette, en de manier v.d. met de Bijbel omgaan op de manier van Breukelman, Deurloo en Bouwhuis, dat soort mensen. Dat heeft mij echt op een goed spoor gezet. Ik heb heel weinig met gereformeerde mannen als Kuitert en zo. Ik begrijp wel wat hen bewogen heeft, de hele gedreven manier waarop Kuitert het nodig vindt om het hele gereformeerde bouwwerk af te breken, dat kan	Miskotte Amsterdamse school Breukelman Deurloo Bouwhuis Goed spoor gezet Als Hervormde niks met Kuitert.	Pastor/ theologische visie	

ik vanuit zijn kerk wel begrijpen maar als hervormde heb ik daar niks mee.			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.56 [Zijn er bepaalde kernwoorden of grondlijnen in uw theologisch denken?] Ruimte vind ik een belangrijk woord, genade.. is een groot woord. Als je het in woorden zou moeten samenvatten: een beloofd land is belangrijk, onderweg zijn, op weg zijn.	Ruimte Genade = groot woord Beloofd land Onderweg zijn	Pastor/ theologische visie	
1.57[De Bijbel is belangrijk voor u, zijn er ook nog andere teksten of bronnen die belangrijk zijn in uw werk?] Nou je ziet wel ik heb veel boeken. Ik lees veel romans en daarnaast allerlei boeken over geschiedenis, daar haal ik veel uit. Ik hou erg van muziek, dat is ook een inspiratie bron, films Ik ben niet zo filosofisch aangelegd, ik ben ook niet zo heel erg een gedichtenman Maar ja... ik lees ook wel graag in dagboeken van Miskotte bijv. daar staan ook mooie dingen in vaak. Ik lees ook wel eens andere teksten in een uitvaart.	Romans Geschiedenis Muziek Films Niet zo filosofisch Geen gedichtenman Dagboeken van Miskotte Andere teksten	Pastor/ inspiratiebronnen	
1.58 [en wat bedoelt u dan?] Nou, een mooi stukje uit zo'n dagboek of iets uit Geert Boogaard iets wat past of en stukje uit..een kinderboekje of een verhaaltje. Die boekjes van Toon Tellegen misschien, die verhaaltjes zijn altijd prachtig, het raakt mensen soms enorm. Wat die Toon Tellegen bedenkt dat is ongelooflijk	Dagboek van Miskotte Geert Boogaard Toon Tellegen	Pastor/ inspiratiebron	
1.59 We hebben een in de G. K. net ook iemand benoemd als ouderenvastor, want er zijn veel ouderen. [Ja, volgens het CPB is dat ook een toenemende trend; als er meer ouderen zijn komen er steeds meer uitvaarten.]	Percentage ouderen neemt toe Aantal uitvaarten neemt niet toe.	Spanningsveld	

Ja, maar dat is gek genoeg niet het geval. want de hoeveelheid neemt niet toe. Het is alleen maar het percentage ouderen dat groter wordt. [worden die dan op een andere manier begraven?] Er zijn ook inderdaad wel ouderen die zonder de kerk naar hun laatste rustplaats gaan. [wordt dat naar uw mening ook meer?] Dat zou best kunnen. ik houd dat niet zo bij. Ik weet wel dat die mensen die vanuit onze wijk overlijden, dat die voor het grootste deel vanuit de kerk worden begraven. En dat is volgens mij in de andere wijken ook zo. Er zijn in het geheel toch wel zo'n 60 kerkelijke uitvaarten in het jaar in D. denk ik	Uitvaart zonder kerk Gemeenteleden vanuit de kerkelijke gemeenschap begraven		
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.60 [Wanneer kunt u zeggen dat het een goede uitvaart was?] Nou, als je het gevoel hebt dat alles een beetje klopte, dat de dienst goed in elkaar zat en dat je toch een beetje dicht bij de persoon van de overledene zat. Dat je die goed recht kon doen, en dat na afloop, dat speelt toch ook wel mee, dat je van nabestaanden mag horen dat het inderdaad goed was. Als je niks hoort dan wordt je wat onzeker van: nou ik heb het misschien toch niet goed gezegd. Gebeurt eigenlijk nooit hoor. Het is eigenlijk altijd dat ze dankbaar zijn dat het zo gegaan is. Het is eigenlijk het meest dankbare werk in de kerk.	Als alles klopt Recht gedaan aan overledene Positieve reactie nabestaanden Meest dankbare werk.	Pastor/visie op uitvaart	
1.61 [Hebt u wel eens gehad dat u achteraf dacht; dat was niet goed, of dat doe ik een andere keer anders?]		Pastor/ visie uitvaart	

Nee, dat kan ik mij niet herinneren. Kijk je komt v.d. ene begrafenis voldaner thuis, dat is natuurlijk een raar woord, dan van een andere. ... Kijk dat je vaak onvoldaan thuis komt heeft met de omstandigheden te maken bijv. in een crematorium, dan wordt er doorgedraaid of weggezet zullen we maar zeggen. Of als wat soms ook gebeurt als de fam. een hele rare volgorde heeft bedacht. Ik heb dat eens meegemaakt dan had je eerst de rouwdienst en vervolgens het condoleren en het koffie drinken en daarna gingen ze nog met alleen met de naaste familie naar de begraafplaats. Dan ben je als ds. de hele middag onder de pannen. Dan moet je daarna nog mee om nog drie woordjes te zeggen op dat graf. Dan zit je uren te wachten, dat zijn gewoon irritante dingen dan. En je hebt soms een vervelend gevoel als dat je een beetje gebruikt bent, nou ja, niemand wou het doen, de fam. kon het zelf niet, dan moest iemand toch wat zeggen, nou ja dan de ds. maar.	Soms onvoldaan gevoel door omstandigheden Negatieve kijk op Crematorium Irritaties Gebruikt voelen	Visie op dienstbaarheid	
1.62 [Voelt u zich dan gebruikt?] Maar ja, als de fam. helemaal niks heeft met jou en met de kerk helemaal niks, en als die fam. dan zelf niet de fantasie heeft om iets te bedenken, of iem. anders te vragen dan moet de ds. maar komen [voelt u zich dan meer een ceremoniemeester?] Ja, dan voel ik me wel een beetje de ceremonie meester, maar bij begrafeningen komt dat eigenlijk zelden voor. Bij huwelijken komt dat veel voor, maar het gebeurt wel eens. Maar ik moet zeggen dat ik hier dat niet heb meegemaakt in D.	Negatieve kijk op mensen buiten kerkelijke gemeenschap Ceremoniemeester Niet in NO Friesland	Visie op dienstbaarheid	

Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.63 [Doet u aan nazorg?] Ja, soms is dat niet mogelijk. Maar ja, zeker als er nog een partner is natuurlijk. Maar als de kinderen ver weg wonen dan is dat veel moeilijker natuurlijk. Soms heb je nog wel even contact met iemand, soms ook via de mail, ik zorg ook altijd dat de nabestaanden de tekst van de overdenking via de mail krijgen en dan komt daar soms ook wel weer wat reactie op.	Nazorg	Pastor/ rol dienstverlener	
1.64[Wat is uw doel van nazorg?] Kijk, de nazorg begint natuurlijk al in de dienst zelf dat is het belangrijkste wat je bij te dragen hebt. Een goed afscheid waar mensen een goed gevoel bij hebben is echt heel belangrijk. Daar kunnen ze hopelijk weer een beetje mee verder. En het doel van de nazorg is, ja dat je betrokken blijft, dat de ander ook betrokken blijft bij de gemeenschap.	Nazorg In de uitvaartdienst Betrokken blijven Bij de gemeenschap	Pastor/ rol dienstverlener. Vertegenwoordiger van de kerk	
1.65 [Daar hoopt u ook op?] Ja natuurlijk, maar dat is ook heel verschillend. De een zit de volgende zondag weer in de kerk en de andere zie je nooit meer. Omdat die niet meer alleen wil. Maar we hebben hier in D. ook het gebruik van de rouw in de kerk. De zondag erna wordt de overledene herdacht en er ligt ook een steentje in de gedachtenis nis. Met de naam erop gebeiteld. Het is echt een heel mooi klein zwart steentje met de naam erin gegraveerd, peperduur zijn die die dingen trouwens. En dan de laatste zondag van het kerkelijk jaar dan wordt de fam. uitgenodigd en worden alle namen nog een keer genoemd	Steentje in gedachtenis nis Kerkelijke traditie Niet iedereen neemt hieraan deel kaars	Pastor/rol dienstverlener ritueel	

en dan mogen ze dat steentje meenemen...Het niet zo is dat alle steentjes worden opgehaald, wat dan ook wel weer iets zegt natuurlijk.En er wordt een kaars aangestoken, die mogen ze dan meenemen samen met dat steentje.			
1.66[Zijn er nog andere punten die ik nog niet gevraagd heb, maar wat volgens u wel belangrijk is voor dit onderwerp?] Volgens is mij die vraag van de kleinkinderen blijven liggen dat ik daar geen antwoord op heb gegeven. [Volgens mij zei u dat u er wel rekening mee probeert te houden] Ja, in de taal in de overdenking en in het voorgesprek probeer ik ze er ook altijd bij te betrekken, en dan vraag ik ook altijd van hoe de relatie was tussen opa en kleinkind. Of ze nog een leuk verhaal hebben om terug te horen in de uitvaartdienst. En vaak is ook zo dat de kleinkinderen juist iets willen doen, een kaas aansteken of een gedicht willen voorlezen. Het zijn de kleinkinderen die dat durven, terwijl de kinderen dat vaak heel eng vinden en bang zijn dat ze te emotioneel worden. De nieuwe generatie is ook veel meer gewend om te doen of iets te zeggen. Dat zou er wel eens kunnen dat dat er juist toe zal leiden dat begrafenissen weer steeds meer iets van de fam. zelf worden. Het is natuurlijk ook zo, het is een stukje dienstverlening van de kerk dat een grote vlucht heeft genomen, maar dat eigenlijk niet eens zo bij onze opdracht hoort als dominee.	Kleinkinderen Relatie kleinkind/ grootouder Kaars aansteken Gedicht voorlezen Nieuwe generatie Steeds meer van de fam. Geen opdracht voor ds.	Vorbereiding uitvaart/ rol nabestaanden Uitvaartdienst/ rol nabestaanden Visie op dienstverlening	
1.67 [Ook niet van vroeger uit?] Nee, juist van vroeger uit juist		Kerkelijke traditie	

niet. Het was in de kerk vanuit de Reformatie verboden om lijk predicatiën te houden. Juist vanwege de Roomse gebruiken, waar ze zich natuurlijk heftig tegen afzetten, mocht geen enkele persoonsverheerlijking plaatsvinden. Dus ook niet een hele kerkdienst of uitvaart met allerlei rituelen en symbolen zoals de katholieken dat gewend waren. Voorbeden voor de fam. dat was het eigenlijk. Als er iem. was overleden dan werd de ds. gebeden zoals dat werd gezegd en die kwam dan in het huis, dan werd een stukje uit de Bijbel gelezen en een gebed voor de nabestaanden. bidden. Voor een overledene was natuurlijk ook uit den boze. Dat was verder aan God. Daar hadden wij verder niks meer aan af of toe te doen. Maar nu is het zo dat begrafenissen verhoudingsgewijs heel veel van onze tijd nemen.	Reformatie Geen persoonsverheerlijking Geen kerkdienst Voorbeden voor familie Stukje uit Bijbel lezen. Gebed voor de nabestaanden		
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.68 [En heel persoonlijk worden.] Ja, en ook steeds meer maatwerk. Maar het kan dus zijn dat dat weer gaat afnemen, omdat dat dat persoonlijke zo ver door gaat dat men gaat zeggen daar hebben we eigenlijk ook geen ds. meer voor nodig dat kunnen we zelf wel.	Maatwerk Persoonlijke slaat door geen ds. meer nodig	Spanningsveld	
1.69 [Dus is het belangrijk als kerken proberen om hun eigen boodschap goed te bewaren. Dat het stukje eigenheid van de kerk ook bewaard blijft] JA. [Dat het niet te veel opschuift naar iets wat iedereen zou kunnen doen.] JA, dat vind ik ook wel heel	Eigenheid van de kerk Belangrijk	Spanningsveld	

belangrijk, maar soms loopt dat gigantisch uit de hand dat persoonlijke. Ik heb wel eens een dienst meegemaakt dat dat elk v.d. vier kinderen iets wou zeggen over moeder of vader. Ik heb dat al verschillende keren meegemaakt en dan krijg je vier eindeloze verhalen die allemaal hetzelfde zijn en die allemaal in andere woorden zeggen: 'het was een toffe peer'. Wat dan ook weer heel eenzijdig is want niet alles was koek en ei en geweldig en leuk. Ik vind ook als er negatieve dingen zijn, en je kunt dat op een andere respectvolle manier verwoorden, dan moet je dat ook niet laten want dat is heel onbevredigend.	Afkeuring van te veel persoonlijke verhalen Eenzijdigheid is onbevredigend Ook negatieve dingen verwoorden.	Visie pastor	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
1.70: [Het is ook onecht, want er zitten ook mensen in de kerk die ook die minder mooie kanten van de overledene hebben meegemaakt.] Je moet die minder mooie kanten niet wegpoetsen, die mag je op een bescheiden manier zodat iedereen ... dat een goede verstaander ook weet wat bedoeld is. Waarbij je ook altijd weer moet zeggen dat wij niet het laatste woord hebben.	Minder mooie kanten van overledene niet wegpoetsen Wij hebben niet het laatste woord	Overledene Godsbeeld	
1.71 [U zei al God heeft het laatste woord, is dat een open einde of een open begin?] Nou.. een open begin.. ja inderdaad, je mag vertrouwen op Gods goedheid, dat God uiteindelijk ieder mens recht wil doen. En ook.. wat ik zei.. zoekt naar het goede.. naar wie je was en wie je werkelijk wilde zijn, ook al lukte dat niet altijd.	Open begin Vertrouwen op Gods goedheid God wil uiteindelijk ieder mens rechtdoen Zoekt naar het goede	Pastor/Godsbeeld	
1.72 [Zijn er nog meer dingen blijven liggen volgens u?] Nee hoor. [Dan wil ik u hartelijk danken voor dit gesprek]			

5. Interview 2

Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.1: [Wat is uw functie?] Ik ben kerkelijke werker m.n. in ouderen pastoraat sinds vorig jaar nov. 2011 in de Prot. gemeente van A.-W. Hier is een groot verzorgingshuis in D., maar voor het pastoraat en crisis pastoraat kan men ook en beroep op mij doen, ook omdat er hier nu geen predikant is.	Kerkelijk werker ouderenpastoraat	Algemene feiten	51 jaar Opleiding NHL Leeuwarden GPW 2 ^e gemeente
2.2 [Is er verschil in gemeentes?] Ook wel, hoofdzakelijk de oudere mensen.. want de vergrijzing is duidelijk zichtbaar.	vergrijzing	Algemene feiten	
2.3 [Wat is de theologische ligging van deze gemeente?] Heel lastig.. omdat ik hier nog niet zo lang ben. Maar wat mij wel opvalt als je hier op zondag naar de kerk gaat of naar een gemeenteavond, dan zijn het meest ouderen die komen, dat zijn de trouwe leden.	Veel ouderen die betrokkenheid tonen	Algemene feiten	
2.4 [Hoeveel uitvaarten begeleidt u?] Dat is heel wisselend een tijdje geleden heb ik twee begrafenissen in een week gehad, en gisteren weer een. Deze periode is wel druk.. Als de telefoon gaat dan ben ik er weer. Zeven dagen in de week ben ik bereikbaar en beschikbaar en kunnen ze een beroep op mij doen.	hele week bereik- en beschikbaar	Visie op dienstbaarheid	
2.5 [Geeft dat geen druk om altijd beschikbaar te moeten zijn?] Zo heb ik het in mijn 1 ^e gemeente wel ervaren, maar het was de 1 ^e gemeente. Ik sta daar nu meer zo bij stil. Want dan heb je een hele spanning die je meeneemt. Het komt wel zoals het komt.	Ontspannen in het werk staan	Visie op dienstbaarheid	
2.6: [Herkent u het spanningsveld dat ouderen mensen wel in de kerkelijke traditie staan en hun kinderen en kleinkinderen al veel minder?] Ja, maar in de gesprekken met de familie, merk ik daar niet zoveel van. Ik vraag de mensen; is er ook een Bijbeltekst die de overledene erg aansprak, bijvoorbeeld een dooptekst, een belijdenistekst of een trouwtekst. In de regel kan men wel wat aandragen, en is dat wel bekend,	Merk daar niet zo veel van Fam. kan wel een tekst aandragen	Herkenning spanningsveld	

men weet wel iets. En anders vraag ik aan de familie of zij een tekst hebben die hen erg aanspreekt. En weet men niks dan... kom ik zelf met een tekst of heb ik bepaalde gedachten, want je hebt de overledene vaak gekend en dan komt er vaak een tekst en ben je er al mee bezig. Nou, zou dat misschien niet passen, is dat ook mogelijk? Wat vinden jullie ervan?	Als men geen tekst weet Samenspraak met fam.	Rol pastor/sturend	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.7 Altijd in overleg met de familie en dat is ook zo met liederen bijv. Joh. de Heer liederen dat spreekt de oudere mensen meer aan. Ik vraag ook altijd: 'zijn er liederen die jullie heel mooi vinden of die de overledene mooi vond?' En gedichten ook, ik vind het ook heel mooi als de fam. zelf een aandeel in de dienst heeft bijv. bij de Schriftlezing, of een gedicht voorlezen. En ik vraag ook altijd of de fam. een gesproken portret, een soort IM wil schrijven en of de fam. dat in de dienst ook wil voorlezen, want dan kun je in de dienst je ook helemaal concentreren op de Schriftuitleg, en dat je mensen woorden van troost en bemoediging mee kan geven, en dat minder het levensverhaal in de overdenking ter sprake komt.	Johannes de Heer Gedicht IM als gesproken portret Concentreren op Schriftuitleg Woorden van troost en bemoediging meegeven	Vorbereiding uitvaart muziek Rol nabestaanden Ritueel Rol pastor	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.8 [Je ziet dat de ontkerkelijking toeneemt en 'rent a priest' is wat in opkomst, misschien hier niet zo in noordoost Friesland.... Weet u wat rent a priest is?] Nee. [Wordt even uitgelegd]	Onbekendheid met Rituele begeleider	Herkenning spanningsveld	Mevr. frons haar wenkbrauwen
2.9 Het is zo dat als de familie mij belt, als vader of moeder overleden is, dan hebben ze vaak mijn naam en telefoon nummer uit het kerkblad of 'Geandewei' gehaald en mocht blijken dat de familie er helemaal niets mee heeft, ik heb dat nog niet meegemaakt, maar dat zou kunnen. Als de fam. duidelijk aangeeft dat heit of mem wel christelijk was, maar wij hebben er niks meer mee.. en dat de Godnaam niet genoemd	Kerkblad Niet meegemaakt God niet mogen noemen	Herkenning spanningsveld/ Kerkelijke gemeenschap grens	'Geandewei' is een regionaal kerkblad. Heit en mem is fries voor vader en moeder.

mag worden, dan verwijfs ik toch door naar een humanistisch iemand, want bij mij is dat essentieel dat de Godnaam mag klinken.	Doorverwijzen Godsnaam noemen is essentieel		
2.10: [Wat doet ontkerkelijkking met u?] Ik lig er niet wakker van, ik houd goede moed. Voor mezelf is het zo... vooral heel belangrijk hoe je zelf in het leven staat, wat mijn levenshouding is naar anderen om mij heen. Dat kan ik zelf uitdragen, als je een stukje warmte en liefde en een oprecht luisterend oor, echt aandacht voor mensen hebt, daar gaat heel veel van uit. Het is de levenshouding naar anderen toe dat ze zien hé... die persoon heeft kennelijk iets daar ben ik wel nieuwsgierig naar. En ontkerkelijkking is vaak een golfbeweging, als het weer moeilijker wordt in het leven dan komen mensen ook weer naar de kerk toe. Maar ik vind zelf dus, dat wij als gemeenteleden met onze levenshouding naar onze naaste toe, dat het daaruit moet spreken. Ook omdat daaruit onze motivatie en ons geloofsleven moet blijken. Als er het echt op aan komt dan moet je er voor de mensen zijn.	Niet wakker liggen van ontkerkelijkking Levenshouding ontkerkelijkking is vaak golfbeweging Geloofsleven moet blijken uit levenshouding Er zijn voor de mensen	Herkenning spanningsveld Theologische visie pastor Visie op dienstbaarheid	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.11 [Dienstbaarheid tot hoever gaat dat bij u?] In mijn 1^e gemeente heb ik er wel wat moeite mee gehad. Toen meende ik dat ik altijd maar beschikbaar en bereikbaar moest zijn, maar dat kan niet want dat zou het ten koste van jezelf gaan. En op een gegeven moment, als je de gemeenteleden wat beter kent, dan weet je ook wel; hier moet ik direct heen en in andere gevallen kan het wel even wachten Dan maak ik voor morgen een afspraak.	Balans zoeken Prioriteiten stellen	Visie op dienstbaarheid Pastor> rol dienstverlener	
2.12 [Tussen dienstbaar zijn en de eigen grenzen zit een groot gebied. Hoe voorkom je dat je een kameleon wordt?] Ja, nou ik kan een voorbeeld noemen uit de vorige gemeente. Een belijdend gemeentelid die ik na	Kameleon	Spanningsveld	

het overlijden van zijn vrouw heel trouw bezocht heb...-maar ondanks dat hij belijdend lid was praatte hij nooit over de kerk, daar had hij niet zoveel meer mee. Maar hij vond het zo mooi dat ik bij hem kwam, want juist in die rouwperiode is het zo belangrijk dat er naar mensen omgekeken wordt. En dan maakt het mij niet of we over het geloof praten of dat we over zijn dagelijkse dingen praten. Op een gegeven moment kwam er de vraag: 'als ik kom te overlijden wilt u dan de uitvaart verzorgen?' Nou daar hoefde ik niet over na te denken, toen heb ik direct gezegd dat wil ik wel doen. En ook wist ik dat de Godsnaam niet gebruikt mocht worden. Prima, heb ik helemaal geen moeite mee. Dan denk ik, ik heb zoveel met hem gedeeld en hij met mij, dat is zo waardevol geweest, dan zet ik dat aan de kant. Dan wil er helemaal vanuit mijn christelijke humaniteit voor de familie zijn. En het was een hele goede dienst	Geen binding met de kerk Geloofsgesprek is geen pre grensoverschrijdend	Rol pastor> dienstverlener Visie op dienstbaarheid	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.13 [Hoe ging die dienst?] Nou, moet ik wel zeggen dat het met mijzelf heel veel gedaan heeft omdat ik toch graag ...hen dát stukje niet mee kon geven, dat het met de dood niet afgelopen is, er is een nieuw begin. Dat was voor mijzelf verdrietig. Toen de dienst afgelopen was, in het crematorium, en iedereen langs de baar liep, toen werd ik emotioneel. ...dat heb ik dus gemist, dat had zo graag mee willen geven en dat kan dan niet. Maar goed, dat respecteert je dan. En met anderen woorden kun je ook wel woorden van...hoop meegeven.	Met de dood is het niet afgelopen, er is een nieuw begin Was voor mijzelf verdrietig Respecteert visie overledene Met andere woorden hoop mee geven	Pastor> theologische visie Spanningsveld Uitvaartdienst> rol van de pastor	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.14 Zo had ik een roos gekocht en in een vaasje gezet en daar naar verwezen. De rode kleur van de liefde en de groene blaadjes van de hoop en de stekels van dat er in ons leven een heleboel moeilijke dingen op ons pad komen, en hoe gaan we daar mee om.	Roos Symboliek Iets meegeven	Uitvaartdienst> rituelen Rol pastor> dienstverlener	

....Het is niet altijd even mooi en op die manier kun je toch iets meegegeven.			
2.15 [Maar dat was wel een grens, want u zei net; als ik de Godnaam niet mag noemen dan doe ik het niet maar ik dit geval dus wel.] Ja, omdat hij ook belijdend lid was, ook al praatte hij er niet over. Dat respecteerde ik ook. Ik wou op dat moment ook als mens er voor hem zijn en ik vond het ook heel bijzonder dat hij mij op die manier toeliet, dat ik bij hem mocht komen. Zo eenzaam kan een mens dus wezen. Dan kan ik dat ook niet afkappen, dat vind ik dan de naastenliefde, dan moet je er ook kerkelijk of niet kerkelijk ook voor de mensen zijn. Als ze een beroep op je doen dan wil ik er voor hen zijn.	Godsnaam Belijdend lid Pastor als mens Er zijn voor de mensen/naastenliefde	Grens Kerkelijke gemeenschap Rol pastor> dienstverlener	
2.16 [Het niet gebruiken van de Godnaam komt dat bij hem weg of bij de kinderen?] Beide...en zelfs twee van de kinderen waren ook heel bang... dat was ook een spanningsveld... ze hebben er niet naar gevraagd of ik de Godnaam zou gebruiken, want ik was wel kerkelijk werker. En dat wisten ze niet want ik had met de kinderen niet heel veel contact het afgelopen jaar. Maar het was voor mezelf ook duidelijk; nee, dat wordt niet gewaardeerd en dat kan ik nu in dit geval niet doen en dan respecteer ik dat.	Bang dat de Godnaam gebruikt zou worden Respect voor overledene en nabestaanden	Spanningsveld Pastor> vertegenwoordiger van de kerk	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.17 [Maar stond je daar als kerkelijk werker of op persoonlijke titel?] Beide, want zo heb ik het genoemd in mijn woorden van hoe ik hem heb leren kennen als kerkelijk werker, en zijn vrouw heb leren kennen, dus ik stond wel in mijn rol als kerkelijk werker. Maar anders.	Rol als kerkelijk werker. Ook als mens	Ambt-beroep-persoon	
2.18 [Hoe gaat u te werk bij de voorbereidingsgesprekken?] Als de mensen mij bellen dan maken we een afspraak, meestal 's avonds als de familie er allemaal bij		Voorbereiding uitvaart Rol pastor	

kan zijn. Nou dan vraag ik eerst; wat is er deze dag gebeurd, waren jullie bij het overlijden, wat heeft dat met jullie gedaan? Hoe is dat allemaal gegaan? Gewoon even de dag doorlopen hoe het nu met hen gaat. Dan ga ik over naar; wie is de bode, welke kerkzaal e.d. Dan; hoe zouden jullie de dienst willen noemen, is dat een rouwdienst, een afscheidsdienst of een dankdienst voor het leven. Dat mogen de mensen dan aangeven. Dan vraag ik is er een tekst die erg belangrijk is voor de overledene, en als dat niet zo is, is er dan een tekst die jullie aan willen dragen? Zo ook bij de versjes. Maar ook luisteren naar de familie en wat zij inbrengen	Meeleven Zakelijke aspecten Luisteren naar wat de fam. inbrengt	Rol nabestaanden	
2.19 Ik vraag of ze een IM willen schrijven. Echt staccato dingen op papier zetten wat het levensverhaal wordt. En dat zij dat ook in het gesproken portret lezen tijdens de dienst. In de regel willen de mensen dat wel op schrijven maar tijdens de dienst vinden ze dat te emotioneel en moeilijk. Dan vraag ik het op papier aan mij aan te leveren, willen ze het niet lezen dan lees ik het. Dan vraag ik of er een bepaald gedicht wat de overledene of hen aanspreekt, wat zij toepasselijk vinden in deze dienst. Maar altijd zoveel mogelijk om de kinderen en kleinkinderen er bij te betrekken Dat ze een taak hebben in de dienst, want dat heeft echt een meerwaarde ook voor hen zelf. Men kan een gedachtenis kaars aansteken aan de Paaskaars, dat zijn van die dingen waar ik naar vraag, willen jullie dat?	IM = gesproken portret Veel ruimte voor inbreng nabestaanden Kinderen en kleinkinderen er bij betrekken Gedachteniskaars Paaskaars	Vorbereiding uitvaart Dienstbaarheid pastor Rol nabestaanden Rituelen	In Memoriam
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.20 Voegt het iets toe dat we de geloofsbelijdenis met elkaar uitspreken? Maar alleen als de kinderen er zelf wat mee hebben. Want als ze zeggen dat heit of mem het wel heel mooi zou vinden, dan vind ik het verstandiger om het achterwege te laten. Maar als ze het wel heel graag willen en ze staan erachter, als we het met elkaar	Afstemmen Geloofsbelijdenis Nabestaanden moeten er achter kunnen staan.	Vorbereiding uitvaart Ritueel	

kunnen dragen dan vind ik dat het wel een plekje in de liturgie kan krijgen.			
2.21 [Staan de nabestaanden meer centraal dan de overledene? Wie staat centraal?] Dan vind ik toch dat wat de kinderen aandragen, dat je daar naar moet luisteren, want als je de geloofsbelijdenis als gemeente samen uitspreekt dan moet het ook gedragen worden en moet men er ook helemaal achter staan. En als de kinderen er niet achter kunnen staan dan vind ik niet dat je het kunt doen	Nabestaanden staan centraal Geloofsbelijdenis Nabestaanden moeten erachter kunnen staan	Dragers uitvaart Kerkelijke traditie Rol pastor> vertegenwoordiger kerk. traditie	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.22: [Wie is de drager v.d. uitvaartdienst; de nabestaanden, de overledene of de gemeente?] Ja, dan kies ik voor de nabestaanden. Want we spreken het met elkaar uit, dus wij moeten erachter staan. De wensen v.d. nabestaanden respecteren, maar daar zijn ook weer grenzen in, het gaat altijd in overleg.	Nabestaanden Wensen nabestaanden respecteren	Drager uitvaart Rol pastor> dienstverlener	
2.23 [Daar baseert u uw keuzes op?] Ja, en ze iets aandragen dat ik denk dat het niet kan, dan heel voorzichtig en heel zorgvuldig woorden kiezen om duidelijk te maken als ik denk dat het anders moet. Dus altijd in overleg.	In overleg nuanceren	Baseren van keuzes Vorbereiding> rol van de pastor	
2.24 [Is wel eens gebeurd als mensen met iets aankwamen waarvan u dacht dat het niet kon?] Ja, ik denk het wel maar dan moet ik even nadenken waarover het ging..... Nouwat een punt is wat ik graag wil noemen is de Bijbel vertaling. Want in de regel wordt de NBG 51 het meest gewaardeerd. Want als het een ouder iemand is dan zijn de kinderen vaak ook 60-70 jaar, die zij daar mee opgegroeid, dus die taal klinkt hun vertrouwt in hun oren Ik vraag dat meestal in het overleg wat voor vertaling zouden jullie willen en dan kiest men toch vaak voor de NBG vertaling.	NBG'51 Klinkt vertrouwt Kinderen mee opgegroeid	Uitvaart> Bijbel Kerkelijke traditie	Heeft geen antwoord op deze vraag geven

Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.25 [En andere rituelen?] Wat ik al zei de roos, die ik een keer gebruikt heb...de gedachteniskaars vind ik ook heel mooi...en bijv. je kunt er ook voor kiezen om voor de dienst een v.d. kinderen of kleinkinderen de Paaskaars aan te laten steken, dus zonder woorden, maar echt aan het begin v.d. dienst de Paaskaars aan laten steken. En dan spreek ik een heel kort een woord van welkom en daarna vraag ik aan de kleinkinderen om de gedachteniskaarsen aan te steken. Dat zijn heel bijz. momenten voor mijzelf..... Ja, zijn dat heel dierbaren momenten en dat vind de fam. ook want dat is teer...Want de gedachteniskaars wordt wel aangestoken voor een overledene, die heel dierbaar is en op die manier toch symbolisch aanwezig is. Ook in gedachten. Het raakt weer aan andere rouwdiensten en emoties en gevoelens hoe het toen was	Roos Gedachteniskaars Paaskaars Kaarsen aansteken Bijzonder moment voor de pastor (eerdere) overledene(n) Zijn symbolisch Aanwezig door gedachteniskaars	Uitvaartdienst > rituelen Uitvaartdienst> Rol nabestaanden Pastor Visie pastor	
2.26 [Hebt u ervaring met seculiere muziek?] Nee.... alleen in de uitvaart in het crematorium, van die ene meneer ...Friese liedjes, daar heb ik niks mee maar dat respecteer je dan. En ook andere muziek kan je ook raken maar met die liedjes van Griet Wiersma heb ik niks, maar dat is hun keuze. Natuurlijk sta ik dat toe want dat is de wens v.d. overledene geweest, dat hebben we van te voren op papier gezet. Verder heb ik dat nog niet meegemaakt. Belangrijk is dat de symboliek verwoord wordt als je er voor kiest om die muziek te draaien. Dat is een meerwaarde.	Een keer meegemaakt respecteren Wens van overledene Symboliek verwoorden is meerwaarde	Uitvaart> seculiere muziek	Friese zangeres, bekend in noordoost Friesland
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.27[Wat is uw doel met een uitvaart?] Het is m.n. dat je de fam. ondanks het verdriet en gemis, dat je hen hoop mee kan geven een stukje troost en bemoediging. Dat het met het overlijden niet gebeurd is maar dat er hoop is.	Doel uitvaart Hoop geven Troost en bemoediging Het nieuwe begin over	Rol pastor> Priesterlijke functie	

Ik verwoord het vaak als; eens komt aan dit aardse bestaan een einde en gaan we over naar een ander bestaan. Het nieuwe begin, er is hoop, hiermee houdt het niet op, het gaat over de dood heen en dat men ook duidelijk mag weten dat de overledene nu veilig en geborgen is bij Gods Hand. Die woorden vind ik heel belangrijk dat je zelf een stukje troost en bemoediging mee kan geven.	de dood heen Overledene is geborgen in Gods Hand	Theologische visie pastor	
2.28 [Zit er ook nog een verlangen in om een stukje evangelie te verkondigen als er kinderen en kleinkinderen zijn die buiten de kerkelijke traditie staan?] Ja, toch wel, want dat is voor mijzelf essentieel, omdat ik zelf ook geloof dat het met de dood niet definitief afgelopen is. Ik zie het zo: je doet een jas uit en de geest...de ziel gaat weer terug naar God. Daar waar we vandaan komen is de bron van al ons bestaan en daar gaan we weer naar terug. Dat het niet afgelopen is, maar dat het een overgang is. Dat neem ik zeker in de overdenking mee omdat dat voor mijzelf essentieel is. Zeker in het verdriet en gemis dat je de mensen een stukje hoop mee kan geven.	Eigen geloof is essentieel voor pastor Ziel gaat weer terug naar God God is de bron van ons bestaan Dood is een overgang	Rol pastor> Bemiddelaar van het christendom Pastor>theologische visie/ Godsbeeld	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.29 [Hebt u wel eens de ervaring gehad dat de fam. zei: 'eigenlijk willen we liever een predikant hebben?'] Ja, maar dan hebben ze dat meestal van tevoren al geregeld met de bode, ... dat de fam. zegt ze is hier nu wel kerkelijk werker, maar eigenlijk willen we liever een predikant. Prima, heb ik geen moeite mee, dat is de keuze v.d. fam. en dat respecteer ik. Dan voel ik me niet gepasseerd.	Geen moeite mee als fam. voor een predikant kiest	Visie op dienstbaarheid	
2.30 [Hebt u wel eens een uitvaart geweigerd?] Dit heb ik één keer meegemaakt, toen werd er een beroep op mij gedaan, ik was nog niet zo lang in O. en heb tegen de mensen gezegd dat ik met mijn collega predikant	De kinderen hadden er zelf niet zoveel meer mee, mevr. was zelf wel heel gelovig,	Spanningsveld>grens	

zou overleggen. De kinderen hadden er zelf ook niet zoveel meer mee, mevr. was zelf wel heel gelovig, ze was terminaal en de kinderen hadden contact met mij opgenomen dat als mem komt te overlijden... Toen had ik echt zoiets van ja...ja...wat moet ik hier nu mee? Ik voelde me heel ongemakkelijk, want ze wilden het ook in een gebouw, niet in de kerk, maar in een gebouw naast de kerk, en met heit was het zo gegaan en ze wilden er ook een predikant bij. Ik was net twee maanden aan het werk dus ik wist ook niet wat ik hier mee aan moest. Toen zei de ds. de locatie, prima als de Godsnaam maar mag klinken en dat was ook nog nou niet te veel. Dat was een grensgeval. Maar het loste zichzelf weer op, want ze hebben zelf weer contact met mij gezocht. Ze hadden alles nog eens doordacht en besloten om met Humanistisch verbond contact op te nemen. Dan is het uit zichzelf opgelost	Overleg met collega predikant Grens aan dienstbaarheid de Godsnaam maar mag klinken en dat was ook nog nou niet te veel. Zelf contact met Humanistisch Verbond opgenomen	Rol pastor> vertegenwoordiger van de kerk Rol pastor> Bemiddelaar van het christendom Rol nabestaanden.	Heit en mem is Fries voor vader en moeder
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.31: [Dan neemt de fam. de beslissing, maar hebt u zelf wel eens zo'n beslissing genomen?] Nee, maar dan moet je ook eerlijk zijn, als de Godsnaam niet mag klinken dan wil ik doorverwijzen naar het Humanistisch Verbond. Dan krijgen ze even bedenktijd en dan is het aan hen.	Doorverwijzen Als Godsnaam niet mag klinken	Spanningsveld>grens Rol pastor> Bemiddelaar van het christendom	
2.32 [In hoeverre houdt u in de overdenking rekening met de kinderen, klein en achterkleinkinderen in de uitvaartdienst?] ik het één keer gedaan, een kleinkind heeft een gedicht geschreven en dat paste zo mooi bij de overdenking en aan het eind v.d. overdenking heeft zij dat gedicht gelezen en heb ik daarna het amen uitgesproken, Het paste er zo mooi bij, toen was het een onderdeel v.d. overdenking. Maar normaliter doe ik de overdenking, zij mogen de schriftlezing, gedichten, gesproken portret, kaarsen (Paas- en gedachteniskaars) aansteken. De	Gedicht van kleinkind als onderdeel van de overdenking Voorganger overdenking Schriftlezing Gedichten Gesproken portret Kaarsen aansteken	Uitvaartdienst> Rol nabestaanden Uitvaartdienst> Rol pastor Uitvaartdienst> Rol nabestaanden	

overdenking is aan de voorganger.			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.33 [Jawel, maar in hoeverre spelen die klein en achterkleinkinderen een rol, houdt u er rekening mee in de verkondiging?] Dat speelt een grote rol ik probeer in de overdenking stukjes v.h. levensverhaal te linken met de Bijbel tekst en het leven v.d. overledene dat verweef ik er wel in. Dat kan soms in één zin wat een kleinkind gezegd heeft en zich herinnerd. En dat hebben ze zelf al verwoord in gesproken portret Ik geef veel ruimte voor de familie.	Levensverhaal linken aan Bijbeltekst Veel ruimte voor fam.	Uitvaartdienst/rol van pastor	
2.34; [En in de theologische verduidelijking?] Wat moet ik daar op zeggen?..... Soms komt het in de voorbereidende gesprekken aan de orde als men geen gedicht paraat heeft, dan heb ik vaak zelf een gedicht bijv. van E.Kübler Ross daar heb ik een boekje van. Die neem ik de andere dag in het 2 ^e gesprek dan mee en dan lees ik dat en dan vraag ik hoe men dat vindt. Meestal in de overgang van het aardse bestaan naar het nieuwe begin. Maar altijd in overleg, dan komen ze niet voor verassingen te staan.	???? Verwoorden in gedicht Overgang van het aardse bestaan naar het nieuwe begin	Pastor/ theologische visie	Kon geen antwoord geven op deze vraag
2.35[hoe ziet u uw rol in het begeleiden van een uitvaart?] Metafoor: reisgenoot. Die periode is heel intensief, met de fam. meelopen op hun levensweg. En tot steun wezen, er helemaal voor hen zijn voor 100%, vanaf het eerste moment van contact (het telefoon gesprek) tot aan...een week nadien, na de begrafenis. Ik ga ook nog voor een afrondend gesprek, of er nog dingen zijn die zijn blijven hangen of benoemd moeten worden. Dus heel die periode als reisgenoot intensief met hun meelopen. En ze mogen me na tijd ook nog altijd bellen als er iets is.	metafoor: reisgenoot tot steun wezen Intensief beschikbaar	Rol pastor/ dienstverlener.	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.36: [Reisgenoot, is het ook nog gids?]		Rol pastor/ dienstverlener	Ik probeer nog steeds haar

Soms ook, soms weet men het even niet meer. bijv. een Bijbeltekst, als men niks meer weet, dan kunnen ze het even in hun om laten gaan.. ik heb dit en dit wat vindt men ervan? Zullen we het met elkaar lezen? Aanreiken... want soms weten mensen het niet, dat kan.	Aanreiken van Bijbeltekst		theologische visie boven tafel te krijgen
2.37 [Wat betekent de Bijbel voor u persoonlijk?] Een leidraad ...maar wel dat wat gelezen wordt... verbinden met het numaar zeker ook wat heeft het betekend voor de overledene, wat kon hij ermee in zijn leven, heeft hij zich gedragen gevoeld tijdens zijn leven door God en door de Bijbel als Gods woord. Die link wil ik leggen. Ik merk vooral bij oudere mensen dat de Bijbel voor hen belangrijk is als een houvast. en toch ook bij veel oudere mensen een rotsvast geloofsvertrouwen is en dat is voor mij ook zo mooi om daar iets mee te doen.	Leidraad Verbinden met het nu Betekenis voor overledene Bijbel als Gods woord	Pastor/ omgang met Bijbel	
2.38 [Welk beeld van God hebt u?] Het is een... levenskracht... maar ook een reisgenoot die ik dagelijks ervaar. Hij...is altijd om mij heen is, in mij. Je staat er nooit alleen voor en dat probeer ik de mensen in de dienst mee te geven. Al hoe moeilijk het ook is, we staan er nooit alleen voor, Hij gaat altijd mee en soms als we heel diep zitten wordt dat niet altijd zo ervaren en gevoeld maar we mogen erop vertrouwen dat het wel zo is, juist dan worden we gedragen. Ik heb het persoonlijk zo ervaren. Dat is voor mij een zeker weten het is moeilijk te omschrijven maar het zit van binnen. Dat wil ik op die manier ook bij een uitvaart mensen meegeven. Dat de Heer als een schild van bescherming om ons heen staat, en veiligheid en bescherming geeft.	Levenskracht Reisgenoot Dagelijks ervaren dat probeer ik de mensen in de dienst mee te geven. Zeker weten Als een schild van bescherming	Pastor/ Godsbeeld Pastor/ theologische visie	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.39 [Dat is een kracht wat je uit wil stralen, zoals u al zei het is je houding, dat je je gedragen weet?] Jazeker. Ik heb het ook wel eens zo gezegd omdat je je zo verbonden weet met het goddelijke is dat ook mijn	Verbondenheid met God als drijfveer en	Pastor/ theologische visie	

drijfveer en motivatie om vanuit die verbondenheid met God ook me verbonden te weten met mijn medemens, dat uit te dragen, ook door mijn houding en dat hoeft niet alleen door ‘drege’ woorden, maar zeker ook in je oprechtheid in je aandacht voor mensen: ‘ik ben met jou begaan.’	motivatie om ook verbonden te weten met de medemens aandacht voor mensen: ik ben met jou begaan.		‘Drege’ woorden, zijn zware, moeilijke woorden
2.40 [Maakt u n het voorgesprek wel eens mee dat een gedeelte v.d. kinderen iets kerkelijks wil maar dat andere kinderen daar helemaal niets mee heeft.? Ja, dat heb ik ook meegemaakt maar dan is het meestal doorslaggevend, dat ik als kerkelijk werker kom en dat de mensen die er wel wat mee hebben, dat die meestal een beetje de leiding nemen en dat dat ook geaccepteerd wordt, ‘nou, die redden er wel mee.’ Ze zijn er wel bij de gesprekken maar ze accepteren en respecteren het.	Acceptatie van pastor als kerkelijke vertegenwoordiger Onderlinge acceptatie en respect van verschil in geloofsbeleving kinderen	Voorbereiding uitvaart/spanningsveld Pastor als vertegenwoordiger van de kerk	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.41 [Het kan wel een spanningsveld oproepen.] Ja, heb ik ook wel eens meegemaakt in een kleinere fam. kring dat er ook spanning was, dat zij ook inspraak willen. Dan heb ik daar een soort bemiddelende rol in. Maar dan moet je het goed verwoorden, zouden we misschien zus of zo en wat vinden jullie daar van? Of zou het zo kunnen? Altijd in overleg, altijd met elkaar in gesprek blijven. Zodat ze elkaar tegemoet kunnen komen en in harmonie de dienst voorbereiden.	Herkenning onderlinge verschillen in geloofsbeleving in fam. Bemiddelende rol Overeenstemming en harmonie zoeken	Spanningsveld Voorbereiding uitvaart/rol pastor	
2.42 [Hoer ziet u uw verhouding tussen ambt, persoon en beroep?] Ik leef vanuit mijn geloof, wat voor mij een meerwaarde heeft, wat voor mij deze werkelijkheid overstijgt. [Is dat verweven?] JA, ik heb wel eens gehad dat ik wist dat het een heel zwaar gesprek zou worden en ik dacht o God wilt U mij a.u.b. helpen? ... Afhankelijk zijn want uit mijzelf kan ik het niet. Daar heb ik ook de kracht van God voor nodig. Ik weet dat zit in mij verankerd, dat ik nooit	Verweven Afhankelijk van God. God die mee gaat	Ambt- beroep-persoon Pastor/Godsbeeld	

alleen ben, dat de Here God met mij meegaat			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.43 [Heeft er zich in de loop van de tijd een verandering voorgedaan hoe u uitvaarten begeleidt?] Dit is het tweede jaar dus de tijd is wat kort. Ik heb een bepaalde opzet van de dienst, hoe ik die vormgeef. Bepaalde standaardvragen bijv. schriftlezing, liederen, bijdrage fam... maar alles is mogelijk mits ik er maar achter sta. Ze kunnen niet van mij verlangen dat ik dingen ga zeggen waar ik niet achter kan staan. Maar altijd in overleg.	Vaste opzet Pastor moet er achter kunnen staan In overleg	Uitvaart Rol pastor grens	Pastor als regisseur.
2.44 [Welke theoloog heeft u geïnspireerd?] Het eerste is wat in mij opkomt is Levinas... [God ontmoeten in de ander] Ja precies...de ander met kleine letter en met een grote letter. En dat is precies het verschil dat je in relatie met de medemens God ontmoet en God voelbaar aanwezig kan zijn. In relaties gebeurt het dat iets oplicht van het Goddelijke	inspiratiebron Levinas God ontmoeten in de relatie met de medemens	Pastor/ theologische visie	
2.45 [Zijn er bepaalde kernwoorden voor uw theologische denken?] Nou dat is een moeilijke vraag..... [U hebt al veel gezegd, er willen zijn voor de ander, een stukje dienstbaarheid, nabijheid] Ja, ja als reisgenoot met de mensen optrekken het gaat niet om mij, het gaat om de ander; je zelf aan de kant zetten want de ander is belangrijker.	Kernwoorden: Reisgenoot Met mensen optrekken De ander is belangrijker	Pastor/ theologische visie Visie op dienstbaarheid/	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.46 [Ziet u dat ook als navolging van Jezus Christus?] Ja precies, ik zie dat zelf heel duidelijk. Ik noemde laatst in een overdenking in het verzorgingshuis hier: ‘Jezus is voor mij navolgingswaardig en ik hoop voor jullie ook.’ Hoe Hij alles wat onrechtvaardig aan de kaak stelde en zei: ‘mensen er is een andere manier van leven en die houd Ik jullie voor en zo als	Jezus is navolgingswaardig Ethische visie	Pastor/ theologische visie Rol pastor/ bemiddelaar van het christendom	Verwoordt zij dit ook zo in een uitvaart?

nu gaat hoeft niet altijd zo te blijven en het kan en het zal ook anders worden maar dan moeten we wel allemaal wel er de schouders onder zetten en dan meewerken'. Dat is wel een persoonlijke keuze.			
2.47 [Dan komt het weer op de houding, de levenshouding aan?] Ja, precies we zijn op weg ...samen op weg naar het Koninkrijk van God	Toekomstverwachting samen op weg naar het Koninkrijk van God	Pastor/ theologische visie	
2.48 [Wanneer kunt u zeggen dat het een goede uitvaart was?] Het heeft alles te maken met de voorbereiding, in harmonie met de mensen, dat er vertrouwen is en openheid en na de tijd zie je vaak aan de mensen hun ogen dat ze dankbaar zijn en dat het ze tot steun en troost geweest is. Hoe we met elkaar die periode opgelopen zijn en hoe je die periode samen zo af kunt sluiten. De mensen zijn vaak ook heel dankbaar. Van een fam. lid heb ik ook een brief gekregen, dat was voor mij ook een bevestiging dat ik, het levensverhaal, hoe de overledene in het leven stond, en hoeveel steun en houvast het geloof aan de overledene gegeven had, dat ik dat op een goede manier verwoord en verweven had in de overdenking. Dat vond ik heel mooi, dat is ook een bevestiging voor mijzelf. Want dat is ook waar je naar streeft.	Harmonie met mensen Mensen dankbaar zijn Steun en troost geweest is Bevestiging/ herkenning fam. Streven om het op een goede manier te verwoorden	Goede uitvaart	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.49: [Zit daar ook de vraag onder komt het ook over wat ik over wil brengen?] Ja, precies. Ik schuw het ook niet om confronterend te zijn, wel in zorgvuldige bewoordingen, maar dat je mensen soms ook confronteert, wat de overledene allemaal in haar leven meegemaakt heeft en hoe zijn wij daar mee omgegaan? Dat het je aan het denken zet, hoe staan wij nu in het leven, en moet het ook anders? Ook een stukje bezinning en inkeer in het leven. Hoe sta ik zelf in het leven, moeten er ook dingen veranderd worden. Dus een appel dat schuw ik ook niet. maar wel in zorgvuldige bewoording.	Confronteren hoe mensen in het leven staan Aan het denken zetten	Uitvaart Rol pastor/ Spiegel voorhouden	

2.50: [U had het al over nazorg, wat is het doel van nazorg volgens u?] Om te vragen hoe gaat het nu met jullie? Hoe hebben jullie die hele week ervaren? Zijn er nog dingen die er zijn blijven hangen en waar jullie nog over willen praten wat voor jullie belangrijk is? Dan kunnen we daar nog even naar kijken. Maar meestal is men positief en dankbaar. Maar wel de gelegenheid te geven. Dan maak ik een afspraak met het aanspreekpunt en vraag of die de anderen ook nog wil uitnodigen en meestal zeg ik dat ook na het koffiedrinken op de dag van de uitvaart, en dan is het maar de vraag of iedereen kan. Maar dat moeten ze onder elkaar regelen	Nazorg Gelegenheid geven. Afspraak maken	Rol pastor/ dienstverlener	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
2.51 [Want mensen kunnen ook door het hele land wonen.] Precies, maar dat is wel heel bijzonder. En ik heb ook van de fam. gehoord dat het erg gewaardeerd wordt, dat vindt men heel mooi om nog even om terug te kijken. [Een echte afsluiting dus.] JA, en ook na de tijd bezoek ik de partner als die er nog is, want die blijft alleen achter. Daar kom ik nog regelmatig en dat wordt ook gedaan en afgebouwd.	Gewaardeerd door fam. Achterblijvende partner	Nazorg Rol pastor/ herderlijke zorg	
2.52: [Is er nog een vraag waarvan u denkt: dat heb ik gemist in dit interview en wat er volgens u nog wel bij hoort?] Nee, ik vond het heel volledig. [Hartelijk dank voor dit interview]			

Interview 3

Fragment	Label	Topic	Opmerking
3.1 [U bent ziekenhuis predikant wat is het verschil met gemeentepredikant?] Ik ben predikant voor bijzondere werkzaamheden zoals dat dan heet, ik ben verbonden aan de PKN in D. bij P.	Geestelijk verzorger	Algemeen	leeftijd:52 opleiding in Groningen
3.2: [Bent u ook gemeente predikant geweest?] Mijn 1 ^e gemeente was in Friesland in C., toen had ik mijn kerkopleiding nog niet gehad en toen was ik pastoraal werker toen de wijk C. gebouwd werd in L. Daarna ben ik een tijdje voor de binnenstad van G. werkzaam geweest, dat was oecumenisch voor alle kerken Daarna ben ik 7 jaar in België predikant geweest voor de VPKB wat dan in België de PKN is voor Nederland en daarna ben ik ds. geweest in een streekgemeente tussen T. en N. (maas en Waal) en daarna dus hier in de S.	Gemeente predikant oecumene	Algemeen	
3.3 [Heel divers maar ook veel met oecumene.] Ja, altijd in een setting van oecumene en opbouw en samenwerking, waar nog geen kerk was, een kerk beginnen. Het waren allemaal banen waar ik nog geen voorganger had, allemaal pioniersfuncties m.u.v. M. en W.	Oecumene en opbouw pioniersfuncties	algemeen	
3.4 [Ik wil het nu meer spitsen op uitvaarten] Ja, ik heb ook met uitvaarten altijd gewerkt met mensen in een nieuwe setting, met mensen aan de rand van de kerk die niet zo super kerks waren. In Antwerpen was ik stadspredikant.	Vanuit een nieuwe setting Met mensen aan de rand van de kerk	Uitvaart algemeen Spanningsveld	Stadspredikant in Antwerpen.
3.5 [Hoeveel uitvaarten begeleidt u per jaar?] Heel wisselend, een paar per jaar en soms een of twee keer in de twee maanden maar dat hangt ook een beetje af van de collega's. We hebben een terughoudend beleid wat uitvaarten betreft, we proberen zoveel mogelijk mensen een beroep laten doen op de kerk	Terughoudend beleid. Mensen een beroep laten doen op de kerk waar ze thuis horen	Uitvaart algemeen	GV –er in ziekenhuis en aanliggend verpleeghuis en palliatieve afdeling

waar ze thuis horen omdat het heel intensief is hier. Als je dat 2x per maand hebt is dat een zware belasting.			
3.6 [Als mensen een binding met een eigen gemeente hebben zullen ze daar eerder een beroep op doen]. Ja, natuurlijk en dat stimuleren we ook. Vorige week had ik een uitvaart van iem. die met alzheimer in het verpleeghuis gekomen was, en had geen kerkelijke binding meer met de eigen kerk. Zij was hier altijd naar de kerkzaal geweest. Officieel hoorde ze bij Dr. maar nu ze een aantal jaren in D. woonde heeft ze nooit een binding met een kerk in D opgebouwd. Het is mooi dat mensen hier naar de kerk kunnen gaan en daar gemeenschap kunnen hebben en als zulke mensen komen te overlijden hebben ze veel meer een binding met hier terwijl ze officieel in de kaartenbak van een andere kerk staan Wij kennen de mensen een beetje door de belevingsvieringen op de afdeling. Dat is meer in de kring met kaarsen en symbolen en muziek. Een heel ander soort vieringen dan in de kerk. Dan is het logisch dat de fam. ons dan vraagt. Zo was er laatst met een Avondmaalsviering, dat duurt bij ons altijd twee keer zo lang omdat we ook naar de afdelingen gaan naar mensen die niet naar de kerkzaal kunnen komen. Zo kwamen we daar bij iemand die stervende was en de fam. zat erbij te waken en toen hebben we even met elkaar gesproken en gebeden en bij het bed gezeten. Het was speciaal voor de fam. . zij overleed de volgende morgen, in zo'n geval is het logisch dat de fam. vraagt dat je de uitvaart wilt doen.	Buiten de kaartenbak om Binding met verpleeghuis Geloofsgemeenschap Belevingsvieringen Binding met GV-er	Kerkelijke gemeenschap uitvaart	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
3.7: [Ja, want het lijntje ligt er dan al.] Ja, je hebt al contact. Terwijl de kerk meer op afstand is en dan vind ik het pastoraal gezien ook	Eigen kerkelijke gemeente is meer op afstand.	Kerkelijke gemeenschap	

heel normaal dat wij dan binnen ons werk mogen en kunnen zeggen: 'dan doen wij die uitvaart.' Vroeger deden wij dat dan gratis tegenwoordig krijgen ze heel zakelijk een rekening. Dat is een drempelbedrag, daar betalen mensen dan 250 euro voor. Dat is sinds kort zo. Dat vanzelfsprekende, dat doen jullie wel even is voorbij, daar staat een bedrag voor.	rekening	uitvaart	
3.8: [Kerken lijken ook terrein te verliezen aan 'rent a priest' en ritueel begeleiders] Ja, heb ik een keer mee gemaakt met een personeelslid die was overleden, die een 'rent a priest' heeft ingehuurd want er zit ook zo iemand in Friesland.	Herkenning spanningsveld 'rent a priest' in Friesland	Rituele begeleider.	
3.9 [Wat doet dat met u?] Ja, ik vond het wel grappig om te zien. Ik had ook zoiets ja, dan had je ook iem. van hier kunnen vragen. Wat interessant dat die fam. dan zo iemand zoekt, dat had ik niet verwacht. Het is wel een confrontatie met de zakelijke wereld, mensen willen niet zozeer een binding met een kerk en regelen dat zelf. Ze zoeken het op internet dat is lekker makkelijk, je betaalt dan een bedrag en je hoeft er dan verder ook niets mee. Het wordt verder goed geregeld en dan is het klaar. Ik denk dat mensen ook een zakelijke benadering hebben. Ze zitten niet te wachten op een band of binding met een kerk. Die groep is er ook. Andere mensen die denken precies andersom, die willen een bezoekje en nazorg. Dat is interessant	Interessant hoe de ontwikkelingen gaan. mensen willen geen binding met een kerk en regelen dat zelf. Andere mensen denken precies andersom. willen bezoek en nazorg.	Spanningsveld	
3.10 [Wat doet ontkerkelijking met u?] Voor mijn werk maakt het niet zo veel uit want ik heb altijd aan de rand van de kerk gewerkt en vanuit mijn achtergrond heb ik nooit ze heel erg vanuit het centrum v.d. kerk gedacht en gedaan. Veel meer voor de mensen aan de rand en die er buiten vielen en nooit zozeer super kerkelijk betrokken waren, ik vind het er juist leuk en interessant om. Ik vind dat ik	Altijd aan de rand van de kerk gewerkt Vindt dat juist leuk en interessant Talent voor Er zijn voor iedereen	Spanningsveld/ ontkerkelijking Dienstbaarheid pastor	

daar een talent voor heb om juist die mensen die er niet zo bij horen om daar een band mee te hebben, ik heb daar niet zo last van. Daarom ben ik hier gaan werken. Je hebt geen kaartenbak, je werkt voor iedereen en elke dag kan de telefoon gaan dat er iets gebeurd is en ze een beroep op je doen dan kan van een van je kerkmensen zijn maar ook iemand die ... anders.			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
3.11 Dat kan ook in een dorpssetting (M en W) ik heb heel veel begrafenissen en huwelijken gedaan van mensen die niet bij de kerk hoorden. Missionair werk. Mijn strategie was door het dorp fietsen en er voor iedereen zijn en niet alleen voor de kerkmensen Dat is dezelfde mentaliteit waardoor ik hier in het zhs. kan werken. Ik mag er voor iedereen zijn en dat is voor mij een makkelijke manier van werken die goed bij mij past.	Missionair werken Er zijn voor iedereen makkelijke manier van werken die goed bij mij past.	Spanningsveld/ ontkerkelijking Dienstbaarheid pastor	zhs. = ziekenhuis
3.12 [Je ziet bij een uitvaart steeds meer eigen wensen] Ja, het is heel erg op maat, zo probeer ik het ook zo te doen, ik heb dat altijd al gedaan en het kan alle kanten opgaan van heel traditioneel of sober tot heel.. Vier maanden geleden, een enorme fan van Frans Bauer, die wilde voor dat ze sterven ging FB zien. Dat was een uitvaart met evenveel FB liederen dan psalmen en gezangen en dat ging allemaal door elkaar heen. Op de kist in de kerk lag een bloemstuk van de fam. voor onze lieve moeder en een minstens zo groot bloemstuk van FB voor mijn grote fan. Dat moet ik allemaal in de liturgie gieten Ik stond te bidden en daarna moest weer een lied v FB gespeeld.	Maatwerk Seculiere muziek Mengeling seculier/christelijk	Uitvaart/eigen wensen uitvaart	
3.13 [Zijn er ook grenzen?] De grens is voor mij: ik wil iets uit de Bijbel kunnen zeggen en lezen, dat is mijn werk. Ik ben een predikant dus ik wil iets	Iets uit de Bijbel lezen Ik ben predikant	Spanningsveld/ grenzen. pastor	

kunnen zeggen op basis van een Bijbeltekst en ik wil iets kunnen bidden, daar zijn veel manieren voor, dat kan een Onze Vader zijn of een stilgebed, maar ik wil iets in een gebed kunnen zeggen, dat is mijn criterium. Als mensen zeggen je mag wel komen maar iets uit de Bijbel of bidden dat hoeft niet zo. Dan moet ik nadenken wat dan?	Bidden		
Fragment	Label	Topic	Opmerking
3.14 [Is dat ook wel eens gebeurd dat je zei dit doe ik niet?] Ja kijk, ik moet al heel ver gaan en als ds. voor een kerk denk ik dat ik altijd iets had nou o.k. namens die kerkgemeenschap sta ik daar en houd ik daar aan vast. Hier in het zhs. moet ik er voor iedereen zijn. Het is ook wel eens gebeurd dat iemand zei: wil je gewoon een woordje spreken op een uitvaart dan doe ik dat ook.	Als gemeentepredikant vast houden aan de kerkgemeenschap In het zhs. ben ik er voor iedereen Ook gewoon een woordje spreken	Spanningsveld/ grenzen. Dienstbaarheid pastor. uitvaartdienst	
3.15 [heb je dan niet gevoel dat je een soort ceremoniemeester bent?] Nee, juist niet, want ik laat dat de anderen de ceremonie wel doen en dan schuif ik bij die ceremonie wel in en zeg dan zeg ik ook iets. Dan probeer ik dat wel op het niveau van zingeving en verdieping iets te zeggen.	Anderen zijn de ceremoniemeester. Inschrijven in de ceremonie Op niveau van zingeving en verdieping	Spanningsveld/ grenzen. Rol pastor/ uitvaart uitvaart	
3.16: [Is dan niet het gevaar dat je een soort kameleon wordt?] Ja, ik ben een kameleon, maar ik vind dat geen gevaar, ik vind dat een hele grote kwaliteit. Mensen zouden veel meer kameleon moeten zijn. Je moet je aanpassen aan de mensen, dat is mijn werk. Dat is het verschil tussen geestelijk verzorger en ds. Als ik ds. wil zijn kan die kerk zeggen; je moet dit, maar de professionele eis van een GV-er dat je juist wel een kameleon bent. Als iem. Jehova is heb ik begrip voor de Jehova, als iemand van Bottenblij* is heb ik begrip voor Bottenblij. Als iemand helemaal niks heb ik ook begrip voor. Ik moet juist een kameleon zijn anders kan ik dit	Kameleon zijn is een grote kwaliteit Verskil tussen GV-er en ds. Er voor iedereen zijn ongeacht kerkelijke achtergrond	Spanningsveld. Kerkelijke gemeenschap Dienstbaarheid pastor.	*Leider van een baptistengemeente in Dr.

werk niet doen.			
3.17: [Predikanten staan meer binnen de kerkgemeenschap en een zhs. is meer een afspiegeling van de samenleving] Ja, ik ben wel verbonden met de PKN, ik ben ook echt heel PKN, ik kan daar ook voor staan. Maar al vanaf het begin dat ik in de PKN werkte, heb ik altijd het standpunt ingenomen; ik ben er voor iedereen. Dat zie ik ook als mijn kwaliteit. Ik wil werken voor iedereen, daarom kan ik dat hier ook doen en juist bij uitvaarten heb je te maken met wensen van mensen die heel specifiek zijn, maar meestal zit daar toch wel een soort format in. In dec. had ik een uitvaart en dat was specifiek voor iem. uit het zhs. Hij had niks met religie, kerk en geloof en hij wou toch iets. En dan krijg je door de terminale fase een contact. Het waren de burens van die man die zeiden als je toch iets wilt, moet je maar eens contact opnemen met de ds. van het ziekenhuis, en die fam. heeft mij opgebeld en toen ben ik daar naar toe gegaan. Dat is heel uitzonderlijk dat ik hem ook in de thuissituatie opgezocht heb. Ik ben daar twee of drie keer geweest bij die man thuis en met die man gesproken. Die man wilde alleen aandacht, die wilde praten en die wilde dat ik dan de uitvaart zou doen. In het kleine kerkje van H. want daar keken zij op uit. Dus wel in de kerk en ik moest dat doen en daar moest ik echt de ceremoniemeester zijn. Meestal wil ik wel inschrijven om iets te zeggen maar hij zei jij moet dat leiden. Er ging iem. muziek maken en er ging iem. zingen en iem. wat zeggen en toen heb ik ook gezegd ... hoe zie je dat? Het moest niet als een ds. zijn maar er moest wel een stukje bezinning zijn. Dus heb ik wel uit de Bijbel gelezen en het Onze Vader gebeden en een zegen gegeven. Maar het was echt zo	Ik ben er voor iedereen, is ook mijn kwaliteit. Wensen die heel specifiek zijn, soort format. Niks met religie en kerk en geloof en hij wou toch iets. Niet als een ds. maar met een stukje bezinning. Muziek, zingen Bijbel, gebed, zegen	Dienstbaarheid pastor Uitvaart Spanningsveld Uitvaart Rol pastor/ ceremoniemeester rituelen	Ziekenhuis als afspiegeling van samenleving
3.18: [zoeken naar woorden?] Ja, en ook zoeken naar een vorm. Ik heb het ook in het zhs. gezegd:	Zoeken naar een vorm wilde absoluut niet een gewone ds. van de kerk	dienstbaarheid	

‘ ik ga dat doen.’ Dan ben ik een soort ambassadeur van het zhs. Want die man wilde absoluut niet een gewone ds. van de kerk hebben en achteraf is dat voor de fam. goed geweest. Daarna ben ik ook nog even geweest bij zijn vrouw. Ze waren heel blij dat het zo heeft kunnen gaan. En wie ben ik.. die man is daar toch wel heel bewust mee omgegaan, heel zoekend en heel zingevend, maar absoluut niet in een kerkelijk stramien en daar loop ik dan inderdaad tegen aan, zoekend met die mensen. Ze zaten eerst even te kijken wat is dit allemaal?	Ambassadeur van het zhs. Geen kerkelijk stramien en daar loop ik tegen aan, zoekend met die mensen.	Rol pastor Spanningsveld	
Fragment	Label	Topic	Opmerking
3.19[Aftastend?] Ja heel erg aftastend. want als oei, oei, oei. Maar uiteindelijk kwam daar wel een soort klik die heel bijzonder was. Ik moest heel afwachtend.. en kijken.. en zeg maar... Mijn missie is dat ik er voor jou wil zijn als jij sterft, zoals het jou kan helpen en jouw nabestaanden. Het was eigenlijk heel bijzonder en dat kwam dan door de burens.	Afwachtend, aftasten mijn missie is dat ik er voor jou wil zijn	Spanningsveld Rol pastor/ dienstbaar	
3.20[Die heeft jullie bij elkaar gebracht.] Ik zeg altijd Gods wegen zijn ondoorgrondelijk, ik kan het zelf niet bedenken maar het gebeurt wel dat is een beetje mijn eigen geloofshouding daarin.	Gods wegen zijn ondoorgrondelijk	Godsbeeld pastor	
3.21[kun je iets vertellen hoe je met de voorbereidingsgesprekken te werk gaat?] Standaard is een gesprek, en dat duurt altijd 2 uur bij mij. Mijn indeling is: je praat altijd een uur, anderhalf uur over die persoon en je praat het laatste uur half uur, misschien een kwartier, hoe de dienst er dan uit moet zien, want dat rolt er dan eigenlijk vanzelf uit. De mensen willen gewoon eerst beginnen met de liederen en de dienst. En ik zeg gewoon het gaat om de persoon wat die betekend heeft, het levensverhaal, wat hij betekend heeft. Zeg maar de zin	Gaat om de persoon wat die betekend heeft, het levensverhaal Kern= de zin en de betekenis van het leven van de overledene voor de nabestaanden. Geloofsleven en het geloof van die persoon.	Vorbereidingsgesprekken Visie van de pastor op uitvaart Drager uitvaart	

en de betekenis van zijn leven voor de nabestaanden, dat is de kern in het licht van het leven en het licht v.h. geloofsleven en het geloof van die persoon.			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
3.22: [En hoe komt de liturgie tot stand?] Die rolt daar eigenlijk bijna automatisch uit voort, want als je de kernwoorden hebt wat iemand betekend heeft... ik zat dus hier met die zus van die persoon en daarvan de man. Die vrouw was altijd heel zorgzaam geweest als gezinsverzorgster, en was alleenstaand en is veel tot steun geweest voor haar zus en die zus heette Marie en toen heb ik het verhaal van Martha en Maria gedaan, de zorgzaamheid en zelfstandigheid, zichzelf redden als alleenstaande vrouw. Dan rolt dat automatisch er uit voort. Dat is ook een beetje het psychologische archetype van wat voor persoon is iemand en daar probeer je ook een stuk Bijbelse reflectie bij te krijgen dat paste in dit geval mooi. Daar had de fam. helemaal niet aan gedacht die zat maar over de Heer is mijn Herder. Dat is ook prima en mooi en dat hebben we ook gelezen en daar heb ik ook een aantal dingen over gezegd. Dat Maria en Martha.. en niet zozeer zij was vooral Martha en zij was meer Maria, maar we hebben allemaal een Martha en een Maria in ons. Het zelfstandige en het verzorgende en het is allemaal gericht op Jezus. Iedereen snapt dat. En liederen hebben mensen vaak zelf wel. Soms hebben ze briefjes, soms hebben ze tips. En je hebt een aantal standaard liederen rondom een uitvaart, dat is mijn basic.	liturgie Kernwoorden uit levensverhaal Bijbelse reflectie op levensverhaal Traditioneel: de Heer is mijn Herder Gericht op Jezus Basic: een aantal standaard liederen	Voorbereiding uitvaart Aandeel/visie pastor Kerk. traditie Aandeel/rol nabestaanden Pastor rol/ bemiddelaar christendom	
3.23: [En als mensen niet met iets aan komen dragen waarop baseert u dan uw keuze?] Twee dingen, eigenlijk drie dingen 1 de klassieke liederen rondom	Baseren van keuzes Kerkelijke traditie	Voorbereiding uitvaart/	

uitvaart daar kun je uit putten een soort top 5 zoals de Heer is mijn Herder 2 wat past bij die persoon, zoals bijv. iem. is heel zorgzaam 3 tijd van het jaar, de liturgische kalender. Dat geeft voldoende keuzemogelijkheid. Het is meer selecteren en kiezen dan dat ik om iets verlegen zit.	Wat past bij die persoon Liturgische kalender		
Fragment	Label	Topic	Opmerking
3.24: [Wat is volgens u het doel van een uitvaart?] Primair dat de nabestaanden in hun rouwverwerking op een goede manier afscheid kunnen nemen, en op een goede manier de persoon naar het graf of crematorium brengen, en op een goede manier verder kunnen in de nazorg. Dat dat een beetje in balans komt. Het afscheid en de betekenis wat die persoon in hun eigen bestaan heeft gehad, letterlijk zij die ons voorgedaan zijn in leven en geloof, dat ze dat een plekje kunnen geven met alles wat daar bij zit, soms zit daar veel verdriet bij, veel vragen, boosheid, of onderling de grootste conflicten en spanningen en dat moet je dan allemaal wat in goed banen leiden.	Nabestaanden op een goede manier afscheid kunnen nemen. Nabestaanden moeten verder kunnen met het leven Allerlei gevoelens van nabestaanden in goede banen leiden	Doel uitvaart Rol pastor uitvaart	
3.25: [Hebt u wel een bij een voorbereidingsgesprek gehad dat een aantal kinderen er graag een ds. erbij willen hebben, maar een aantal zijn, die er helemaal niets van willen weten? Hoe gaat u met dat spanningsveld om?] Ja, dat hoort bij onze professionaliteit om daar op een goede manier om te gaan en dat gebeurt natuurlijk vaak en soms hebben mensen een verschillend geloofsniveau.. dat kan. Je ziet het ook wel hier in deze regio, dat is toch wel specifiek voor Friesland, dat sommige heel kerkelijk traditioneel van huis uit betrokken zijn, en dan de volgende generatie kinderen zijn er nog een paar die ook traditioneel zijn, en een paar die zijn niet meer betrokken en een paar die zijn Bottenblij, of hier	Professioneel mee omgaan Verschillend geloofsniveau nabestaanden Van traditioneel tot niet betrokken tot Baptist/Pinkster	Spanningsveld/ voorbereiding Uitvaart Rol van de pastor	

bij een van de drie pinksterkerken van Dokkum betrokken zijn. En dat geeft enorme spanningen tussen die kinderen ... dan ergeren kinderen zich aan zo'n 'Nehemia' broer of zus die hen willen overtuigen wat zij allemaal goed moeten doen en die gaan dan 'zo zitten' en dan hoeft het niet meer en dan moet je daar tussendoor. Dat lost zich ook altijd wel weer op.			
Fragment	Label	Topic	Opmerking
3.26 Maar minstens zo erg is dat het niet om kerk of geloof gaat maar om karakterologische verschillen gaat tussen broers en zussen. Of dat er bep. conflicten zijn, of dat ze geen contact meer met elkaar hebben, ...of ze hebben een partner waar ze zich blauw aan ergeren. Er zijn dingen gebeurd natuurlijk. Ik heb ook wel meegemaakt dat er bepaalde kinderen er gewoon niet bij waren en dat ik bij het graf stond en de zegen zou uitspreken, dat er dan ineens achter de coniferen de verloren zoon letterlijk tevoorschijn komt en er ook bij hoort. In die zin heb ik alles meegemaakt. Het was echt de verloren zoon en opeens stond die daar.	Karakterverschillen tussen broers en zussen Conflicten in familie	Spanningsveld/ voorbereiding Uitvaart	
3.27 [Doe je daar ook nog iets mee op dat moment?] Nou ja, natuurlijk doe ik daar iets mee, want na de afloop op de begraafplaats heb ik nog even met hem gesproken, want de anderen broers en zussen die keurden hem geen blik of woord waardig. Het gaat dan niet zozeer om het geloof, maar dan meer om karakters en fam. gedoe.	Niet zozeer om geloof maar karakters en fam. gedoe Broer/zus negeren Even aandacht	Spanningsveld/ Uitvaart Rol pastor/ dienstbaar	
3.28[Als je gevraagd wordt om de uitvaart te verzorgen waar hoop je dan op?] Dat ik aan de doelstelling kan beantwoorden, dat het vooral goed mag gaan zodat ze er zelf vrede mee kunnen hebben en op een goede manier afscheid kunnen nemen en dat ik hen daar bij kan helpen.	aan de doelstelling beantwoorden op een goede manier afscheid kunnen nemen en dat ik hen daar bij kan helpen.	Uitvaart pastor Rol pastor/dienstverlener	
3.29[Over grenzen hebben we het al gehad, schiet u nog iets te binnen over grenzen en	Dilemma beroepscode	Spanningsveld/ Grenzen	

mogelijkheden?] Ik heb ook wel eens gehad dat ik achteraf dacht: 'ik had die uitvaart wel moeten doen en heb ik het niet gedaan'. Veel meer het punt van beroepsethiek, je bent ds. en mensen willen dat jij de uitvaart doet en normaal ben je daar niet meer de predikant. Dat vindt ik eigenlijk het aller moeilijkste binnen die beroepscode. Ik heb zelf bijv. toen ik uit mijn vorige gemeente... hier ben begonnen... en meteen overleed natuurlijk iemand daar en die deden een beroep op mij wil je toch die uitvaart doen? Ik heb toen rigoureus tegen mijn gevoel in gezegd: 'dat doe ik niet, want ik werk nu hier en dat moeten mijn collega's daar maar doen'. Maar achteraf had ik daar behoorlijk spijt van en dacht ik: 'ik had het gewoon wel moeten doen'. Ik zat zo strak in die beroepscode; in die regel je doet dat niet. Ik heb daar gewoon last en wroeging van gehad. [Hoe heb je dat opgelost?] Ja, niet. Onze lieve Heer zal dat met een glimlach aanzien dat ik zo mijn best doe met die beroepscode. En dat ik mezelf goed te pakken heb. Dat was voor mij wel een grens dat ik voor mezelf die grens zo strak en formeel maak dat ik uiteindelijk denk; ik ben daar te rigide in geweest. Het is allemaal wel goed gegaan, maar ik had het gewoon wel kunnen doen. Ik had een hele geschiedenis met die mensen en fam. maar ik was daar heel straight in op dat moment. Het komt natuurlijk ook wel omdat ik hier net begonnen was en genoeg indrukken had. Het was ook een afstand van 200 km, dat zo gaan die dingen.	Iemand uit de vorige gemeente begraven. Tegen het gevoel in niet gedaan. Achteraf spijt Te strakke grens trekken	Visie op dienstbaarheid	
3.30 [Je zit dan vast aan een beroepscode, maar vaak kan in overleg met een collega predikant toch ook nog veel, zodat een oplossing gevonden wordt, want wordt er wel een vaker een specifiek beroep op jou gedaan?] In die zin ben ik keihard tegen		Spanningsveld/ Grenzen	

een grens aangelopen. Ik heb het nu meegemaakt want ik woon in L. en ik werk in hier. Ik heb wel een eens een uitvaart in L. gedaan en die deed heel specifiek een beroep op mij. Toen heb ik heel specifiek tegen diegene gezegd: ‘je moet bij de kerk zijn waar je bij hoort’. Maar dat wilde die mensen per se niet, en toen kon ik ook zeggen: ‘ik doe het niet want ik ga daar niet tussen zitten’ en toen heb ik het wel gedaan op basis van die ervaring. Want als het gevoel er zo ligt en die mensen willen dat zo per se, dan neem ik natuurlijk wel zelf contact met die predikant en die kerk, van zo ligt het ervoor. Ik zit er absoluut niet om te springen. Maar het is eigenlijk dezelfde houding als die ik hier heb. Ik heb een terughoudend beleid, geen uitvaarten, doe het bij daar bij de kerk waar je hoort. Maar ja als het dan toch... nou ja, dan zeg ik o.k.	Begraven in je eigen gemeente. Terughoudend beleid Staat wel open voor een verzoek	Visie op dienstbaarheid	
3.31[In hoeverre houdt je rekening met de klein en achterkleinkinderen die niet bekend zijn met het geloof of de traditie?] Ja. ik houd daar zeker rekening mee, maar ik denk dat ik in de hele stijl van hoe ik praat en ben en met iedereen rekening probeer te houden. En ook daarin kun je raar op het verkeerde been gezet worden want er zijn ook kleinkinderen die bij Bottenblij zitten en de kinderen niet, dat zegt allemaal niks.	met iedereen rekening proberen te houden. Er zijn ook kleinkinderen die wel met geloof bekend zijn en de kinderen niet.	uitvaartdienst	
3.32 [het is inderdaad ook een aanname van mij, van die kant had ik het niet bekeken] ik heb toevallig vandaag nog een zeer serieus gesprek met iemand gehad die in zo’n situatie zat. Dat die juist te maken had met mensen in de 70 die terugkijken op hun leven en zeggen het is allemaal zo rigide geweest, ik ben ouderling geweest en in schoolbestuur gezeten en zus en zo. Ik snap eigenlijk niet wat ik allemaal gedaan heb, ik kan daar niet meer achter staan en dat jongere mensen die ik in de 20 tegen kom en mij de les gaan	dat de 70-ers met een grote twijfel er grote afstand van het geloof nemen en 20-ers ds. de les gaan lezen Verschil in geloofsbeleving tussen de generaties	Spanningsveld	

lezen is Christus wel de Verlosser aan het kruis voor u ds. Ja, zo'n opmerking kun je dus ook verwachten. Ik maak dus ook precies het tegenovergestelde mee dat de 70-ers met een grote twijfel er grote afstand van nemen M; ja, dat is een goede nuance.			
3.33[...seculiere muziek je noemde het voorbeeld van Frans Bauer al? Doe je ook nog iets met die muziek of de teksten in de uitvaartdienst?] jazeker, ik probeer dat wel een plekje te geven. dat gebeurt regelmatig. vorig jaar kwam Gerrit Breteler optreden. Dat zijn prachtige liederen die kunnen minstens tippen aan de psalmen.	Een plekje geven prachtige liederen die kunnen minstens tippen aan de psalmen.	Uitvaartdienst/ seculiere muziek	
3.34: [hoe zie je je rol, kun je dat omschrijven?] Ja, ik ben de spilfiguur in die zin, ik help mensen, voor mensen is het vaak een heel warrige en chaotische periode, wat moet er allemaal gebeuren ja mijn rol is om dat rustig op een rijtje te zetten en hen het vertrouwen te geven het komt allemaal goed die dag. Het is een emotioneel heftig moment, van te voren is al heel wat gebeurd, mensen zijn vaak op, zeker wat ik hier meemaak. ik begeleid dus veel mensen met kanker dan is er al zoveel gebeurd dan zijn mensen helemaal op. Dan moet je mensen helpen dat keurig op een rijtje te zetten in een goede balans daar help je mensen mee. Dat er aandacht is voor de kern van die persoon.	Spilfiguur Vertrouwen geven Alles op een rijtje zetten Aandacht voor de kern van de persoon	Pastor/rol Dienstverlener	
3.35[een spil in het geheel, zou je daar ook een metafoor voor kunnen bedenken?] wel een regisseur en je bent tegelijk ook voorganger en je bent ook pastor je ondersteunt en steunt ze je hebt begrip voor ze. Het is organisatorisch een heel bijzondere rol je helpt ze op het rijtje zetten en je maakt een heel draaiboek en je gaat hen daarin tegelijk in voor. je hebt ook de leiding daarin en je komt	Regisseur Voorganger Pastor Ondersteuner	Rol pastor/ metafoor	

er ook nog eens op terug daarna. ja ik vind het een heel bijzondere rol			
3.36 [je zei al ik altijd een stukje uit se Bijbel lezen. Wat betekent de Bijbel voor jou persoonlijk?] Ja, de Bijbel is voor mij persoonlijk het geloofsboek van onze traditie, van Israël van daardoor Jezus en het begin van de kerk. voor mij is de Bijbel een boek wat een ingang geeft in het persoonlijk geloofsniveau en de traditie tegelijk. Je kunt in de Bijbel alles vinden, iedereen kan zijn gelijk halen en ongelijk halen. de Bijbel is net zo breed als het leven. Ik heb niet één Bijbelse opvatting en een bepaalde mening van dat is de ware mening. Ik zie de Bijbel als de kerk eigenlijk je hebt wel 15 verschillende kerken en zo is de Bijbel ook het is een waaier met allerlei aspecten,	geloofsboek van onze traditie en begin van de kerk Bijbel is net zo breed als het leven niet één Bijbelse opvatting een waaier met allerlei aspecten,	Pastor/ omgang met Bijbel	
3.37[welke plaats krijgt God in het geheel van de uitvaart?] God krijgt de plaats, dat hangt ook af van de mensen natuurlijk hoe die daar in staan. God is degene die daarin onze tranen ziet en ons opneemt in zijn liefde. God is de vertrouwende oergrond waarin je teruggaat, de schepping, het graan. God ziet ons met ons geklungel en met ons verdriet. Heer die mij ziet zoals ik ben maar ook de Heer die zegt: je mag er zijn, ik heb jou gemaakt. Het leven houdt hier een keer op en Ik blijf erbij. Een beetje zo'n Godsbeeld heb ik daarbij	hangt ook af van de mensen, hoe die daar in staan. God die ziet God die ons opneemt in Zijn liefde vertrouwende oergrond waarin je teruggaat Schepper	Uitvaart/God Pastor /godsbeeld	
3.38[mensen kunnen zelf ook heel verschillende Godsbeelden hebben welk beeld is dan doorslaggevend?] Ja natuurlijk het hangt af van de mensen maar hun godsbeeld is.. een zeer vaag en algemeen Godsbeeld. Of mensen hebben een specifiek en strak beeld en dan heb je mensen die meer een Jezusbeeld hebben dan een Godsbeeld dan praat je over Jezus en dat zijn vaak de super evangelische mensen en die uitvaarten doe ik eigenlijk niet want die gaan eigenlijk naar hun eigen specifieke pinkster kerk.	mensen een zeer vaag en algemeen Godsbeeld. uitgangspunt zijn de mensen diverse Godsbeelden Jezusbeeld Godsbeeld	Godsbeelden	H. lijkt wat negatief tegenover evangelische gelovigen te staan.

3.39 [wat staat centraal bij een uitvaart, is dat de overledene is dat de familie, of is dat de kerkelijke traditie of de gemeente die daar om heen staat?] Nee centraal staat de betekenis v.d. overledene voor de nabestaanden, wat hij/zij betekend heeft in het leven en hoe ze zonder hem verder moeten. Het gaat over zin en betekenisgeving wat voor zin heeft het leven van degene gehad voor jou en mij	Centraal staat: wat de overledene betekend heeft voor de nabestaanden het gaat over zin en betekenisgeving	Uitvaart/drager	
3.40 [dus de overledene staat centraal?] Ja, maar ten dienste van de nabestaanden. wat het voor hen betekent. En als dat in een gemeenschap is zoals toen in H. dan is voor het hele dorp. de kerk zat toen helemaal vol, het hele dorp zat er. dan heeft het ook de betekenis gehad voor de dorpsgemeenschap. Maar ik heb ook wel een uitvaart gehad van een collega hier dan ligt daar de nadruk op. het hangt dus ook een beetje van de groep af. of van het werk wat iem. gedaan heeft als er allemaal collega's zitten	Ten dienste van de nabestaanden Hangt ook van de groep af Dorpsgemeenschap Collega's	Uitvaart/drager	
3.41 [hoe verhoudt het ambt zich met de persoon en het beroep?] Ja, ik ben altijd ds. G.H. , ik ben de functionaris. ik ben hier de ds. van de S. in die rol zit ik dan. Ik ben niet G. en voor de fam. ben ik gewoon de ds. dat is voor mij niet te scheiden.	De functionaris De ds. van het zhs.	Ambt- persoon- beroep ambtsdrager	
3.42[hoe verhoudt die rol zich met jou als persoon?] Ja, dat is moeilijk te zeggen van jezelf want je zit in de rol die je wilt zijn, en in de rol hoe je over komt en verschil tussen identiteit en imago. Het verschil tussen wat je zegt en wat je doet ... ik probeer daar zo naturel te functioneren dat het de zelfde persoon is en niet mijlen ver uit elkaar ligt, ik probeer hoe ik als persoon ben, mezelf juist te corrigeren dat ik niet te persoonlijk wordt dat ik denk het mag ook wel iets meer afstandelijker.	Je zit in de rol die je wilt zijn Rol en persoon liggen niet ver uitelkaar Corrigeren om niet te persoonlijk worden Persoonlijk geraakt worden	Ambt-persoon- beroep Persoon	

voor mij in dit verband...je hebt altijd dat je wel persoonlijk geraakt bent door het verdriet. De laatste uitvaarten die ik heb gedaan vanuit mijn werk waren de mensen die ik ook op hun ziek en sterfbed heb gezien en bij hun dood. Soms heb je en dat gaat de telefoon om een uitvaart te doen van iemand waarmee je nog nooit hebt gesproken. en de laatste tijd waren het mensen die ik vanuit het werk heb meegemaakt. Dan probeer je ook altijd iets van de zin en betekenisgeving die je in de gesprekken hebt meegemaakt, hoe mensen geworsteld hebben, dat mee te nemen en dat in een menselijk, Bijbels of spiritueel betekenis zingevingsperspectief te zetten. Maar dat raakt je dan ook persoonlijk. en soms moet je dan ook even slikken. je bent ook zelf iemand. dan zeg je iets over iemand wat jezelf ook geraakt heeft. Je probeert altijd de pit of de kern wat iem. ten diepste is aan waarde en identiteit dat je die pit en die kern naar boven haalt dat je niet praat over wat iem. allemaal gedaan heeft maar dat je praat de pit en de waarde van waaruit iemand heeft geprobeerd te leven en dat je dat spiegelt aan de wereld en of aan de Bijbel. dat kan soms ook heel erg ontroerend zijn Dus in die zin laat je daar zelf ook iets van laat merken. En daaraan zien mensen ook het gaat wel ergens over, de persoon heeft G. ook geraakt	altijd iets van de zin en betekenisgeving in een menselijk, Bijbels of spiritueel betekenis en zingevingsperspectief te zetten, Identiteit en de waarde van waaruit iemand heeft geprobeerd te leven, spiegelen aan de wereld en of aan de Bijbel. Raakt pastor persoonlijk	Beroep verweven	
3.43[dan gaat het over een stuk echtheid en niet alleen een rol die je speelt.] Nee, absoluut niet, maar bij mij gaat dat heel erg samen. Ik zou anders mijn ambt niet kunnen doen als ik niet geraakt ben. Het andere is... anderhalf jaar geleden is mijn eigen broer overleden...ook dat heeft mijn leven wel bepaald....en hoe dat allemaal is gegaan Je vroeg zo pas ook houd je ook rekening met kleinkinderen of kinderen sinds het overlijden van mijn broer heb ik voor mezelf	Geraakt zijn Rekening houden met broers en zussen Altijd rekening gehouden met kinderen en kleinkinderen	Pastor. ambt Uitvaart/ rol van nabestaanden	

geleerd om ook rekening te houden met broers en zussen. Want ik hield altijd rekening met kinderen, partners en kleinkinderen. Maar ik onderschatte eigenlijk de hele impact van broers en zussen... dat broer en zus zijn is vaak onderbelicht Zo heb ik het afgelopen jaar mijzelf daar ook in veranderd daarin	verandering	Pastor.	
3.44[mag ik vragen wie God persoonlijk voor jou is?] Dat is mijn schepper, ik ben heel erg creationistisch, mijn Vader, de glimlachende Vader, mijn basis, mijn grond, ... zo'n woorden. De Eeuwige die verder gaat dan mijn onvermogen de Trooster de Barmhartige dan zit al gauw in de 99 namen van Allah daar zitten ook hele mooie bij. In die zin ben ik ook wel heel traditioneel... God is voor mij niet het zwarte gat of de grote leegte [of de strenge Rechter] Nee dat al helemaal niet	Schepper glimlachende Vader, mijn basis, mijn grond De Eeuwige die verder gaat dan mijn onvermogen. de Trooster en de Barmhartige heel traditioneel	Pastor/ Godsbeeld	
3.45 [door welke theoloog wordt je het meest geïnspireerd?] .. ik kom eigenlijk uit de lijn van Bonhoeffer, Schillebeecxk ...Kevin Armstrong als je dat een theoloog mag noemen. maar.. voor mij is altijd wel heel erg belangrijk, theologisch, dat je niet alleen een verbinding maakt met het psychologische.. in die zin heb ik ook veel met Aart Dreverman gehad. De psychoanalyse, de diepte psychologie hoe dat in elkaar zit dat dat een sleutel kan zijn om de Bijbel het Evangelie te begrijpen maar dat je ook het maatschappelijke en het onrecht in de wereld hoe je daarmee stoeit en de opdrachten die we daarin hebben en dat moet je een beetje verbinden en dat begon allemaal een beetje met Bonhoeffer die, en heel individueel en heel psychologisch en ook heel maatschappelijk betrokken dat je die samenhang ziet. Ik heb veel aan bevrijdingstheologie gedaan	Bonhoeffer, Schillebeecxk, Kevin Armstrong Aart Dreverman verbinding maken met het psychologische.. psychoanalyse diepte psychologie kan een sleutel zijn om de Bijbel en het Evangelie te begrijpen Verbinden aan de wereld. Bevrijdingstheologie.	Pastor/ theologie	

en daarna ook aan Dreverman. Die polen.			
3.46 [zijn er ook nog andere bronnen waarvan je zegt daar put ik inspiratie uit?] Alles, ik ben heel breed, een alles eter, het kan ook moderne kunst of architectuur zijn, schilderkunst. Muziek niet zo zeer, ik ben meer beeldend. De actualiteit de krant, het leven, de gekke dingen die in het leven gebeuren. Paolo Cohello die kant heb ik ook wel meer de spirituele kant van het dagelijkse leven, de stad bijna surrealistische werkelijkheid is er ook een andere werkelijkheid.	Heel breed Vooral beeldend Actualiteiten leven	Pastor/ inspiratie	
3.47[wat zijn kernwoorden of grondlijnen vanuit je theologisch denken.?) De twee belangrijkste zijn wel genade en verwondering... verbeelding. Dat bedoel ik ook met dat surrealistische ik ben heel erg voor de maatschappelijke werkelijkheid verwondering. hoe dingen gaan of gebeuren.	genade en verwondering verbeelding.	Pastor/kernwoorden theologisch denken	
3.48 [wat maakt dat je kunt zeggen dat het een goede uitvaart was.] Dat de nabestaanden het allemaal het een beetje kunnen meemaken en dat we op een goede manier afscheid hebben kunnen nemen van hun dierbare.	Nabestaanden Goede manier afscheid nemen	Goede uitvaart	
3.49 [doe je ook nazorg en wat is je doel daarmee?] Ja, om er nog een keer op terug te komen en de kans te geven om even na te praten en een stukje feedback ook voor mezelf te ontvangen of vragen of er nog dingen zijn ... mensen willen soms nog iets zeggen of terug gegeven of geven en we hebben het hier ook structureel we hebben hier voor patiënten en verpleeghuis patiënten gedachtenisdiensten twee keer per jaar voor het verpleeghuis en een keer per jaar voor het ziekenhuis	Nabestaanden kans geven erop terug te komen Feedback voor mezelf gedachtenisdiensten	nazorg	
3.50: [zijn er nog vragen of onderwerpen die ik niet gesteld heb, maar die wel van belang	Opkomst crematoria	Andere onderwerpen	

zijn?] Wat ik zei van die broers en zussen. We hebben het niet het verschil in begraven in cremeren gehad en de opkomst van de crematoria er zijn twee grote bewegingen a) de vergrijzing en b) de opkomst van de crematoria. De begraafrechten worden steeds duurder dus ook in financieel opzicht gaan mensen eerder voor een crematorium kiezen, en dat heeft ook wel een stempel op het hele afscheidsgebeuren. Dat maakt het toch anders, je staat niet op een begraafplaats en dat zal ook hier steeds meer gebeuren. Weer andere ontwikkeling is wat ik dan noem de doe het zelf uitvaart. Dat mensen het zelf doen en geen voorganger nodig hebben, iemand zegt iets, ze draaien en lied en iemand anders zegt nog wat en ze draaien nog een lied en een gedicht en een verhaal en ze brengen de kist naar het crematorium dat zie je ook steeds meer.	Doe het zelf uitvaart		
3.51 [wat is volgens jou het eigenlijke van een kerkelijke uitvaart?] In een kerk.. ik praatniet kerkelijk natuurlijk, maar als ik ds. in een kerk zou zijn dan wordt iem. begraven vanuit de geloofs- en kerkgemeenschap en dat doe ik dan wel een beetje als mensen wel naar de kerk gaan, zoals in de kerkzaal van het verpleeghuis en dan is er ook een ouderling bij en dan zeg ik ze ging hier altijd naar de kerk, ze zat hier altijd vooraan. Dan probeer ik wel vanuit die kerkgemeenschap te denken maar dan is er niemand van die kerkgemeenschap want dan zit er alleen de fam. Want die mensen van die afdeling die zijn allemaal dement en die zijn op de afdeling gebleven die zijn er niet bij had wel gekund maar dat was in dit geval niet zo. in zo'n crematorium is het dan allemaal veel killer en veel zakelijker en nog verder afstand van de kerk.	Vanuit de geloofs en kerkgemeenschap Ouderling erbij Kerkzaal verpleeghuis Vanuit kerkgemeenschap denken Killer/zakelijker Nog verder afstand van de kerk	Kerkelijke uitvaart crematorium	
3.52: [ik heb crematie niet echt	Op de rand van de	Rol en positie pastor	

meegenomen in het onderzoek omdat het vooral om de rol en de positie van de voorganger gaat en hoe zij omgaan tussen de kerk en de rand die erom heen zit.] Ja, ik zit dus heel erg op die rand van de geloofskant [ja daarom heb ik u voor dit interview gevraagd.] Toch schrijf ik dan wel weer eens een stukje in 'Geandewei', een In Memoriam, dat is dan weer een kerkkrantje, dat doe ik dan omdat die broer en die zus die lezen ook de 'Geandewei' en dat is een vorm van nazorg want soms knippen mensen dat uit en vinden dat heel belangrijk	geloofskant IM in kerkblad	nazorg	
3.53 [Hartelijk dank voor dit gesprek.]			

Interview 4

Fragment	Label	Topic	Opmerking
4.1 leeftijd: 59 jaar Opleiding NHL de pastorale kant (GPW) Kerkelijk werker in H.	pastor	algemeen	2 ^e gemeente
4.2 [Hoe zou u de gemeente willen omschrijven?] Zeg maar je. Pluriform zoals alle PKN gemeenten. Ik kom zelf uit de gereformeerde traditie en sinds de fusie in H. heb ik ook met de Hervormden te maken waarvan een flink deel uit de echt vrijzinnige hoek komt. Dus dat is voor mij wel nieuw. Ik ben opgegroeid in dat zelfverzekerde gereformeerde wereldje, maar het gaat heel goed.	Pluriform Gedeelte is vrijzinnig Gereformeerd opgegroeid	Algemeen/kerkelijke gemeenschap pastor	
4.3 [Hoe zou je de bevolkingsgroep willen omschrijven?] Gewoon een dorpje uit Friesland en dan op zijn dorps. En ik ben gewoon met hen en zij met mij.	Fries dorp	Algemeen	
4.4 [Het onderzoek gaat over uitvaarten, hoeveel uitvaarten doe je ongeveer per jaar?] In H. zijn dat er stuk 5, 6 en hier en daar zijn er wel eens wat meer. In A. is er nog wel een die mij graag wil. En ik ben ook godsdienstdocent in K. en het is ook wel eens een paar keer voorgekomen dat ik in K een uitvaart doe van een ouder van een kind. Want een paar weken geleden heb ik nog een uitvaart in B. gedaan, want daar is geen predikant.	Niet alleen in eigen gemeente.	Uitvaart algemeen/ dienstbaarheid	
4.5 [In de brief schets ik een spanningsveld: ouderen overlijden en in een kerkelijke traditie staan en kinderen en kleinkinderen niet meer of veel minder. Dat herken je dat ook?] Jawel.	Herkenning spanningsveld	spanningsveld	
4.6 [Hoe ga je daar mee om?] Ik probeer om, met de kinderen de geloofsbeleving van de overledene en de wensen v.d. overledene ook de uitvaart te doen. Ook als er geen kinderen meer gelovig zouden zijn of kerkelijk betrokken, of lid van een kerk. De wens van een overleden wordt gerespecteerd	Wens van overledene wordt altijd gerespecteerd.	spanningsveld	
4.7 [De overledene staat centraal]	Overledene staat centraal	Uitvaart	

in een uitvaart?] Ja. Maar stel dat je geen contact hebt gehad van te voren met de overledene, hoe ga je dan te werk? Dat gebeurt een enkele keer als het iem. is die niet uit H. komt. Ik heb de gewoonte om de preek in tweeën te doen. De 1^e helft gaat over de geschiedenis van de persoon en het 2^e gedeelte dan haal ik daar geloof en de Bijbel bij en dan in overleg met... of de overledene heeft het zelf al gegeven of wij bespreken het nog en als niks op papier staat en de kinderen geen geloofstraditie meer hebben dan wordt het vaak aan mij overgelaten. En dan zoek ik er iets bij en dan overleg ik met de kinderen. Wat vinden jullie hiervan? In die zin gaat het altijd in goed overleg.	Levensverhaal van overledene en geloof en Bijbel komen aan de orde. In goed overleg met nabestaanden.	Kerkelijke traditie Vorbereiding uitvaart	
4.8 [Je ziet dat de maatschappij steeds meer ontkerkelijkjt, wat doet dat met jou persoonlijk?] Ik ben ook voorganger, en zeker in de gereformeerde traditie en die willen altijd volle kerken. Persoonlijk heb ik daar niet zo veel moeite mee, maar ik preek natuurlijk veel liever voor een volle kerk dan een halve lege kerk. Maar ieder mens zoekt zijn of haar eigen weg in het leven en de vanzelfsprekendheid waarmee ik ben opgegroeid van: 'natuurlijk ga je zondags naar de kerk', is voorbij. Daar kun je over zeuren of je kunt zeggen: 'die mensen die daar komen, die zijn er bewust', dus ik heb daar niet zoveel moeite mee. Maar heel veel hebben er niks meer mee ik weet dat het wel anders kan zitten met zingevingsvragen want er zijn nog nooit zoveel boeken verkocht als in onze tijd. Zingevingsvragen in heel brede zin de kerk heeft dus voor hen dus geen antwoord zoals zij dat graag willen maar naar zingeving is iedereen naar op zoek	Ontkerkelijking Niet zo veel moeite mee Zingevingsvragen waarvoor de kerk voor hen geen antwoord heeft	Spanningsveld Pastor Spanningsveld	
4.9[rent a priester en ritueel begeleider] Ja, ik schets het beeld wel eens	Vermoedelijk tekort aan predikanten	Spanningsveld/ ritueel begeleider	

dat mensen die niet meer naar de kerk gaan of die niet meer betrokken zijn of zelfs uitgeschreven zijn als moest het zover komen over 10, 20, 30 jaar dat hier in Friesland hier 20 dominees rondlopen die te bellen zijn: ‘ ds. oma is overleden kunt u de begrafenis ook doen.’ Zou kunnen, we weten het niet.			
4.10[Kan de kerk ook meerwaarde hebben in vergelijking met iemand die je van buiten af inhuurt, en wat zou die meerwaarde dan kunnen zijn?] ..ik denk dat het meerwaarde heeft. Er bestaat ook het 4 wielen christendom. Je komt in de kindervagen om gedoopt te worden, want dat vindt oma nog mooi, je komt in de trouwkoets om te trouwen, want dat vindt moeder nog erg leuk en als je overlijdt, komt de lijkauto want zonder ds. is het ook niks. Daar heb ik persoonlijk zelf niet zoveel mee. Maar de kerk moet er ook zijn voor de maatschappij.	Kerk heeft meerwaarde Maatschappelijke functie kerk	Spanningsveld dienstbaarheid	
4.11 [Dat is het stukje dienstbaarheid?] Ja, ik ben 1 keer gevraagd of ik een uitvaart wilde doen en ik mocht niet over God praten. Die heb ik geweigerd. Ik wil iedere uitvaart doen, maar als ik niet over God mag praten dan ben ik er niet. Het kan in welke vorm dan ook, gezien de traditie van de overledene, maar ik wil wel over God kunnen praten.	God moet ter sprake komen Uitvaart geweigerd.	Spanningsveld/grens Pastor	
4.12: [Hoe reageerde de fam. daarop?] Die hebben een ander gezocht, ze waren ook niet kerkelijk betrokken en het moest ook niet uit een kerk maar uit een gebouw, en ze konden niemand vinden en toen hebben ze mij gevraagd. Ik heb gezegd: ‘ik heb graag dat je iemand anders zoekt’.	Niet kerkelijk betrokken Doorverwijzen Niet vanuit de kerk, maar vanuit een gebouw	Spanningsveld/ grens Pastor Kerkelijke traditie	
4.13 [Dat is echt een grens om een uitvaart wel of niet te doen?] Ja, we zijn zo verschillend ik heb in A. eens een begrafenis gedaan en die mevr. hield vreselijk van opwekkingsliederen, dat is een zangdienst geworden. Nou ben ik zelf niet een liefhebber van	Zangdienst/ opwekking niet een liefhebber van opwekkingsliederen ik doe dat wel.	Uitvaart/diversiteit Pastor dienstbaarheid	

opwekkingsliederen maar dan doe ik dat wel. Het was in de stijl van die mevr.			
4.14 en in H. heb ik een uitvaart gedaan, die was vrijzinnig Hervormd, en er is één liedje gezongen 'tel uw zegeningen.' De rest werden oud Hollandse liederen gezongen. Ze zat bij een koortje en het orgel heeft iets gespeeld, maar ik heb wel de gelegenheid gekregen om daar te preken, en ik heb het gehad over geloven is doen. Want die mevr. leefde midden in het dorp en stond altijd klaar voor iedereen, dus zij deed haar geloof. Ik heb op de preekstoel ook eens gezegd: 'dit is zo'n andere traditie dan ik gewend ben, maar geloven is ook doen natuurlijk', en zo heb ik die preek gehouden.	vrijzinnig Hervormd Seculiere muziek Geloven is doen preek	uitvaart Visie pastor Kerkelijke traditie	
4.15[Dus zoeken naar verbinding. Je ziet ook dat uitvaarten steeds persoonlijker worden vergeleken met 20- 25 jaar geleden, hoe ga je daarmee om?] Ik geef alle ruimte, echt alle ruimte. Mijn ouders waren van streng christelijke huize en mijn moeder is een paar maanden geleden overleden en mijn vader anderhalf jaar, en daar preekte de ds. Wij mochten als fam. kiezen uit de liederen, maar dan drie psalmen. Die zoekt hij dan uit. En langzaam zingen, en een donderpreek. En ds. bepaalt. Mijn ouders wilde ook niet anders, geen bloemen, geen kaars en geen gedichten, maar mijn ouders hadden dat ook niet gewild, dus is het ook naar de wens van de overledene gegaan. Maar het past niet bij mij.	Ruimte geven Past niet bij pastor.	Kerkelijke traditie Uitvaart algemeen Deductieve theologie	Vergelijking met de streng orthodoxe traditie waar G.R. zelf uitkomt. Ook in noordoost Friesland.
4.16[We hebben het over dienstbaarheid gehad en dat de overledene centraal staat en je probeert aan te passen bij wat mensen aan dragen. Hoe groot is de kans dat je dan een kameleon wordt of in de mom van u vraagt en wij draaien?] Oh, dat mag best: u vraagt en wij draaien, zolang ik mijn zegje ook maar mag doen. (..)Het merendeel in zo'n geval is ook niet kerks dus dan moet ik echt mijn best doen en op mijn	Aanpassen, ook eigen zegje willen doen Verduidelijken	Spanningsveld/kameleon Kerkelijke traditie	Woorden als barmhartigheid en genade

woorden passen want woorden als 'barmhartigheid' en 'genade' hebben ze niks mee.			
4.17Maar ik wil proberen duidelijk te maken, dat in alle ellende van het leven Jezus te betrekken is, (...)In al die ellende en dreiging is er toch een God, ook al vind je het moeilijk om in hem te geloven, er is toch een God die je probeert eruit te trekken. Dus dan heb ik mijn zegje wel, maar ik dring mijn geloof nooit op.	Jezus, die zich laat betrekken God die er bij is Die je eruit probeert te trekken Eigen geloof niet opdringen	Theologische visie pastor pastor	
4.18[Je probeert je dus aan te passen, kun je iets vertellen hoe je in de voorbereidingsgesprekken te werk gaat?] Ik zit bij de fam. en de fam. draagt de geschiedenis v.d. overledene aan. Ik hou er ook wel van als het een heel triest verhaal is om er toch ook een beetje humor erbij te doen. De liederen worden gekozen door ons allemaal samen, ik draag er ook wel een paar aan. Ik zeg er altijd bij dat; als er eentje hier aan de tafel zit die moeite heeft met een lied dan zingen we het niet, dan moeten de anderen zich aanpassen. Want het zijn soms liederen die moeilijk te zingen zijn voor mensen, wat God doet dat is welgedaan en zo.	Levensverhaal overledene Liederen aandragen Consensus liederen	Voorbereiding uitvaart Rol nabestaanden Rol pastor spanningsveld	
4.19: [Je zei: ik draag wat aan en de fam. draagt wat aan. Waarop baseer je je keuzes?] Wat je aanhoort in de fam. (..)als ze jaren niet in de kerk zijn geweest wat zoek je dan op? Terplekke moet je wat verzinnen, (..) er een tekst bij zoeken. Voor velen is het ook het wat geijkte 'de Heer is mijn Herder' en dan preek ik daar over, naar de wens van de fam. Ik draag aan en de fam. zegt dat is mij te zwaar of dat is wat ik heb graag dat u dat ook doet, maar u zou ook kunnen overwegen dat.	Terplekke wat verzinnen In samenwerking met fam.	Voorbereiding uitvaart/ baseren van keuzes Rol pastor	
4.20; [Het gaat dus echt in samenhang gaan met de fam. Wat is het doel voor jou van een uitvaart?] Om de mensen die mij beluisteren en die in zo'n dienst zitten toch troostwoorden mee te geven. Wat ik zonet over mijn	Troostwoorden meegeven	Doel uitvaart	

ouders zei die ds. heeft een ander doel, die vindt dat hij de mensen die in de kerk zitten moet waarschuwen. Want nu is hij/zij overleden en jullie leven nog, en zijn jullie wel klaar voor de eeuwigheid. Dan komt dat er nog overheen. Dat doe ik niet. Ik probeer troostwoorden te vinden en mijn woorden ook wel te wegen wetende dat er een aantal mensen in de kerk zitten die niet met het geloof zijn opgevoed. Waar heb ik het dan in vredesnaam over, of waar heeft hij het in Godsnaam over. Ik vind het wel eens een worsteling om de goede woordkeus te maken.	Woorden wegen Rekening houden met mensen die niet in het geloof zijn opgevoed Worsteling om goede woordkeus te maken	Spanningsveld pastor	
4.21[heb je ook wel eens een spanningsveld ervaren in het voorgesprek met de fam. dat er een aantal zijn die zeggen eigenlijk moeten we niks van een kerkelijk werker hebben of er niets van willen weten?] Nee, dat niet maar wel dat kinderen noodgedwongen bij elkaar zaten, want ze hebben dikke trammelant in de fam. en nu is mem of beppe overleden en nu moeten ze samen om de tafel en noodgedwongen over de uitvaart praten en dan heb ik wel eens spanning geproefd. 'Wat vinden jullie wat wij op de begraafplaats moeten doen? De geloofsbelijdenis zeggen of het Onze Vader bidden?' Zegt de een: 'mem vond het Onze Vader altijd wel mooi laten we dat samen maar bidden'. Dat een ander daar met een venijnige blik en harde woorden eroverheen zegt: 'wat, vergeef ons onze schulden, wil je dát bidden op de begraafplaats van mem?' Dus dan zijn er dingen gebeurd. Die spanning heb ik wel meegemaakt.	Acceptatie pastor Ruzie in fam.	Spanningsveld/ rol pastor Spanningsveld/nabestaanden	'Beppe' is in het fries: oma en 'mem' is moeder.
4.22: [Hoe ga je daar dan mee om?] Dan zeg ik meteen: 'dan doen we dat dan maar niet. Als er eentje er moeite mee heeft dan doen we het niet.' Net zoals met een lied. Zal ik dan de geloofsbelijdenis maar opzeggen of hebben jullie nog hebben jullie nog andere gedachten? (...)ik heb wel geproefd mijn	Consensus zoeken Geloofsbelijdenis Eigen wensen Fam. houdt rekening met wensen overledene	Spanningsveld/nabestaanden Kerkelijke traditie Rol nabestaanden	

broers en zusters willen dit, voor mij had het niet gehoeven, maar voor mem moet het wel.			
4.23 [Dan staat de overledene weer centraal met een stukje respect voor de overledene. In hoeverre stuur je de voorgesprekken met de nabestaanden om er bepaalde elementen in te krijgen?] Ik laat de fam. eerst praten, eerst de geschiedenis van heit of mem of opa of oma. En dan de keus van de liederen: 'nou ds., dat zal u wel beter weten.' Nou prima ik heb altijd extra liedboeken en extra Bijbels mee want die zijn er vaak niet, dus 'sneup' maar even in een liedboek misschien herken je nog iets van vroeger. Ik probeer dat ook in samenwerking te doen.	Fam. eerst laten praten Reikt Bijbels en liedboeken aan Samenwerking met fam.	Vorbereiding uitvaart Rol pastor	'Heit' is fries voor vader. 'Sneupen' is neuzen, rondkijken.
4.24[Als je gevraagd wordt een uitvaart te verzorgen waar hoop je dan op, wat is dan je wens?] Dat ik de goede woorden kan vinden waarmee ik de fam. kan troosten en dat ze met een goed gevoel achteraf kunnen zeggen 'het is goed geweest.'	goede woorden vinden fam. troosten fam. moet goed gevoel erbij hebben	Uitvaart/doel	
4.25 [... grenzen en mogelijkheden, je noemde al als ik de naam van God niet mag gebruiken dan doe ik het niet. Zijn er ook bepaalde rituelen waar je moeite mee hebt?] Ik laat alles aan de fam. over en ik zeg nergens nee tegen. Als er in een uitvaartdienst liederen op een cd worden gespeeld; dat maakt me niks.	Laat het aan de fam. over zeg nergens nee tegen.	Uitvaartdienst/ rituelen pastor	
4.26: [En gewone seculiere liederen?] Nee, als vader of moeder heel erg hield van ongeacht welke muziek, nou laat daar ook een liedje van spelen. Daar maak ik geen punt van.	Maakt er geen punt van.	Uitvaartdienst/ seculiere muziek	
4.27 [Doe je daar ook nog iets mee in de dienst?] Probeer ik wel ja, de liefde ergens voor, of hang ergens naar, ik probeer er wel op in te spelen(..). Je kunt er wel op inspelen dat pa grote liefde had voor piratenmuziek en dat hij daar veel van hield, nou goed, maar dan zeg ik niet dat ik er niet van houdt	Op in spelen Eigen voorkeur niet laten merken	Uitvaartdienst/ seculiere muziek pastor	
4.28 [Sta je ook open voor een	Alle locaties	uitvaart	Lijkt in strijd

heel andere locatie, het wad of het bos van Ypeij.] Ja, dat zou ik ook doen, maakt me niet uit			met 4.12
4.29 [Hoe zie jij je rol bij een uitvaartdienst? Troostend..... Ik zeg wel tegen de fam., ik ben uw pastor niet, of u hoort niet bij de kerk, officieel bent u niet een van mijn schaaapjes. Maar kun je het even niet trekken dan zeg ik altijd: 'bel me maar gerust.' Dat doe ik wel. Als ze niet in het desbetreffende dorp wonen, kan me niks schelen, daar vlieg ik zo heen. In A. ben ik drie jaar kerk werker geweest en met sommige mensen bouw je een band op. En dan belt er een 'wil je eens komen? Maar daar moet je wel mee oppassen want dat moet je niet doorkruisen. Dat is wel een gevaar, maar dat gevaar heb ik met een met een begrafenis eigenlijk nooit gehad. In A. heb ik nog wel een paar uitvaarten gedaan op verzoek v.d. fam. en dan zit je wel eens in een spagaat van: 'ik moet er nog eens heen maar ik moet de plek v.d. predikant niet al te zeer doorkruisen'. Ik wimpel het ook wel eens wat af, want dan is het voor de eigen predikant.	Troostend Herder. mensen zijn schaaapjes Direct beschikbaar Uitvaart op verzoek fam. Andere gemeente niet doorkruisen	Uitvaart/ rol pastor. Metafoor Dienstbaarheid spanningsveld	
4.30 [Hoe geef je nazorg vorm?] Ik ga naar de weduwe of weduwnaar in de eerste week na de uitvaart, en dan de tussenpozen steeds langer maken, en bij kinderen of kleinkinderen dan ga ik daar nog wel eens heen. Of als ik wordt gevraagd dan sta ik binnen de minuut op de stoep. Ook wel bij mensen die zich niet bij een kerk hebben aangesloten.	Nazorg Direct beschikbaar Ook niet kerkleden	dienstbaarheid	
4.31 [Zit daar ook ergens het verlangen in om toch nog het evangelie te verkondigen?] Nee, wel mijn eigen geloofsinhoud, mijn eigen geloofsbeleving. Kijk geloven is doen zei ik zonet al bij die vrijzinnige mevrouw. Geloven geeft mij rust en vrede in mijn lijf in een weerbarstig bestaan en dat probeer ik wel de mensen	Niet evangeliseren, wel eigen geloofsbeleving en ervaring doorgeven. Geloof geeft rust en vrede Helpt in moeilijke tijden	Spanningsveld Geloofsvisie pastor	

door te geven dat geloven je kan helpen in moeilijke tijden. Dus iets wat je zelf ervaren hebt, dat probeer je door te geven. Ja, dat zeg ik er ook bij, niet van, 'ga maar geloven, want als je geloofd heb je een beter en rustiger leven'. Nee, ik probeer wel te zeggen: 'zoals ik mijn geloof beleef helpt mij dat door het leven heen' en dat gun ik een ander dan graag. Dat is heel anders dan die ds. bij mijn ouders: 'nu is zij wel overleden maar bent u wel klaar voor de eeuwigheid?' Dat noem ik geen evangelie, dat is geen blijde boodschap.	Niet kerygmatisch.		
4.32[De Bijbel, op wat voor manier komt die ter sprake bij een uitvaart?] Altijd, anders wil ik die uitvaart niet doen. Daar komt ook een Bijbel verhaal bij.	Altijd ter sprake Bijbelverhaal	Bijbel	
4.33 [En als je het over God hebt, over wiens Godsbeeld heb je het dan? Is dat jouw Godsbeeld of van degene die overleden is of uit de traditie van de kerk?] Misschien alle drie wel, ik laat nooit na om mijn eigen geloof ook wel te benoemen maar ik waak er wel voor om dat bij de ander door de strot te gaan drukken.	Pastor benoemt eigen geloof. Geen dwang	Godsbeeld uitvaart Inductief	
4.34 [Dus je legt het a.h.w. daar neer; dit is een visie, een mogelijkheid.] Ja, zou best kunnen, ik laat de mensen daar vrij in. We hebben allemaal onze eigen godsbeelden we zijn gevormd door het leven en de omstandigheden en ik moet een ander mijn geloof niet door de strot willen duwen. (...) Het feit dat iemand de kans waar neemt dat die ander fout is en ik goed, dat wil er bij niet in, dat staat ver buiten mij.	Pastor laat mensen eigen keus Eigen geloof niet opdringen	Godsbeelden.	Afzetten tegen het strenge gereformeerde geloof
4.33[We hadden het over godsbeelden wat is jouw beeld van God?] Een God die met je mee gaat in het leven en die nooit los laat wat zijn hand begon. En wiens liefde groter is dan het oosten is verwijderd dan het westen.	Een God die meegaat in het leven. Oneindige liefde	Pastor/Godsbeeld	
4.34 [Psalm 103 en wat betekent de Bijbel voor jou persoonlijk?] Een boek vol verhalen van	Boek vol verhalen van mensen	Pastor/ Bijbel	

mensen die hebben ervaren hoe God in hun leven heeft gewerkt. [Een boek van verhalen van mensen...] Ja, dat hebben mensen ervaren in hun leven, de Bijbel is niet de hemel komen neerdalen. [Geïnspireerd?] O jawel, natuurlijk, Gods Geest waait waarheen Hij wil, maar het is een boek van mensen die God hebben ervaren Het onfeilbaar woord van God van kft tot kft geloven dat doe ik inderdaad.	Hoe mensen God ervaren hebben. Onfeilbaar Woord van God		
4.35 [Speelt dat ook nog een rol bij een uitvaart?] Nee, ik geloof van kft tot kft en dat is moeilijk. Dat alles historisch waar gebeurd is, dat geloof ik niet, want van kft tot geloven dat alles echt gebeurd is, dat brengt je wel op historische problemen. Ik geloof de Bijbel van kft tot kft maar niet als een historisch verslag maar als een eeuwigdurende inzet van God. Dus wat geloof je dan letterlijk dan? Zo makkelijk is dat nog niet. Maar niet als historisch verslag maar als heilsboodschap.	Geloof van kft tot kft niet als historisch verslag maar als heilsboodschap Geloven van kft tot kft is moeilijk Niet alles is historisch waar gebeurd	Bijbel spanningsveld	
4.36 [Hoe zie je de verhouding tussen je ambt als kerkelijk werker en je persoon?] Ik sta daar in eerste instantie als kerkelijk werker want daardoor word ik gevraagd. Ik sta daar ook als mens met m'n eigen verleden en eigen Godsbeelden. En dan kom ik maar weer bij die troost die ik hoop te bieden.	Gevraagd als kerkelijk werker Mens met eigen verleden en eigen Godsbeelden Troost bieden	Ambt-beroep-persoon	
4.37 [Door welke theoloog wordt jezelf het meest geïnspireerd?] Nou, dat kan ik niet zeggen. ik heb nog steeds dierbare herinneringen van docenten van NHL waar ik bij zat te zwelgen.Ik kan dat niet zeggen	Docenten NHL	Pastor/ inspiratie	
4.38[Je zei dat je zelf uit een orthodoxe traditie komt, ik denk dat Barth daar wel heel goed bij past, kan je daar nog iets mee?] Jawel, maar er zijn zoveel dingen gewijzigd in mijn denken over geloven, Bijbel en God, dat er zijn bepaalde dingen waarvan ik bij de een denk 'wat leuk' en bij	Veel gewijzigd in denken over geloof, Bijbel en God	Pastor	

een ander 'nou zo zou ik het niet verwoorden'.			
4.39 Nico ter Linde die heeft die boeken geschreven 'het verhaal gaat', prachtige verhalen op een begrijpbare en leesbare manier. Die kant gaan we wel wat uit omdat de tale Kanaäns niet begrepen wordt door zovelen. Nico ter Linde heeft wel de gave, of je het theologisch het eens bent net of niet, het op een manier te brengen die men verstaat. Dus dat verhalende dus, wat de betekenis is van het verhalende in de Bijbel. Wat betekent het verhaal nu voor jou wat kun je er mee? Nou Jezus kan je uit de ellende toch weer optrekken uit de stormen in ons leven wat ons allemaal overkomt. Die richting zoek ik het ook op. Want de stormen in ons leven zijn soms heftig.	Nico ter Linde Tale Kanaäns wordt niet meer begrepen Verhalende wat je er nu mee kunt. Jezus, kan je uit de stormen van het leven trekken.	Pastor/ inspiratie spanningsveld Bijbel Pastor/ Godsbeeld	
4.40: [Ja, de dood ook] Een enorme storm voor de omstanders. Ik heb er ook wel eens een preek over gehouden het dochttertje van Jairus. Nou je leest dat, 'wat kon Jezus veel een meisje van 12,13 jaar en dat is knap van Jezus en wat mooi voor dat meisje en wat mooi voor die ouders.' Maar als je eigen dochttertje van 12, 13 komt te overlijden wat dan? Was Jezus nu hier maar, en plotseling krijgt het prachtige wonderverhaal een andere lading want het is mijn dochttertje en hoe ga je er dan me om en dan..	Dood is enorme storm voor nabestaanden Worsteling wonderverhaal in Bijbel en de werkelijkheid van het leven	Visie pastor pastor	
4.41 [Dat zijn moeilijke dingen want dan kom je bij de essentie van het lijden.] En daar hebben wij geen antwoord op. Maar wat kan de vraag van dat dochttertje betekenen en wat heb ik er nu aan? Dat Jezus zoveel kon? Probeer dat nu maar eens te verwoorden.	Moeilijk om mee om te gaan en te verwoorden	Spanningsveld / omgaan met lijden	
4.42[Hoe doe je dat?] Dat Jezus altijd het laatste woord heeft. We zijn nu bijna Pasen, en toch... die boodschap; en toch.. Die twee woordjes gebruik ik nogal eens en toch.. hoe vreselijk en verdrietig ook en toch ... de	Jezus heeft het laatste woord De dood is overwonnen Jezus is opgestaan	Pastor/ theologische visie	

dood is overwonnen. Mijn dochttertje van 12 is een hartverscheurend verdriet en toch is het Pasen geweest en Jezus is opgestaan en met Hem zullen wij opstaan. Rom. 8 vind ik ook zo prachtig, 'niets en niemand kan mij scheiden van de liefde van God. Niets en niemand kan mij scheiden van de liefde van God die is in Jezus Christus onze Heer.' Zelfs de dood niet, maar het is zo hartverscheurend. 'Probeer te blijven geloven dat God met je mee wil gaan en probeer je eraan vast te klampen.' Want wat is dat toch kostbaar, dat je dat toch kunt zeggen dat God met je meegaat in al je verdriet. 'Ik hoop dat u het op kunt brengen om te blijven geloven.'	Niets kan ons scheiden van de liefde van God. God gaat met je mee in al je verdriet		
4.43[Is er ook verschil in het begeleiden van een uitvaart van jongere mensen en oudere mensen? En dan bedoel ook in taal en rituelen?] Nee, zij bepalen. Ik bepaal dat niet.	Nabestaanden bepalen	rituelen	
4.44 [Wanneer kun je zeggen dat het voor jou een goede uitvaart was geweest?] Als ik van de fam. een bloemetje krijg of na de tijd nog eens telefoontje van wat was het mooi. Want ik kan er best een goed gevoel aan over houden maar dat zegt helemaal niks. Maar als de fam. komt met een bloemetje nou, dat vind ik wel mooi die waardering. En als je van buitenkerkelijken later hoort 'goh, het staat buiten mijn beleving maar ik vond het eigenlijk best mooi, maar waarom deed u dit of dat?' Ja, dat is voor mij zo vanzelfsprekend, dan heb ik iets om uit te leggen, dat vind ik mooi.	Waardering fam. Mooi om iets te kunnen leggen	Goede uitvaart	
4.45 [Geeft dat ook weer een gelegenheid om een stukje te evangeliseren?] Nee daar ben ik nooit zo op uit.	Niet uit om te evangeliseren	Theologische visie inductief	
4.46 [Zijn er nog vragen waarvan je denkt: 'die zou ze eigenlijk ook nog moeten stellen voor dit onderwerp, waarvan je denkt dat heb ik nog gemist?]	Zegen uitspreken over het stoffelijk overschot bij het graf	Ritueel	Theologisch aanvechtbaar?

Nee ik heb niks gemist. Wat ik zelf doe en heel weinig meemaak en dat ik dat heel waardevol vind is, bij het graf nog een zegen uit te spreken over het stoffelijk overschot. Ik heb dat nooit ergens gezien en dat is theologisch ook best aanvechtbaar, want dat is immers slechts het stoffelijk overschot. Maar ik vraag het de fam. altijd en meestal willen ze het ook wel en vinden ze het ook waardevol.	Waardevol voor pastor		
4.47 [Spreek je de zegen dan niet uit aan het eind van de dienst?] Ja, dat is voor ons allemaal, maar bij het graf is echt alleen maar voor de overledene. [Maar je hebt niet gevoel dat als je de zegen aan het eind van de dienst uitspreekt dat de overledene daarbij inbegrepen is? Want de kist staat immers nog in de kerk?] Ook wel, maar dat is net even iets extra's. [Je legt dan de nadruk alleen op de overledene?] Ja, dat is het laatste gebaar en ik merk dat de mensen dat vreemd vinden, maar ook heel waardevol vinden.	Zegen over overledene Als laatste gebaar.	Ritueel overledene	
4.48: [Is het ook een ontworsteling voor jou geweest om vanuit de orthodoxe traditie te komen tot waar je nu staat?] Nee, dat was zo'n bevrijding. Ik was begonnen in D. met theologie voor gemeenteleden. Daar hoorde ik dingen die ik op de preekstoel nooit hoorde en toen begon het steeds meer te leven. Ik las steeds meer en ik leerde steeds meer en toen ben ik naar de NHL gegaan. Je ontwikkelt je natuurlijk, zo wie zo als mens, maar het geloof heeft voor mij veel meer diepgang gekregen.	Van kerygmatisch naar inductief Geloof heeft meer diepgang gekregen.	Pastor Theologische visie	
4.49 Vroeger toen geloofde ik dat Adam en Eva echt hadden bestaan; en wat waren ze toch zondig geweest. En Jezus had over het water gelopen en het		Pastor Theologische visie	

dochtertje van Jäirus. Je gelooft wat er staat en het heeft veel meer diepgang gekregen veel meer inhoud en echtheid.(...). Ik zoek erachter wat ik er nu aan kan hebben.(...) Jezus is opgestaan, maar we moeten zelf ook opstaan tegen onrecht of tegen onze neerslachtigheid, ik haal daar nu meer bij.	Ik zoek er achter wat ik er nu aan kan hebben. Jezus is opgestaan, maar we moeten zelf ook opstaan tegen onrecht of tegen onze neerslachtigheid, ik haal daar meer bij.		
4.50 [Is er nog iets wat je kwijt wilt?] Nee, het is prima, zo. [Bedankt voor je tijd en het gesprek].			

Interview 5

Fragment	label	topic	opmerking
5.1 Leeftijd: 51 jaar Opleiding; theologische universiteit Kampen Hoeveelste gemeente: derde gemeente		Algemeen	
5.2 [Hoe zou je gemeente omschrijven waar u nu staat?] Een beetje in het midden confessioneel, evangelisch toch ook wel een open gemeenschap. Het zijn van die oude termen... midden orthodox..... Christocentrisch.	confessioneel, evangelisch midden orthodox Christocentrisch	Algemeen/ Kerkelijke ligging	
5.3 [Zit het dan meer aan de orthodoxe kant of meer in het midden?] Meer in het midden, rechts van het midden.	Rechts van het midden.	Algemeen/kerkelijke ligging	
5.4 [Uit wat voor een bevolkingsgroep bestaat de dorpsgemeenschap] Echt een dorpsgemeenschap. alle leeftijdsgroepen zijn wel redelijk vertegenwoordigd, veel ouderen maar ook wel veel jongeren. Middengroep is er ook nog wel...en een landelijke omgeving, boeren bevolking maar ook veel mensen die hun werk hebben in D. Het dorpse. Er zijn ook geen andere kernen het is alleen T.	Dorpsgemeenschap Boerenbevolking Werk in D.	Algemeen	
5.5 [: Hoeveel uitvaarten begeleidt u per jaar Rond de 20 ongeveer met pieken en met dalen en gister heb ik uitgerekend ik heb de laatste 3 maanden er 9 gehad, ik zit daarmee ver boven het gemiddelde. Ik werk ook in Z. de laatste 4 jaar en daar ben ik voor 1/3 van mijn tijd werkzaam en daar heb ik ook de begrafenissen te verzorgen.	20 uitvaarten per jaar. Gedetacheerd aan Z.	Algemeen	
5.6 [is er nog verschil tussen Z. en T.? Z. is een vissersdorp, theologische ligging niet, de preken die je daar houdt en geloofsleven van mensen is vergelijkbaar met T. maar het is een heel ander dorp, het is Groningen, het is een vissersgemeenschap, het is een heel ondernemend dorp mensen zijn heel erg open. In T. is men iets meer gesloten	Visserdorp Z. mensen zijn open T. zijn mensen meer gesloten	Algemeen	Verskil van gemeente
5.7 [Herken je het spanningsveld in mijn brief?]	Herkenning	Spanningsveld	

Ja, steeds meer. Ik ben nu 23 jaar predikant in mijn eerste gemeente kwam dit soort situaties helemaal niet voor dan was het al heel bijz. als je al een keer... een werelds liedje om het zo maar te noemen een of andere popsong tijdens een begrafenis liet horen. En tegenwoordig is dat heel gewoon. Het gebeurt steeds meer en dus ook de vraag van buitenkerkelijke, randkerkelijke of zelfs helemaal geen kerkelijke mensen vragen toch aan de dorpskerk en de dorpsdominee om de uitvaart te begeleiden.	Nu heel gewoon. Gebeurt steeds meer. Vraag van buiten/rand kerkelijk aan dorpskerk/ pastor om uitvaart te begeleiden	Seculiere muziek uitvaart	
5.8 (...)in een dorp ben je sneller bekend, vooral als je er wat langer woont als dorpsdominee, hoe de kerk is. Je hebt contacten op andere manieren en men doet misschien ook makkelijker een beroep op die man of vrouw die ze ook al kennen, omdat ze hem ook wel eens door het dorp hebben zien fietsen of op andere manieren zijn tegen gekomen. Dan wordt er wel eens een beroep op je gedaan. Ik heb dus deze week ook weer zo'n situatie en ik heb een maand geleden zo'n situatie in Z. meegemaakt. En je merkt dus dat het steeds meer gebeurt ik merk ook bij mezelf dat ik steeds opener en toegankelijker in wordt omdat we ook in deze tijd niet meer de luxe positie hebben om.. deze situaties te ontlopen of er niet op in te gaan je kweekt dus een stukje goodwill op deze manier als kerk en je kunt dus ook het Evangelie verspreiden.	Op een dorp ook contacten op andere manier Gebeurt steeds meer dat er beroep op de kerk gedaan wordt Steeds opener en toegankelijker Als kerk niet meer in de luxe positie om situaties te ontlopen Goodwill kweken Evangelie verspreiden.	Spanningsveld Kerkelijke gemeenschap Pastor Spanningsveld Kerkelijke traditie	
5.9 [Is die verandering een groeiproces of wordt je min of meer ertoe gedwongen?] Dat weet ik niet, mensen zijn steeds randkerkelijker aan het worden, buitenkerkelijker. En grootouders en hun ouders gingen nog wel naar de kerk maar de huidige generatie wat betreft soms helemaal niet meer. Op een of andere manier zit het christendom nog in de genen en men verlangt dan toch nog iets... dat de kerk hoort daar bij, God hoort daar bij, en zeker als de dood aan de orde komt dan beseft men opnieuw, oh ja wat nu? Ja, dan hoort dan toch God daar op de een of andere manier ook bij of de kerk. En als de kerk dan	Meer rand- en buitenkerkelijk christendom nog in de genen Verlangt nog iets van de kerk God hoort daar bij, zeker als de dood aan de orde komt dan	Spanningsveld Kerkelijke gemeenschap	

enigszins een open deur heeft en als de voorganger is toegankelijk dan scheelt dat wel. Het vergt wel wat van de kerk en de voorganger. Dat merk ik ook wel aan mezelf omdat je meestal de situaties niet goed kent, de mensen niet goed kent de gezinnen niet goed kent.	Het vergt wel wat van de kerk en de voorganger		
5.10 Dus het vergt veel meer voorbereiding en overleg dan.. de normale uitvaarten. Het is geen keurig woord, dus ik zeg het zo maar even. De uitvaarten van de eigen mensen, de eigen gemeenteleden die ken je beter je weet ongeveer wat er dan verwacht wordt over en weer. In de situatie waar het in jouw onderzoek over gaat weet je van te voren niet precies wat je kunt verwachten op grond v.d. mensen en wat ze willen in een afscheidsdienst.	Vergt veel meer voorbereiding en overleg Niet precies weten wat er van je verwacht wordt.	Spanningsveld Pastor	
5.11 In Z. een maand geleden, men wilde voor de dienst Meatloaf, daar schrok ik eigenlijk van, maar ik heb het toch maar toegelaten, Maar het zet wel de toon van de dienst. Ja, hele harde muziek, ruwe muziek vond ik dat. Ik dacht...niet zozeer voor mezelf maar voor de mensen dacht ik van de eigen gemeente die naar de kerk komen en er zullen vast nog wel uit nieuwsgierigheid mensen meeluisteren van wat vinden zijn daar van en krijg ik daar ook last mee? Toch heb ik het laten gebeuren en er zijn eigenlijk alleen maar positieve reacties op gekomen. Dan merk je dat de eigen gemeenteleden nog iets herkennen van de Chr. inhoud: is er een gebed, is er een Bijbellezing, is er een zegen, hebben deze uitvaarten nog christelijke elementen of niet?	Seculiere muziek het laten gebeuren gebed, Bijbel lezing en zegen	Spanningsveld Pastor Kerkelijke traditie	
5.12 [wat zou een grens voor je zijn?] Als je toch je het Evangelie van de verrezen Christus niet kunt verkondigen. Dat klinkt wat dogmatisch maar dat is toch de dat ik na 23 jaar toch wel heel bijzonder vindt dat je bij een uitvaart waarbij een humanist in voor gaat en een uitvaart die in een kerk waar een ds., priester en kerkelijk werker voorgaat dat je in de richting van de toekomst kunt kijken en dat je kunt verkondigen dat de dood is overwonnen is door Jezus Christus.	Het Evangelie van de verrezen Christus niet kunnen verkondigen dood is overwonnen door Jezus Christus. Gebed is contact houden met God	Spanningsveld/grens Theologische visie pastor	

Dat is toekomstgericht, is hoopvol, de toekomst kleurt licht. We zitten nu in een donkere situatie maar we gaan de goede kant op Dat evangelie wil je graag verkondigen d.m.v. een overdenking. De Bijbel, vind ik moet open en zal ook een gebed plaats vinden in het contact houden met God en de zegen die je aan het eind meegeeft	Evangelie graag verkondigen d.m.v. een overdenking Bijbel moet open Zegen	Rol pastor uitvaart	
5.13 Het liefst.....ik schuif wel op, maar het liefst zie ik een evenwicht tussen werlds liederen en kerkelijke liederen. Dus niet alleen maar Marco Borsato en dat soort liederen, wel een aantal, en daarnaast nog enkele twee of drie kerkelijke liederen. Als er gezongen kan worden tenminste. Soms heb je de situatie dat de groep vrij klein is en de mensen totaal niet kerkelijk zijn dan heeft het totaal geen zin om te zingen maar dan zou je nog	Meegaan/opschuiven evenwicht tussen werlds liederen en kerkelijke liederen.	Spanningsveld	
5.14 Deze situatie heb ik deze week mee te maken. Die mensen hebben een RK achtergrond en dan laat ik een Ave Maria horen. Dus dat zingen we dan niet maar dan klinkt er een Ave Maria. Zo zou je ook een opwekkingslied of een mooi klinkend lied kunnen laten horen via de cd. Dat zou ook een mogelijkheid zijn. Zoeken naar een christelijk lied. Zoeken naar een evenwicht. Maar ik schuif wel op, dat ligt aan jezelf, dat ligt aan de kerkelijke situatie, dat ligt aan je gemeente, de context waar je in zit. Het kan best zijn dat als je heel ergens anders woont dat je nog verder opschuift. Ik sta er trouwens ook wel open voor merk ik wel... ik heb een keer gehad...	Zoeken naar evenwicht Opschuiven Er open voor staan	Spanningsveld/muziek pastor	
5.15 Dat was trouwens in mijn vorige gemeente, bij een uitvaart bij iemand die ook niet kerkelijk was. Die uitvaart had geen Chr. inhoud. Het betrof een man, zijn vrouw was ouderling in onze gemeente... en daardoor gehad ik veel contact met dat gezin. Maar de man was absoluut niet kerkelijk en gaf zijn vrouw de ruimte, maar ik kende die man wat omdat zijn vrouw ouderling was en ik heb die uitvaart begeleidt omdat...maar zijn vrouw wilde ook haar man trouw blijven ook in zijn niet geloven en heeft mij gevraagd de uitvaart te begeleiden. Dat wilde	Geen christelijke inhoud.	Spanningsveld	

ik wel doen. Ik geloof dat er toen nog wel een gebed is uitgesproken maar ik ben daar gewoon als H. de V. gaan staan. Dat stond ook op de liturgie spreker H. de V.	Alleen gebed Persoonlijke titel	uitvaart pastor	
5.16 [waren er ook ouderlingen en diakenen bij?] Nee, het was meer een privé... op die manier kun je ook zuiver zijn naar jezelf en de anderen toe dat je zegt dan geen kerkelijke begrafenis. Ik heb een situatie die nu in T speelt, gevraagd aan de fam., 'wat willen jullie, jullie vragen een begrafenis uit de kerk, willen jullie een ouderling en diaken erbij, zoals we dat gewend zijn in de kerk, op zondagmorgen afkondigen in de kerk of niet?' Men stond er wel open voor. Men vindt zichzelf ook wel gelovig. Ik geloof ook wel dat dat zo is, alleen de kerk hoort daar niet meer bij. Het gaat in overleg met de fam. Ik denk dat overleg belangrijk is en dat je naar de gemeente toe duidelijk maakt wat is dit voor een soort dienst? Is dit een begrafenis waar de kerk nog bij betrokken is ...is dit privé, is dit een fam. bijeenkomst? ja waar de ds. staat en voor gaat er is geen kerkenraad bij? Het moet voor iedereen duidelijk en zichtbaar zijn waar hebben we hier nu mee te maken?	Privé uitvaart Zichtbaar en duidelijk maken wat voor uitvaart het is. Men vindt zichzelf ook wel gelovig. Kerk hoort daar niet meer bij. In overleg met de fam.	Spanningsveld Kerkelijke gemeenschap Voorbereiding uitvaart	
5.17[Ik kan me voorstellen dat het ingewikkeld wordt als je een niet kerkelijke uitvaart in een kerk houdt.] Ja, je zou als het in een kerk is op de liturgie kunnen zetten, spreker is xx, je zou iets met de Paaskaars kunnen doen dat je zegt we laten de paaskaars uit. Dat je op de een of andere manier duidelijk maakt dat het geen kerkelijke uitvaart is maar dat je gebruik maakt van de ruimte. In Z. hebben we te maken met een vrij nieuwe kerk, het is ook het grootste gebouw in het dorp die kerk wordt ook wel gebruikt voor niet kerkelijke uitvaarten waar ook een humanist in voor gaat. Dan is de Avondmaalstafel leeg, de Paaskaars is weg de Bijbel is v.d. kansel af dan laat je het plaatje dat je ziet dat is dat je niet een kerkelijke bijeenkomst hebt te maken.	Niet kerkelijke uitvaart in een kerk Alle christelijke/kerkelijke elementen weg halen	Spanningsveld uitvaart	Als humanist voorgaat
5.18 [Als je kijkt naar een uitvaart wie zijn dan volgens jou de dragers	Fam. bepaalt hoe de	Dragers uitvaart	

van die uitvaart, is dat de voorganger, de kerk, de overledene, of de nabestaanden?] Ja, als men een beroep doet op de kerk, de kerk... luistert naar de fam. uiteindelijk bepalen zij hoe zo'n uitvaart eruit ziet, maar de kerk moet zichzelf ook trouw blijven. Het gaat niet zozeer om de ds. de ouderlingen en diakenen, maar om de kerk van alle tijden, de wereldkerk. Uiteindelijk moet het iets zijn waarvoor de kerk voor staat. De kerk is van Jezus Christus dus waar de kerk voor staat moet zichtbaar en hoorbaar worden op de een of andere manier. En toch, Jezus die was met ontferming bewogen over de schare. Ik zeg ook altijd met dopen en met trouwen als mensen een beroep op de kerk doen dan vergelijk ik dat met dat de kinderen mogen komen verhindert ze niet. Jezus, zag het verlangen bij de moeders en de vaders en iedereen moest wijken. Op grond van het verlangen van de mensen mochten de mensen bij Jezus komen.	uitvaart eruit ziet. De kerk moet zichzelf ook trouw blijven. kerk is van Jezus Christus en dat moet zichtbaar en hoorbaar worden Op grond van verlangen mogen mensen bij Jezus komen.	Spanningsveld Visie pastor	
5.19 Ik groei steeds meer daarheen op grond van het verlangen, als mensen het verlangen hebben, dus een beroep doen op de kerk en dat is niet meer vanzelfsprekend in deze tijd, dus als men een beroep doet op de kerk is het duidelijk dat ze daar iets van verlangen. Op grond van dat verlangen worden ze gezegend, wat je er uiteindelijk ook van vindt. Kijk de kerk mag niet tussen de mensen en God in gaan staan. Als de mensen iets verlangen van God dan is de kerk daar de drager van. Dat is de kerk. De kerk dient de mensen en dient God en werpt geen blokkade op maar is middel. Middelaar tussen mens en God om dat contact te leggen op dat moment.	Niet vanzelfsprekend dat mensen beroep op de kerk doen. De kerk mag niet tussen de mensen en God in gaan staan. Kerk is middelaar tussen mens en God om dat contact te leggen op dat moment.	Spanningsveld Visie pastor/ kerkelijke visie	
5.20 [...je ziet ook dat secularisatie toeneemt, wat doet dat met je?] Ja, jammer ik ben daar ook wel wat dubbel daarin. Ze laten moeder begraven in de kerk en ze komen een keer naar de kerstnachtdienst en verder zie je ze niet. De kerk heeft op die manier niks aan deze mensen, zo klinkt het vaak in de volksmond. Daar worstel ik als mens ook wel eens mee. Wat een gedoe allemaal om dit in stand te houden allemaal	Secularisatie Dubbel gevoel worsteling Hoe kan je het als kerk allemaal in stand houden?	Spanningsveld Pastor Spanningsveld	

en hoe kan je als kerk en als organisatie dit alles blijven aanbieden in een gemeenschap die steeds seculierder wordt? En tegelijk is dat ook onze opdracht en is het ook mooi dat je toch mensen die je anders nooit ziet of bereikt, toch kunt bereiken op dat moment. En het kweekt wel een enorme goodwill dat merk je toch ook wel.	Opdracht om mensen te bereiken Goodwill kweken	Kerkelijke gemeenschap	
5.21 We hebben als kerk een keer een situatie in T gehad, van een man die verder geen fam. had en niemand wilde de uitvaart begeleiden, hij zou eigenlijk als een hond begraven worden, zo werd het ook gezegd. Toen heeft de uitvaartbegeleider contact met de kerk opgenomen en samen met de ds. een hele kleine plechtigheid verzorgd. En soms kom je dat nog tegen dat je zo na 8-9 jaar hoort dat het goed was dat de kerk op dat moment aanwezig was. Wat ik vorig maand in Z. heb mee gemaakt en nu deze week in T. daar wordt wel over gepraat. Ja, wat mensen er ook van vinden en vaak is dat toch de slotsom: ja, de kerk moet hier wel voor staan. De kerk moet er ook voor deze mensen er zijn en uiteindelijk is het toch mooi dat dat ook werkt als diaconale en missionaire opdracht	Als kerk aanwezig zijn De kerk moet er voor alle mensen zijn Diaconale en missionaire opdracht	Spanningsveld/ kerkelijke gemeenschap	
5.22[Ja, het is ook een stuk getuigenis en een missionaire opdracht, dan is de kerk dus dienend en ondersteunend in de nood van mensen?] Ja, we hebben ook vaak over in de kerkenraad hoe moet je dat doen en dan is het alleen maar mooi dat er van die situaties zijn dat je er aandacht aan kan besteden... Alleen ik zit nog wel met het kosten aspect, onze kerk heeft afgesproken dat men een fors bedrag moet betalen in zulke situaties. Ik denk dat het... dat is ook dubbel, aan de ene kant moet het, wie moet dat allemaal betalen als dat steeds meer voor komt. Hoe houdt je die organisatie in stand en tegelijk als je verder gaat in je missionaire opdracht zou je misschien ook kunnen overwegen... tegen mensen zeggen: deze mogen voor niks een beroep doen op de kerk. Dan ben je echt missionair en dienend bezig. Tegelijk voor niets gaat de zon op	Financieel aspect Missionaire opdracht. Dubbel gevoel	Spanningsveld Dienstbaarheid Dienstbaarheid	

dus.. ja.. in een dorpsgemeenschap gebeurt het niet vaak dus.... misschien wel steeds vaker maar het gebeurt niet vaak Als gemeente kun je dit nog wel dragen met elkaar tegelijk snappen mensen ook wel dat alles geld kost, dus maken mensen er niet zo'n probleem van. Het is toch wel een heel mooi signaal als je zegt dit draag je met elkaar. Dit doen voor we voor niets. Toch nog wel vervelend om met een ...dikke rekening te komen bij mensen in deze situatie als kerk.			
5.23[Ja, maar aan de andere kant als mensen een beroep doen op een reguliere uitvaart onderneming of een humanist krijgen ze ook een rekening] Maar het gebaar naar de mensen toe is: het Evangelie is voor iedereen gratis verkrijgbaar	het Evangelie is voor iedereen gratis verkrijgbaar	Spanningsveld / Financieel aspect	
5.24 [Hoe ga je te werk met de voorbereiding voor de uitvaart?] Precies hetzelfde als met een gewone uitvaart. Ik heb een aantal punten die ik allemaal bespreek en het wordt op een andere manier ingevuld maar ik stel allemaal de zelfde vragen Ik begin altijd heel zakelijk, naam geboortedatum, overlijdensdatum, wanneer is de begrafenis, hoe laat wat is de volgorde gaan we eerst condoleren of later condoleren koffie drinken era of niet. Willen jullie en een ouderling of diaken er bij, is een dvd opname van de dienst, doen jullie mee aan het consistorie gebed of niet allemaal van die zakelijke dingen. Langzamerhand kom je dan in het verhaal en ontdek je aan de hand van die zakelijke dingen al een beetje de sfeer-en... dat is het belangrijkste denk ik: 'wat zijn jullie specifieke wensen, hebben jullie liederen, muziek, andere wensen, een gedicht? Vertellen jullie zelf een levensverhaal of een bijdrage?' Als dat allemaal besproken is, dan blijkt dat je ook nog een verhaal moet houden, een preekje. Dan probeer ik dat ook met elkaar te bespreken wat verwachten jullie dat dat ik over jullie vader /moeder of man/vrouw vertel. Dan laat ik mensen eerst zelf maar eens vertellen wat ze belangrijk vinden.	Geen verschil tussen kerkelijk en minder kerkelijke uitvaart Allemaal de zelfde vragen Sfeer ontdekken Belangrijkste is specifieke wensen van nabestaanden bespreken wat verwacht wordt wat er over overledene verteld	Vorbereiding uitvaart Vorbereiding uitvaart Pastor Vorbereiding uitvaart	

Ik zeg er uiteindelijk wel bij dat ik dat aanvul met een stukje Bijbeluitleg van wat we uit de Bijbel lezen en dat natuurlijk ook de vraag over dood en hemel, toekomst, lijden ook aan de orde zullen komen in de dienst (...) Een overdenking van een kwartier, 20 min. hooguit omdat je toch echt wel keuzes moet maken. maar ik probeer wel iemand trouw te blijven. Meestal lukt dat wel aardig dat mensen na de dienst zeggen: 'ja, zo herkennen wij deze persoon wel.' Ik ga dus niet een IM houden, (...) maar dat is verweven in mijn preek. Wat dingen van zijn karakter, meer het objectieve plaatje. Wanneer en hoe lang getrouwd en hoeveel kinderen maar ook hoe is zijn karakter, wat waren hobby's en betrokkenheid bij andere dingen in het dorp. En ik vraag ook naar hoogte en dieptepunten in het leven. Meestal aan de hand van die vragen kom je een heel eind. Komen er dingen naar voren waar je weer verder op in kunt vragen.	wordt. aanvullen met een stukje Bijbeluitleg. de vraag over dood en hemel, toekomst, lijden zal ook aan de orde komen in de dienst. Trouw blijven aan overledene, moet herkend kunnen worden.	Kerkelijke traditie Uitvaartdienst	
5.25 [op wat voor manier ben je ook sturend in dat gesprek?] Soms wil het wel eens uitweiden in allerlei kleine.. dingetjes. Ja sturend.... dan kap ik het wel eens af en zeg in dit soort situaties heeft het niet zoveel zin om dat allemaal te gaan vertellen in een dienst en dat snappen mensen dan ook zelf wel. al die klein voorvalletjes. Ik probeer in een uitvaartdienst die persoon neer te zetten zoals die was in grote lijnen. Maar allerlei details, die komen vaker later wel terug als mensen over die persoon praten. Het is wel leuk wat leuke voorvallen maar niet te veel een of twee. Want dan verzand je in allerlei kleine anekdotes die later wel weer eens aan de orde komen bij de rouwbezoeken. In de kerk moet je je toch beperken, omdat je preek maar een kwartier of 20 min. duurt, dat je niet details verzandt.	Persoon neer zetten zoals die was in grote lijnen Sturen door niet te verzanden in details	Uitvaartdienst Pastor.	
5.26 [Als je bij een fam. geroepen wordt kan het voorkomen dat een of meer kinderen het fijn vinden als er een predikant komt maar enkele juist niets van willen weten. herken je dat?] Ja, soms heb je ook dat er kinderen	Ruzie in fam. Spook benoemen	Spanningsveld Rol pastor	

niet aanwezig zijn, ik vraag altijd waarom zijn die kinderen niet aanwezig. Ik probeer in ieder geval het spook dan te benoemen soms is er ruzie in de familie dat er maar een deel van de fam. aanwezig is, dat wil ik graag helder hebben van te voren. Soms bezoek ik dan die andere kinderen, maar soms is er ook wat jij zegt totaal geen belangstelling van een deel van de fam. en dan laat ik het ook zitten. Dan denk ik ze hebben ze kans gehad want het dienen gaat ook tot zo ver en op een gegeven moment houdt het ook op. In een situatie van een conflict waarbij ik soms het gevoel heb dat een ander tekort gedaan wordt dan probeer ik uit te zoeken wie degene is die er niet was als je eigenlijk het gevoel hebt van als een deel v.d. fam. totaal geen belangstelling heeft om mij te ontmoeten om de dienst voor te bereiden dan wil ik het ook wel eens laten zitten.	Tot zo ver Deel van fam. geen belangstelling heeft om dienst voor te bereiden.	Dienstbaarheid Spanningsveld	
5.27 [Wat bedoel je daar precies mee, dan wil ik het ook wel eens laten zitten?] Dan, betekent dat dat daar geen contact mee ga zoeken, dat betekent misschien wel dat een deel v.d. kinderen zich niet herkent in wat uiteindelijk gebracht wordt in de dienst. Maar dat hebben ze dan ook zelf gewild in de dienst. Maar er is een geval van als er een conflict ontstaat met elkaar en mensen kunnen niet met elkaar praten maar dat het belangrijk is dat je dat contact zoekt, dan zoek ik dat contact ook wel. Je hebt de fam. gesprekken en als je dan twee of drie fam. gesprekken moet voeren ja, dan wordt het heel ingewikkeld. Ja, ik probeer wel helder te krijgen wat is er de oorzaak van. Ik kom er in een gesprek ook wel eens achter dat de oudste dochter een totaal andere band heeft met vader/moeder of anders tegen aan kijkt dan de jongste zoon. Ja, dat generatie verschil, als je merkt dat dat speelt wil ik dat ook nog wel eens uitspreken dat iedereen eigen herinneringen heeft aan vader/moeder. Er bestaan ook wel twee of drie waarheden naast elkaar, dus ik probeer daar wat tussendoor te	Als een aantal kinderen geen contact met pastor wil. Contact zoeken in conflict Helder krijgen wat oorzaak conflict is. Verschillende herinneringen aan overledene. Tussen door laveren, Iedereen recht proberen te doen	Spanningsveld Dienstbaarheid Pastor Spanningsveld Rol pastor	

laveren en uit te spreken dat dat gewoon zo is. Maar echte dingen oplossen, echte conflicten oplossen daar kom je vaak niet aan toe op dat moment.			
5.28 [wat is het doel van een uitvaart volgens jou?] Dat het bij mag dragen, ja... een uitvaart kan je ook maar een keer doen.. een uitvaart moet gewoon goed zijn daar bedoel ik mee de fam. moet er wat aan hebben, die moet getroost de kerk kunnen verlaten en het doel daarnaast is vanuit mezelf en vanuit de kerk dat je God ter sprake kunt brengen... de toekomst... nog na de dood. Dat hoop je op zo'n manier te kunnen brengen dat de fam. dat hoort en het kan aanhoren. En dat het hen dan ook troost. Dat staat niet naast of tegenover elkaar het vloeit in elkaar over eigenlijk.	Fam. moet getroost de kerk kunnen verlaten God ter sprake kunnen brengen. Troost en God ter sprake brengen vloeit in elkaar over.	Doel uitvaart Kerkelijke traditie Uitvaart/ visie pastor	
5.29 Ik ben eigenlijk wel afhankelijk van de informatie die de fam. jou geeft je hebt ook wel eens na een uitvaart dat je door iemand aangesproken die zegt ja ds. zo ken ik die persoon niet want ... ik heb dat of dat met hem meegemaakt. Iedereen heeft zijn eigen herinneringen. Maar ik richt me op de mensen die mij ingelicht hebben. Dus de meest naasten, die zeg maar op de eerste rij zitten, en hebben die een conflict met elkaar en zijn ze het niet eens hoe vader of moeder beschreven wordt dan houdt ik het heel erg bij mijzelf. Dan moet je daar ergens tussen door laveren en dan houdt je misschien ook wel wat op de vlakte. Mensen houden soms ook wel... als vader een verslaving had...of er speelde incest in het gezin... of hij sloeg zijn vrouw heel vaak. Ja, dat vertellen ze toch niet zo...vooral als je daar als vreemde ds. komt. Dat vertellen ze niet zo makkelijk aan de ds., aan de dode niets dan goeds dus dan worden er toch allerlei mooie herinneringen naar boven gehaald. Soms wordt er ook gezegd hij had ook wel zijn moeilijke kanten, terwijl soms het hele dorp wel weet hoe het vroeger was. In de kerk mogen ook wel de positieve dingen genoemd worden. Soms als het heel duidelijk is dat het een heel moeilijk persoon was dan	Pastor is afhankelijk van informatie die fam. geeft Bij onderling verschil hoe overledene beschreven wordt, op de vlakte houden Pijnlijke zaken worden niet altijd gedeeld met onbekende pastor Eerlijk beeld van overleden geven	Voorbereiding Uitvaart/pastor Voorbereiding Uitvaart	

kun je dat ook uitspreken: deze man of deze vrouw was gewoon niet makkelijk. Maar dan probeer ik het te vertalen dat we allemaal wel onze moeilijke kanten hebben. En het gaat er in de kerk er niet om dat we naar elkaar wijzen maar dat we uiteindelijk allemaal wel voor God mogen staan en hebben we het van Zijn genade nodig. Ik vergelijk het wel eens met een rapport, niemand is voor God een 10 waard. Als je maar een 8 of 3 waard bent, we hebben allemaal die 10 nodig om in de hemel te komen dus we zijn allemaal afhankelijk van genade. Uiteindelijk staan we er allemaal even slecht en goed voor bij God. Zo neutraliseer je het nare karakter van die persoon wat.	We mogen allemaal voor God staan en hebben Zijn genade nodig. Niemand is voor God een 10 waard, maar we hebben een 10 nodig om in de hemel te komen. We staan er allemaal even slecht en goed voor bij God. Neutraliseren nare karakter	Visie pastor Mensbeeld pastor	
(...)5.30 [Of je spreekt met elkaar af dit zeggen we wel en dit niet.] (..)Dat kan ook bij een begrafenis de ene fam. zegt: ' benoem het maar'. De andere zegt: ' nee, dit is voor ons'. Maar je wilt, toch ook al verzwijg je veel... dat het verhaal wel echt is. Dan maak je het niet te mooi dan houdt je het wat neutraal het goede en het minder mooie brengen we bij God en we vertrouwen op Gods liefde en genade.	Het verhaal moet echt zijn Het goede en het minder mooie bij God brengen vertrouwen op Gods liefde en genade	Uitvaartdienst/ Spanningsveld Theologische visie pastor	
5.31 [We hebben het al over het doel van de begrafenis gehad, dat het Evangelie van Jezus Christus mag klinken, heb je ook een bepaald verlangen daarin?] Ik hoop dat mensen het Evangelie ontvangen in hun hart en je hoopt dat mensen.. je ziet amper dat mensen daardoor weer naar de kerk komen, dat zie je niet vaak. Maar ik print de preek uit of ik mail het door en ik hoop op de een of andere manier dat het mensen nog eens mag raken. Vaak zeggen mensen na de tijd, dit was heel waardevol. Zo hadden we het ook bedoeld en afgesproken. Ze zijn blij hoe het gegaan is, en dus hoop ik ook dat ze blij zijn met de inhoud van wat gebracht is dat daar iets van over komt. en... dat je toch mag evangeliseren...mag getuigen.	Mensen het Evangelie in hun hart ontvangen Mensen komen amper erdoor naar de kerk Preek printen/mailen Evangeliseren/getuigen	Uitvaartdienst/ Verlangen pastor Kerkelijke gemeenschap Dienstbaarheid Uitvaartdienst / Visie pastor	
5.32 [Zou dat ook een dubbele agenda kunnen worden, als je hoopt dat mensen aangeraakt worden door God?]	Dienstbaar als mensen een beroep op de kerk doen	Pastor/ visie op dienstbaarheid	

Dubbele agenda is een groot woord, zover ga ik niet. Toch is het dienstbaar zijn als mensen een beroep doen op de kerk dan moet je daar voor zijn en door de verkondiging van het evangelie hoop je dat er iets zal gebeuren maar uiteindelijk zal God dat toch moeten doen. Je kunt hopen en bidden wat je wilt maar God zal het toch moeten doen. De opdracht v.d. kerk en van mij is de mensen te bedienen. Dat is het belangrijkste.	Door de verkondiging van het evangelie hoop je dat er iets zal gebeuren maar uiteindelijk zal God dat toch moeten doen Opdracht van de kerk en pastor is mensen te bedienen	Pastor/ vertegenwoordiger van de kerk en bemiddelaar christendom	
5.33 [Heb je ook meegemaakt, of kun je voorstellen dat je zegt deze uitvaart doe ik niet?] Eigenlijk niet zo, steeds minder, vroeger nog wel. Als mensen een beroep doen op de kerk hebben ze uiteindelijk ook iets met die kerk en het is een te uitgelezen kans om het missionair en dienend bezig te zijn om dat te laten schieten, je moet dan toch er zijn. Hebben mensen echt niets met de kerk dan bellen ze toch een humanist. Alleen als in het gesprek zou blijken dat men niet wil bidden, niet wil Bijbel lezen, God niet ter sprake mag komen, dan kan ik me voorstellen dat ik zou vragen waarom vragen jullie dan de kerk? Het zou kunnen zijn dat men zegt we kennen u als dorpsdominee en we spreken elkaar wel eens op straat of in de winkel. Dan zou ik dus misschien kunnen zeggen o.k. het gaat dus meer om mij persoonlijk, dat jullie mij kennen, dan moet je het ook zuiver spelen dan ben ik gewoon een spreker bij jullie. dan ben ik dus dhr. de V en geen ds.	Steeds minder Uitgelezen kans om missionair en dienend bezig te zijn Geen gebed, Bijbel lezing of God ter sprake brengen Op persoonlijke titel	Spanningsveld Pastor/ vertegenwoordiger van de kerk Grens pastor Dienstbaarheid	
5.34 [Ben je dan meer de ceremoniemeester of hoe je zie je rol dan?] Eigenlijk precies hetzelfde, alleen breng je dan een ander verhaal. Dat heb ik dus maar een keer gehad. Ik kan me dus voorstellen als je ergens langer zou wonen dat dat ook vaker zou kunnen gebeuren. vooral als mensen merken dat je daar open voor staat. 'Rent a priester'...is wel een priester of ds., maar er wordt ook vaak een beroep op deze mensen gedaan die geen lid meer zijn v.d. kerk. Maar misschien nog wel iets met de kerk hebben. Zo zal je steeds weer de keuze moeten maken wat doe ik wel en wat doe ik niet.	Zelfde rol alleen ander verhaal. beroep op gedaan door hen die geen lid meer zijn v.d. kerk. zijn maar misschien nog wel iets met de kerk hebben. Steeds weer afweging maken	Spanningsveld Rent a priester Pastor	

5.35 [Je hebt naast rent a priest ook rituele begeleiders, en dan is het maar afwachten vanuit welke bron die werken.] Persoonlijk heb ik geen moeite om dingen te doen, maar omdat je in dienst staat van een kerk zal je dan wel met de kerk moeten overleggen, gaat de kerkenraad akkoord dat ik dan als spreker functioneer bij die en die uitvaart, echt dus als spreker. Je zegt dus geen rare dingen en je doet geen rare dingen maar je probeert iemand te begeleiden naar het einde toe en het laatste ook te begeleiden, en dan ben je dus gewoon spreker en geen ds. Je staat uiteindelijk in dienst van de kerk. je moet geen verwarring stichten. Heeft de kerkenraad of de eigen gemeente er grote moeite mee dan moet je het niet doen. dan moet je daar ook naar luisteren.	Overleg met kerkenraad Pastor als spreker Iemand begeleiden naar het einde toe	Pastor/ Dienstverlener Pastor/ vertegenwoordiger van de kerk Dienstbaarheid	
5.36 [Komt het voor dat een kerkenraad daar moeite mee heeft?] Zou kunnen. [Hebt u dat meegemaakt?] ehik ben... gevraagd door een uitvaartondernemer om op een lijst te staan voor sprekers en dat heb ik met de voorzitter v.d. kerkenraad besproken en die zei toen doe dat maar niet want je bent 100% in dienst van de gemeente. De kans bestaat dat ik een nieuwe gemeente krijg en met die gemeente ga ik het opnieuw bespreken of ik toch op zo'n lijst kan staan. Ik vind het n.l. ook wel leerzaam voor mezelf dat je net over de rand je wilt trouw zijn aan jezelf, een grens zou zijn... ik ga dan geen islamiet begraven, dat zal ook niet voorkomen want daar heb je een imam voor nodig.... maar iem. die onkerkelijk is gewoon als mens. Als ds. dien je, maar als mens wil je ook wel dienen. Dus daar mag dan gebruik van gemaakt worden. Ik vind het mooi werk, mooi om te doen, om mensen op die manier bij te staan en te begeleiden en het is ook wel leerzaam en verrijkend voor jezelf als je deze situaties meemaakt.	Kerkenraad moeite mee Op de rand van kerk en geloof is leerzaam voor mezelf Ook als mens dienen Leerzaam en verrijkend	Spanningsveld Pastor Ambt/persoon Visie op dienstbaarheid	
5.37 [wat is het leerzame ervan, wat leer je ervan?] Nou mensen denken niet altijd volgens het patroon v.d. kerk en ook niet volgens je eigen patronen en	Mensen denken niet altijd volgens het patroon v.d. kerk of eigen patroon	Spanningsveld	

dan denk je; hé ja, zo kan het ook Wat ik nu leerzaam vind bij de uitvaart van deze week die mensen hebben een RK achtergrond en dan laat ik een Ave Maria horen. Ik heb bij mezelf overwogen zullen we ook een Ave Maria bidden, ik heb het niet aan de fam. gevraagd en ik denk dat ik het ook achterwege laat want eigenlijk ligt dat veel gevoeliger een Ave Maria bidden in een protestantse kerk dan om een liedje van Marco Borsato of Gordon te laten horen. Daar heeft niemand moeite mee maar een Ave Maria bidden dat zou.. alleen al die constatering houdt mij wat bezig, dat vind ik al leerzaam. Waarom werkt dat zo? Met wat voor gevoeligheden hebben we te maken?	Ave Maria in PKN ligt gevoeliger dan seculiere muziek Spanningsveld houdt pastor bezig	Spanningsveld in kerkelijke traditie Pastor/ rol	Tussen Protestants en Katholiek
5.38 [Dat is de kloof tussen katholieken en protestanten die er toch ook nog altijd is?] Ja, misschien wel, dat kun die je niet uitleggen aan de fam. .. dat er en kloof is..die dat betreft want die snapt er helemaal niks van dat dat zo gevoelig ligt en zo werkt. Want het is een lied van de kerk en waarom zou dat lied niet gebeden of gezongen kunnen worden, het is toch de kerk? Het houdt je dus als kerk en voorganger scherp, hoe werkt dat, waar heb je mee te maken en tot hoe ver ga je, waar ligt dan misschien wel een grens? Hoe denkt de gemeenschap daarover en de plaatselijke kerk en de kerkenraad, hoe sta je daar zelf als voorganger in dat is continue in beweging	Niet uit te leggen aan fam. Ave Maria als een christelijk gebed/lied Reflectie Houd je als kerk en pastor scherp Continue in beweging	Spanningsveld/ Katholiek- Protestants Kerkelijke gemeenschap/traditie Pastor Kerkelijke gemeenschap/traditie	
5.39 [Het zoeken naar rituelen, andere liederen of andere vormen is dat ook een uitdaging?] Ja, ik bied niets uit mezelf aan, ik luister wel heel goed naar de mensen, vaak hebben ze al iets meegemaakt; een kaarsje aansteken of bloemen neerleggen.. ik kom niet met allerlei nieuwe.. ik vind het ook belangrijk dat een ritueel ook past bij de fam. die het betreft dat die daar iets mee heeft en zeker ook niet drie of 4 rituelen tegelijk, 1 of 2 mooie rituelen die iets zeggen is vaak krachtiger dan als je een hele dienst met rituelen of beelden hebt. Niet te ingewikkeld maken	Kaars of bloemen Ik bied niets uit mezelf aan Moet bij fam. passen Niet te ingewikkeld maken	Rituelen Pastor	

5.40 [vraag je dan ook naar motivatie waarin ze voor een bepaald ritueel kiezen?] ja, waar komt dat vandaan en waarom vinden jullie dat mooi. moeilijk om dat uiteindelijk eruit te krijgen vaak is het ja dat hebben we een keer meegemaakt bij opa, en dat vonden we toen mooi.(...) Dat kan ook spelen bij een uitvaart dat mensen met dingen aankomen, hele oude liedboekjes van 60 jaar geleden die ze nog hebben liggen van een oude tante, en dan zeg ik maar die liederen gebruiken we al tientallen jaren niet meer in de kerk we hebben nu deze liederen en dan blijkt men toch wel met heel weinig te kunnen komen. Soms wel met een ritueel dat wel, met kaarsen of iets dergelijks maar teksten en liederen... ontstaat wel steeds meer onbekendheid. Dat vind ik wel wat lastig...want we hebben toch met onze liederen te maken uit het liedboek en die liederen zijn niet bekend... en dan moet je zoeken naar de meest bekenden of toch een cd laten horen. Of meer de wereldse liederen, of momenten van stilten inbouwen of andere teksten of het orgel spel, muzikale meditatie kan ook Ik vind het niet mooi allerlei liederen en er wordt niet gezongen. daar krijg je een vervelend gevoel van, dat is voor iedereen naar in de dienst.	Mensen putten uit eerdere diensten Verouderde liedboeken Kaarsen Onbekendheid met liedboek Andere mogelijkheden bedenken	Ritueel/ muziek Uitvaart/ nabestaanden Ritueel Spanningsveld Pastor	
5.41 [Hoe zou je rol kunnen omschrijven bij een uitvaart? Heb je daar een metafoor voor?] Het zijn oude woorden, je bent de herder en de leraar en je bent ook de dienaar die over de schapen waakt net zoals de Here Jezus. Wij zijn de kleine herders die over de mensen mogen waken, maar je dient hen ook, als leraar heb je ook iets te vertellen. Je verwoordt datgene wat in mensen zit wat ze zelf moeilijk kunnen verwoorden. Ja, het zijn oude woorden die we vaak gebruiken.	De herder en de leraar en je bent ook de dienaar. wij zijn de kleine herders die over de mensen mogen waken. Als leraar heb je ook iets te vertellen. Je verwoordt datgene wat in mensen zit wat ze zelf moeilijk kunnen verwoorden.	Rol pastor/metafoor Visie op dienstbaarheid	
5.42 [Ik denk dat het de kunst is om juist bij die mensen die verder van de kerkelijke traditie afstaan die woorden te zoeken en te vinden en zo een vertaalslag te maken die hen wel iets te zeggen hebben]	T is traditionele gemeente	Kerkelijke traditie	

Ja, in T. speelt dat minder. Vorige maand was ook een prachtige kans in Z. die man was zijn hele leven voorzitter van de voetbal geweest en de laatste jaren was hij wat ziek en toen heeft hij de lijnen van het veld nog steeds getrokken. Toen ben ik op die lijnen in de preek op in gegaan op. Dat buiten die lijnen van het voetbalspel is er geen spel meer, en dat ook de dood een streep trekt maar dat de buiten de lijnen van ons leven nog een spel een levensspel is en dat is de link naar God toe, en dat heeft wel veel reacties gegeven.	Vertaalslag Naar waar iemand voor geleefd heeft. Dood trekt streep, buiten de lijnen van ons leven is er nog een leven	Uitvaartdienst Pastor/ theologische visie	
5.43 [Je wilde de Bijbel ter sprake brengen in een uitvaartdienst, en dat er uit de Bijbel gelezen wordt. wat betekend de Bijbel voor jou persoonlijk?] Eigenlijk komt God aan het woord. je moet wel zelf een keuze maken wat ga je dan lezen in deze situatie. en eigenlijk hoop je dat God je de weg wijst daarin.(...) Ik zie daar de werking v.d. Geest. Je denkt er zelf over na...God wijst je de weg (...)en dan probeer ik de lijn naar Pasen toe te trekken want we leven vlak voor Pasen en wij mogen geloven dat het heden overwonnen wordt door de toekomst en dat we niet in het verleden hoeven blijven te hangen maar ook richting toekomst mogen kijken. En zo komt de Bijbel ook op een goede manier ter sprake.	God komt aan het woord God wijst je de weg door de werking van de Geest Lijn naar Pasen doortrekken. Het heden wordt overwonnen door de toekomst, we hoeven niet in het verleden te blijven hangen maar mogen ook richting toekomst kijken.	Bijbel Theologische visie	
5.44 [Op wat manier komt God ter sprake in de uitvaartdienst?] In het gebed, door Gods Woord en door de zegen die je uitspreekt. We zijn met veel mensen in de kerk en wat kunnen wij als mensen.. met de dood. Wij staan met lege handen nu...wij kunnen als mensen niks meer als de dood ons treft ...en daar hebben wij God voor nodig, zo breng ik God ter sprake. Je geld kan je niet redden, de dokter kan je niet redden, maar God heb je nodig. Je, kan God wel aanklagen maar we hebben God nodig zo probeer ik hem ter sprake te brengen.	In het gebed, door Gods Woord en door de zegen die je uitspreekt Wij kunnen als mensen niks meer als de dood ons treft ...en daar hebben wij God voor nodig	Uitvaart/Godsbeeld	
5.45 [Door welke theoloog wordt je het meest geïnspireerd?] Meer algemeen, ik richt me meer op Pasen op Jezus Christus, dat is geen theoloog. Jezus Christus en alles rondom spiritualiteit en de mystiek	Pasen Jezus Christus Spiritualiteit en	Pastor/ inspiratie	

boeit me heel erg dus de diepte ingaan... de donkere kant van het leven het lijden.. dat komt ook bij het pastoraat met de mensen aan de orde. Het is beter om in het huis van de rouwende te zijn dan bij iemand die feest viert. De diepte in te gaan, de nacht de duisternis en samen te zoeken naar lichtpuntjes. Dat heeft niet zozeer met theologie te maken maar met literatuur over spiritualiteit en mystiek. In die zin ben ik ook wel geïnteresseerd in allerlei roomse mystici en in diverse kloosterordes die de mystieke diepte in gaan.(...) Het kan nog zo donker zijn en nog zoveel verdriet we moeten net zolang blijven kijken totdat we lichtpuntjes zien, wachten en God vragen en God aanroepen totdat wij een ster zien een lichtje. Het is niet allemaal zwart voor de ogen ergens moet er aan de horizon een lichtje zijn dus gaan zoeken, kloppen op de deur. Dat soort teksten. Het licht boeit me ook altijd. Kaarsen... de Paaskaars. Licht is een thema.	mystiek Zoeken naar lichtpuntjes Roomse mystici en in diverse kloosterordes Licht van kaarsen Paaskaars Ergens moet er aan de horizon een lichtje zijn dus gaan zoeken, kloppen op de deur God vragen en God aanroepen	Pastor/ theologische visie	
5.46 [Dat zijn ook kernwoorden voor jouw theologie, het evangelie van Christus, het Paasevangelie, het licht van de Paaskaars de opstanding?] Ja, uit het geopende graf stroomt het licht naar binnen en naar buiten	Uit het geopende graf stroomt het licht naar binnen en naar buiten.	Kernwoorden theologie	
5.47 [Wanneer kun je zeggen dat het een goede uitvaart was?] Je voelt het vaak aan de sfeer, ik vindt het ook wel belangrijk hoe de fam. reageert dat is niet doorslaggevend natuurlijk je moet er zelf ook achter kunnen staan natuurlijk. .. in het geval toen ik spreker was ik ook tevreden. Ik was toen geen ds. toen was ik ook tevreden. De begrafenis die ik zaterdag heb (kath. man) ben ik tevreden omdat God ter sprake komt. En als de fam. na de tijd ook nog bedankt, is het goed.	Reactie fam. Er zelf ook achter kunnen staan. Tevreden omdat God ter sprake komt In het geval toen ik spreker was ik ook tevreden.	Goede uitvaart	
5.48 [Welke van de twee geeft dan de doorslag, je eigen tevredenheid of de reactie v.d. fam.?] Dat vind ik moeilijk, je wilt dat de fam. tevreden is maar als je zelf niet tevreden bent dat je het evangelie hebt verzwegen terwijl je dat hebt moeten brengen dat je een kans hebt laten liggen dan ga je ook met een vervelend gevoel naar huis, maar	Balans tussen eigen tevredenheid en die van de fam.	Goede uitvaart	

meestal is dat niet aan de orde. Omdat je samen in het overleg met de fam. een weg zoekt. Je bent ook afhankelijk van allerlei situaties die zich kunnen voordoen iemand die onwel wordt in de kerk, of een hoop gehoest in de kerk of een orgel die hapert. waardoor de sfeer even onderbroken wordt, dat is heel vervelend. Ik hoop altijd dat er geen factoren komen die de gang van zaken verstoren.			
5.49 [Doe je nog iets aan nazorg?] Ja, tenzij... ik had vorig jaar en begrafenis op A. van mensen die uit het midden van het land kwamen die hun oude moeder op A. wilde begraven, Alles ging via de mail, ik heb na de tijd twee of drie keer gebeld of gemaïld en mensen snappen dat ook wel. Maar als het in het dorp betreft, dan ga ik erheen zo vaak als het nodig is. Ik ga in ieder geval een paar dagen na de begrafenis naar mensen toe en heel gauw proef je dan wel in wat voor sfeer leeft men hier, hoe zwaar is het gaan mensen zelf weer verder of niet En... een of 2 weken later weer, aan de hand van de situatie bezoek je de mensen vaker	Als mensen ver weg wonen via mail of telefoon. In het dorp zo vaak als nodig.	Dienstbaarheid pastor/Nazorg	
5.50 [Wat voor doel streef je daarbij na?] Gewoon meeleven het dienen, niet om mensen.... mochten mensen nu wel ontvankelijk worden voor de kerk dan kan je een wegwijz zijn, maar dat kan ook buiten de kerkdiensten om, bij een gespreksgroep, of dat dat ze zelf meer uit de Bijbel gaan lezen, of dat ze lid worden van en andere kerk dat kan ook, maar dat moet niet het hoogste doel zijn..om mensen lid te maken van de kerk maar dat ze ontdekken Die ...man of vrouw komt.. ook na de hoge rekening die een kerk stuurt, daar hoort dit ook bij mensen vinden dat wel goed dat een kerk dat ook aanbiedt. En je mensen niet anders gaan behandelen als die niet of wel bij de kerk hoort.(..)	Meeleven Onderdeel van uitvaartbegeleiding Geen onderscheid maken tussen kerkelijk en niet kerkelijke mensen. Afhankelijk van de behoefte	Doel nazorg/ dienstbaarheid pastor	
5.51 [Maak je je onderscheid tussen je ambt en persoon en beroep?] Als je als ds. wordt gevraagd ben je de ds. ... je neemt wel jezelf als persoon mee dan speel je wel die rol van de ds... je neemt wel een	Afhankelijk wie vraagt Als je als ds., gevraagd wordt ben je de ds.	Ambt-persoon-beroep	

bepaalde rol aan. En dat is wat anders als ze je vragen als persoon of dorpsgenoot als buurman dan heb je een andere rol. Dus als ze je vragen als ds. v.d. kerk dan ben je ook de ds., van de kerk. Dan ben je dus ook verantwoording schuldig aan je kerkenraad van wat je daar doet of zegt.	Neemt een bepaalde rol aan Je neemt jezelf als persoon mee. Als ds. v.d. kerk verantwoording schuldig aan je kerkenraad	Spanningsveld	
5.52 [En op persoonlijke titel?] Ja. Kijk dat speelt dus ook met dat Ave Maria, die ik noemde niet zozeer wat betreft die fam. want die zal dat alleen maar mooi vinden maar, en ik heb er ook geen moeite mee. Maar ik bedenk me 'wat voor commentaar zal daar op kunnen komen, vanuit de kerkgemeenschap'. Dat is dan jouw verantwoording naar de kerkenraad toe en dan moet je het misschien niet doen. Ook een belangrijk component wat meekomt, is de kerkgemeenschap, het dorp dat....	Vrij kunnen werken Verantwoording afleggen aan kerkenraad	Spanningsveld	
5.53 [Speelt dan nog mee dat het dorp meeluistert via de radio?] Je vooral de kerkgemeenschap. Kijk, je staat in dienst van de kerkgemeenschap en je moet ook met de kerkgemeenschap weer verder. Je moet de gemeente mee kunnen nemen in de dingen die jij doet. Waarschijnlijk is de gemeente niet echt aanwezig bij zo'n uitvaart want het is iem. die geen lid van gemeente is, en misschien kennen ze die persoon ook helemaal niet. Je hebt met een heel andere groep mensen in de kerk te maken een deel luistert wel mee via de radio en een paar horen ervan hoe het gegaan is en je moet het dus wel kunnen verantwoorden naar je kerkenraad en gemeente toe wat je daar gebracht hebt.	Dorp wat meeluistert Verantwoording afleggen naar kerkenraad en gemeente	Spanningsveld	
5.54 [Zijn er nog andere vragen die ik niet gesteld heb en die nog van belang kunnen zijn?] Volgens mij ben je heel compleet bezig geweest... en heel complete vragen gesteld.... Dat is al wel aan de orde gekomen dat component met de kerkenraad, de dienst van de kerkenraad.. dat hoort er wel bij... tot hoe ver ga je als ds. maar ook tot hoe ver gaat de kerk. Dat je die situaties ook bespreekt in de kerkenraad of een groepje ouderlingen of het	Bezinning in kerkenraad en gemeente tot hoe ver je ga je als kerk, en hoeveel ruimte krijgt een ds.	Andere onderwerpen	

moderamen. Het komt er vaak niet van maar wat vinden jullie ervan als er een beroep wordt gedaan op de ds. van jullie kerk. want uiteindelijk is de kerkenraad ook de werkgever van de ds. [Bedankt voor dit gesprek.]			
--	--	--	--

Samenvattend schema 1

	Respondent 1	Respondent 2	Respondent 3	Respondent 4	Respondent 5
Grenzen	Als het niet te kerkelijk of christelijk mag zijn. Tijdsdruk.	Als de Godsnaam niet genoemd mag worden. Ik ga geen dingen zeggen waar ik niet achter kan staan.	Iets uit de Bijbel kunnen lezen en kunnen bidden.	Als ik niet over God mag praten dan ben ik er niet	Evangelie van de verrezen christus niet kunnen verkondigen
Mogelijkheden	Een diaconale kans. Mogelijkheid om te laten zien dat er een kerk is die nog de goede woorden heeft. Pastor zal zelf geen mogelijkheden aandragen om het op een andere manier te doen.	Vanuit een pastoraal contact toch de uitvaart gedaan zonder de Godsnaam te noemen. Met andere woorden hoop meegeven. Bij verschil in geloofsopvatting nabestaanden een bemiddelende rol.	Als GV-er contact met mensen die geen binding met kerkelijke gemeente hebben. Band opbouwen met mensen die niet superkerkelijk betrokken zijn. Er voor iedereen zijn.	De kerk moet er zijn voor de maatschappij. Mag best: 'u vraagt en wij draaien', zolang ik mijn zegje maar mag doen.	Buitenkerkelijke uitvaart op persoonlijke titel.
Tegemoet komen aan de wensen van de nabestaanden. Rituelen en muziek en locatie uitvaart.	Initiatief moet uit de nabestaanden komen. Rituelen: 'bloemetjes'. Kaarsen 'plaatjes draaien'. Persoonlijk moeite met seculiere muziek. Als mensen ermee aan komen zetten vindt de pastor het prima, laat eigen afkeer niet merken Een kerkgebouw heeft de voorkeur als locatie voor de uitvaart.	Veel in overleg met de familie. Rituelen: roos als symbool. Kaarsen. Weinig ervaring met seculiere muziek. Voorkeur voor een kerkgebouw	Een uitvaart is maatwerk, afgestemd op de wensen van de familie. Kameleon zijn is een grote kwaliteit. Seculiere muziek en de inhoudelijke teksten krijgen een plekje in de dienst.	Pastor geeft alle ruimte en zegt nergens nee tegen. (Muziek en locatie) Komt tegemoet aan de wensen van de nabestaanden. Taalgebruik en rituelen zijn afgestemd op de nabestaanden. Pastor is geen liefhebber van opwekkingsliederen, maar laat eigen voorkeur niet merken.	Vraagt naar wensen van nabestaanden. Seculiere muziek toegelaten. Pastor vraagt zich af wat andere gemeenteleden daar van vinden.

Rekening houden met kinderen en kleinkinderen	Preek is voor iedereen te begrijpen. Niet te ingewikkeld maken, geen exegese. Blijft dicht bij de overledene en gevoelens waar mensen mee zitten Vragen naar de relatie tussen kleinkind en grootouder. Betrekt hen bij het voorgesprek. Vragen of ze iets willen doen.	Hen er zoveel mogelijk bij betrekken. Taak geven dor kaarsen aan laten steken, Schriftlezing, gedicht voordragen. Levensverhaal koppelen aan de Bijbeltekst.	Probeert met iedereen rekening te houden. Ook met broers en zussen. dit is vaak onderbelicht.	Op mijn woorden passen. Vooraf met woorden als ‘genade’ en ‘barmhartigheid’ Vindt het wel een worsteling.	<i>Niet expliciet naar gevraagd.</i>
Sturen bij samenstelling van de liturgie.	Veel ruimte aan nabestaanden geven om dingen aan te dragen en invulling eraan te geven. Vindt het een goede zaak als mensen zelf wat bedacht hebben. als fam. niets aandraagt zelf iets kiezen uit het Liedboek en uit de Bijbel. Pastor heeft een vaste opzet voor de liturgie ‘in het hoofd’. De pastor leidt het gesprek.	Pastor heeft vaste opzet en standaard vragen. Als fam. iets aandraagt waarvan de pastor denkt dat het niet kan, zorgvuldig uitleggen waarom niet.	Liturgie rolt uit voorbereidingsgesprek. Uit de kernwoorden van het levensverhaal. en het geloof van de overledene. Sturen door alles rustig op een rijtje zetten en een draaiboek maken.	Altijd de consensus zoeken. Pastor neemt liedboeken en Bijbels mee, daar mag de fam. iets uitzoeken.	Sturen door niet te verzanden in details. Bij conflicten in de familie het ‘spook’ benoemen.

Samenvattend schema 2

	Respondent 1	Respondent 2	Respondent 3	Respondent 4	Respondent 5
Theologische visie	God die ruimte geeft. God heeft het laatste woord.. God wil aan iedereen uiteindelijk recht doen.	God die met je mee gaat. De overledene is geboren in Gods hand. De ziel gaat terug naar God. Met de dood is het niet afgelopen er is een nieuw begin.	Gods wegen zijn ondoorgankelijk. De Eeuwige die verder gaat dan mijn onvermogen. God die ons opneemt in Zijn liefde.	God die erbij is en je eruit probeert te trekken. God die met je meegaat. Geloven is doen.	Er is toekomst na de dood. Elk mens is afhankelijk van Gods genade.. Christocentrisch.
Visie op het ambt.	Ik ben de predikant. Ik ben de man van de kerk.	Kerkelijk werker. Vertegenwoordiger van de kerkelijke traditie.	Ik ben de predikant. Ambt en persoon zijn verweven.	Kerkelijk werker. Ziet zichzelf als voorganger.	Leraar en herder. Wil als de kerkelijke traditie geen rol speelt ook wel op persoonlijke titel een uitvaart leiden.
Inductief/ deductief	Midden. Iemand ruimte geven om eigen weg te gaan, en vanuit de traditie als vertegenwoordiger van de kerk woorden aanreiken.	Inductief	Inductief	Inductief	Deductief
Doel van een uitvaart	Recht doen aan de overledene en zijn relatie met God moet recht gedaan worden.	Woorden van hoop, troost en bemoediging meegeven. Door te zeggen dat God met je meegaat en dat de dood de overgang naar het nieuwe leven is.	Dat de nabestaanden op een goede manier afscheid kunnen nemen.	Woorden van troost en bemoediging meegeven.	De fam. moet getroost de kerk kunnen verlaten. God moet ter sprake gebracht zijn.
Dragers van een uitvaart	De overledene.	De nabestaanden.	De overledene en wat hij betekend heeft voor de nabestaanden.	De overledene.	De kerk van Jezus Christus, dat moet zichtbaar en

					hoorbaar worden. God is de drager van de kerk
Rol van de pastor	Priesterlijk, de overledene wordt voor Gods aangezicht gebracht. Geen buitenkerkelijke uitvaarten.	Dienstverlenend, medemenselijk. Respect voor de visie van anderen. Buitenkerkelijk uitvaart: met andere woorden dan kerkelijke taal hoop meegeven.	Spilfiguur, alles op een rijtje zetten en in goede banen leiden. Regisseur, ondersteuner. Dienstverlenend als het buitenkerkelijk wordt.	Ruimte geven voor persoonlijke invulling. Consensus zoeken. Dienstbaar als het buitenkerkelijk wordt.	Evangelie verkondigen. Leraar en herder. Buitenkerkelijk op persoonlijke titel als spreker.

Samenvattend schema 3

	Respondent 1	Respondent 2	Respondent 3	Respondent 4	Respondent 5
Theologen als inspiratiebron	Miskotte, Amsterdamse School, Breukelman, Deurloo, Bouwhuis.	??? Levinas	Bonhoeffer, Schillebeeckx, Armstrong, Dreverman.	Nico ter Linde	Jezus Christus, Roomse mystici, diverse kloosterordes.
Metafoor voor pastor	Man van de kerk, woordenman	Reisgenoot	Regisseur, voorganger, pastor, ondersteuner.	Herder	Herder, leraar en dienaar.
Visie op de Bijbel	Mijn werk, daar leef ik mee. Hartstocht om de Bijbel uit te leggen en mensen er warm voor te maken.	Gods Woord. Leidraad voor het leven. Verbinden met het leven nu.	Geloofsboek van de traditie. zo breed als het leven. Niet één opvatting.	Boek vol verhalen van mensen en hoe zij God ervaren hebben. Als heilsboodschap, geen historisch verslag.	God komt aan het woord en wijst de weg door de werking van de Geest.
Godsbeeld van de pastor	God die ruimte geeft en het goede in mensen zoekt. God die zoekt naar wat mensen beweegt.	Levenskracht. Reisgenoot. Schild van bescherming.	Schepper, Trooster, Eeuwige, de Barmhartige, de Glimlachende Vader.	God die met je mee gaat in al je verdriet. Niets kan ons scheiden van de liefde van God.	Vertrouwen op Gods liefde en genade. Elk mens heeft Zijn genade nodig. Geen enkel mens is voor God een tien waard.